

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

NATO’NUN AVRUPA GÜVENLİĞİ BAĞLAMINDA
UKRAYNA-RUSYA KRİZİNDE OYNADIĞI ROL
(1991-2014)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bahlul ALİYEV

Mart-2015

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

NATO’NUN AVRUPA GÜVENLİĞİ BAĞLAMINDA
UKRAYNA-RUSYA KRİZİNDE OYNADIĞI ROL
(1991-2014)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bahlul ALİYEV

Tez Danışmanı:
Yrd. Doç. Dr. Süleyman ELİK

Mart-2015

ONAY

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans öğrencisi olan Bahlul ALİYEV'in hazırladığı ve jüri önünde savunduğu "NATO'nun Avrupa güvenliği bağlamında Ukrayna-Rusya Krizinde Oynadığı Rol (1991-2014)" başlıklı tez başarılı kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Süleyman Elik

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Üyeler:

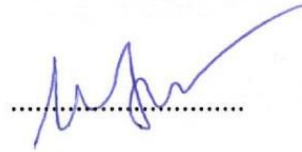
Prof. Dr. Lütfullah Karaman

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Mert Sunar

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Tarih Anabilim Dalı

Tez Savunma Tarihi: 10 Mart 2015

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Alıntılanan başkalarına ait tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini kaynak göstererek atıfta bulunduğum gibi, yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

Bahlul Aliyev

ÖNSÖZ

Bu çalışmamızda 2013 yılında Ukrayna'nın başkenti Kiev'in Bağımsızlık Meydanı'nda itiraz mitingiyle başlayarak kısa bir süre içinde devrime dönüşen, ardından da Rusya'nın müdahalesiyle sıcak çatışma merkezine dönen ve günümüze dek devam eden, bölgesel güvenlikle birlikte küresel güvenliği de tehdit eden Ukrayna krizini incelemeye çalıştık. Konunun güncel olması, bölgesel olarak Türkiye'ye yakınlığı, sonuçlarının ekonomik, siyasal ve kültürel olarak küresel boyutta hissedilmesi, krizin taraflarının Türkiye'yle farklı işbirliği ve partnerlik içerisinde olmasının yanı sıra, krizin olası derinleşmesinde kolektif güvenlik perspektifinden hareketle Türkiye'nin de taraf olacağı konusunu göz önünde bulundurarak bu konuyu tez çalışması için uygun gördük.

Çalışma süresince yakın ilgisi, desteği, yol göstermeleri için sayın tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Süleyman Elik Beyefendiye saygı ve teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, eğitim sürecinde çeşitli desteğine, yardımseverliğine göre sayın Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Lütfullah Karaman hocama, tez çalışması için gittiğim ve staj yaptığım Ukrayna "Ostrog Akademisi" Milli Üniversitesinin Uluslararası İlişkiler Fakültesinin dekanı Prof. Dr. Alla Atamanenko Hanımefendiye çeşitli yardımları ve misafirperverliğinden dolayı hürmet ve şükranlarımı sunarım.

Bu çalışmamı, bana okuma yazma öğreten, çalışmamı herkesten daha çok heyecanla izleyen, motivasyonumu sürekli yüksek tutan ilk öğretmenim - sevgili annem Humay Hasanova'ya ve çalışma sürecinde acı kaybını yaşadığım merhum babam Perviz Aliyev'in ruhuna ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu, Önemi, Amacı, Metodu ve Sınırları	1
B. Teorik Çerçeve	3
I. NATO VE AVRUPA GÜVENLİĞİ.....	7
A. NATO’NUN OLUŞUMU VE GENİŞLEMESİ	7
1. NATO’nun Oluşumunun Arka Planı	7
2. Truman Doktrini ve Marshall Planı	9
3. Berlin Ablukası ve NATO	11
B. NATO’NUN KURULUŞU	12
C. NATO’NUN TRANSFORMASYONU VE GENİŞLEMESİ	14
1. Birinci Genişleme Dalgası	17
2. İkinci Genişleme Dalgası	18
3. Üçüncü Genişleme Dalgası.....	19
D. AVRUPA - NATO İLİŞKİLERİ.....	21
a) BAB – NATO İlişkileri.....	24
b) NATO ve AGİT İlişkileri.....	25
c) NATO ve AGSP İlişkileri	28

E. NATO – RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİ	30
1. NATO – Rusya Kurucu Senedi	34
2. 11 Eylül Sonrası NATO – Rusya İlişkileri	36
II. UKRAYNA-RUSYA KRİZİ VE NATO	39
A. UKRAYNA’NIN DEVLETLEŞME SÜRECİ.....	39
1. Sovyetlere Kadar Ukrayna.....	39
2. Sovyet Ukrayna’sı.....	46
3. Bağımsız Ukrayna’nın Ortaya Çıkması	50
B. RUSYA’NIN UKRAYNA’YA İDEOLOJİK YAKLAŞIMI	53
1. Ukrayna’nın Egemenliği Sorunu	55
C. BAĞIMSIZLIK SONRASI UKRAYNA-RUSYA ARASINDAKİ KRİZLER VE AB-NATO FAKTÖRÜ	61
1. Evromaidan Olayları	74
2. Kırım Krizi ve Kırım’ın Rusya’ya İlhak Edilmesi	77
3. Donbas Sorunu	83
a) MH17 Uçağının Düşürülmesi.....	89
b) Minsk Protokolü	91
D. NATO’NUN UKRAYNA KRİZİNDE ROLÜ	96
1. Bölgesel Güvenlikle İlgili Atılan Adımlar	96
2. Kriz Kapsamında AB ve NATO’nun Ukrayna’ya Desteği	98
SONUÇ	104
KAYNAKÇA.....	109
KİTAPLAR	109
MAKALELER	114
İNTERNET KAYNAKLARI.....	117
DİĞER.....	125

EKLER	126
Ek-1. SSCB'nin resmi yayın organı olan <i>Vedomosti</i> gazetesinden Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesi hakkında kesit.	126
Ek-2. Ukrayna Yüksek Radası'nın Cumhurbaşkanı Yanukoviç'i Görevinden Azletmesi Hakkında Kararı.	128
Ek-3. Rusya Federasyon Meclisi'nin Rus Silahlı Kuvvetlerinin Ukrayna Topraklarında Hareketine İzin Veren Kararı.	130
Ek-4. Sivastopol Kent Meclisi'nin Ukrayna'dan Ayrılma Hakkında Kararı.	132
Ek-5. Rusya Cumhurbaşkanının Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu Terkibine Dahil Edilmesi Hakkında Antlaşmanın İmzalanması İçin Emri.	134
Ek-6. Kırım'ın Rusya'ya birleştirilmesini onaylayan Rusya Federasyonu'nun Federal Kanun belgesi.	136
Ek-7. Minsk Muhtırası.....	138
Ek-8. Minsk Protokolü.	141
Ek -10. Ukrayna – NATO İlişkilerinde Anahtar Adımlar.	147
Ek-11. Kırım Yarımadası	150
Ek-12. Ayrılıkçı Donetsk ve Lugansk Bölgeleri	151
ÖZGEÇMİŞ	153

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK/T	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı/Teşkilatı
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AK	Avrupa Konseyi
BAB	Batı Avrupa Birliği
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO	Barış İçin Ortaklık
BM	Birleşmiş Milletler Örgütü
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
e.t.	Erişim tarihi
EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
Ed.	Editör
Gnş blg için bkz:	Geniş bilgi için bakınız

NACC	Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
RSFSC	Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
RF	Rusya Federasyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
s.	Sayfa
Sy.	Sayı
UAOK	Ukrayna Apostolik Ortodoks Kilisesi
Yay.	Yayınları

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş'ın da bitmesi Avrupa bütünleşmesi ve NATO genişlemesi için fırsat doğurmuş oldu. Fakat Rusya Federasyonu'nun emperyalist kökenine dönük Yakın Çevre politikası söz konusu genişleme ve bütünleşme için engel teşkil etmekteydi. "NATO'nun Avrupa Güvenliği Bağlamında Ukrayna-Rusya krizinde oynadığı rol" isimli bu çalışmamızda NATO'nun genişleme konseptiyle Rus jeopolitiğinin çatışma noktası olan Ukrayna krizinin kökenleri, alt yapısı, dinamiklerini olayların gelişmesi ışığında incelemeğe çalıştık.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi, metodu ve sınırlarına değinirken teorik çerçeveyi de belirlemeğe çalıştık.

"NATO ve Avrupa Güvenliği" isimli birinci bölümde, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için NATO'nun oluşumu, İkinci Cihan Harbi'nden sonra Avrupa'da yaşanan gelişmeler ve Avrupa Birliği'nin oluşum sürecini, NATO-Avrupa ilişkilerini ele aldık.

"Ukrayna-Rusya Krizi ve NATO" adlı ikinci bölüm tezimizin kapsamı ve konusu itibariyle ana bölüm olmaktadır. Bu bölümde, Ukrayna devletinin oluşumu, Rusya, Avrupa ve NATO'yla ilişkileri, Rus siyasetinde Ukrayna'nın yeri konularına değinmekle, Ukrayna'nın bağımsızlık kazanmasından sonra ortaya çıkan krizler, onların arka planı, tarihi kökenlerini incelemeye çalışırken, özellikle, 2013 yılında başlamış ve günümüze dek süren Kırım ve Donbas krizi üzerinde durduk.

Sonda sonuç, kaynakça ve ek belgeler verilmekle araştırma tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler: *NATO, Ukrayna Krizi, Kırım, Donbas*

ABSTRACT

The end of Cold War resulting with the collapse of the Soviet Union created new opportunities for the European integration and NATO enlargement. Russia's near abroad policy based upon its imperial origins was the main obstacle for the expanding of NATO and EU. In this research titled as "The Role of NATO in Ukrainian-Russian crisis, in the context of European Security" we tried to examine the roots, structure and the dynamics of the crisis which may well be seen as the focal point where Russia's geopolitical vision clashes with the concept of NATO's enlargement.

In the Introduction, we tried to determine the theoretical framework of the research while touching upon the subject, purpose, methods and frames of the issue.

In the first chapter titled as "NATO and European Security" we tried to study the formation of NATO, the processes in Europe after World War II and formation of European Union, NATO-Europe relations to make a better understanding of the issue.

The second chapter named "Ukrainian-Russian Crisis and NATO" is the main chapter of the research according to its framework and the subject. Here, we tried to investigate the crises emerged after the gaining independence of Ukraine, in particular, the Crimean and Donbas crisis started in 2013 and continuing until present times, their backgrounds and historical roots together with the formation of Ukrainian state, its relations with Russia, Europe and NATO, Russian politics towards Ukraine.

At the end, the research is completed with the conclusion, providing bibliography and attachments.

Key words: *NATO, Ukrainian crisis, Crimea, Donbas*

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu, Önemi, Amacı, Metodu ve Sınırları

Ukrayna krizi, Türkiye gündemine Euromaidan olayları, ardından da Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve Doğu Ukrayna'nın Donbas bölgesinde bir tarafta hükümet kuvvetleri diğer tarafta Euromaidan hükümetini illegal kabul eden Rusya yanlısı ayrılıkçılar arasındaki günümüze dek devam eden savaşla gelmiştir. Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin'in Ukrayna Başkanı Viktor Yanukoviç'in görevinden azledilmesini *ex delicto* olarak yorumlaması ve açık şekilde ayrılıkçılara destek vermesi savaşı daha da şiddetlendirmiştir.

Olayların tarihini ve altında yatan sebepleri incelediğimizde krizin yeni değil, daha Ukrayna'nın bağımsızlık kazandığı ilk günlerden itibaren başladığını ve sık sık gündeme geldiğini görüyoruz.

Konunun önemini, söz konusu krizin Avrupa mekanından çıkıp artık global bir boyut kazanması, küresel güçleri karşı karşıya koyması ve her gün biraz daha derinleşmesi teşkil etmektedir. Ayrıca, konu Türkiye açısından da özel önem arz etmektedir. Türkiye hem Rusya hem Ukrayna'yla bölgesel partner olmakla birlikte, Soğuk Savaş'tan sonra genişleme stratejisini benimsemiş NATO blokunun üyesidir. Kırım'ın etnik ve tarihi anlamda Türkiye açısından önemi ise farklı bir boyut teşkil etmektedir.

Bu çalışmada bağımsızlık kazandıktan sonra Ukrayna ve Rusya arasında ortaya çıkan krizler, onların altında yatan sebepler ve sonuçlarına değinirken, özellikle, Euromaidan Devrimi'nden sonraki Kırım ve Donbas krizi üzerinde durmayı, krizi NATO'nun genişleme stratejisi ve Rusya'nın Karadeniz jeopolitiği açısından ele almayı planlamaktayız.

Bu bağlamda, araştırmamızı Giriş ve iki bölümden ibaret olacak şekilde yapmayı uygun gördük. Giriş bölümünde araştırmanın teorik çerçevesini belirleyerek, ikinci bölümde Avrupa Birliği'nin tarihi, NATO'nun oluşum süreci,

genişlemesi ve transformasyonu hakkında bilgi vermeye çalıştık. Araştırmamızın asıl konusu son bölümde incelenmekte olup, hipotez ve bulgularımızı burada test ettik. Bu bölümde Ukrayna'nın devletleşme sürecinden başlayarak, Rusya'yla ideolojik, kültürel, ekonomik, siyasi ilişkilerini inceleyerek, bağımsızlık kazandıktan sonra zaman zaman ortaya çıkan krizlere değindik, bu krizlerin altında yatan sebepleri ve sonuçlarını ortaya koymaya çalıştık. Konumuzun sınırı itibariyle daha çok Euromaidan, Kırım ve Donbas krizleri üzerinde durarak, söz konusu olayların bölgesel ve jeopolitik etkilerini incelemeye çalıştık.

Öncelikle belirtmeliyiz ki, üzerinde çalıştığımız konu daha yeni ortaya çıkmış bir konudur ve bununla ilgili yeterli sayıda bilimsel çalışmalar yapılmamıştır. Çalışma sırasında özellikle, Türkçe kaynaklar konusunda sıkıntı çektik. Bu yüzden kaynakçamızı Rusça ve İngilizce eserlerle genişlettik. Olayların her gün yeni gelişmelerle ortaya çıkması araştırmamızı zorlaştıran nedenler arasında yer almaktadır. Bunların yanı sıra, araştırmamızın kalitesini arttırmak için Üniversitemizle değişim anlaşması olan ve Ukrayna tarihinde çok önemli yeri olan ve bugünkü Ukrayna'nın oluşmasında rol almış siyasi ve dini elitlerin yetiştiği National University of "Ostroh Academy"de staj yapma şansımız oldu. Bu staj çerçevesinde Ukrayna'nın birçok kentinde bulunarak, toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcileriyle, akademisyenler, siyasetçiler ve cephe bölgesinde savaşılan askerlerle diyalog kurarken bir takım kaynaklara da ulaşma şansımız oldu. Bu şekilde, krizin topluma etkisi, kültürel, ekonomik ve siyasi sonuçlarına dair *aktif katılımcı gözlem* yapmakla dokümantasyon taraması sonucu elde ettiğimiz bulguları kıyaslama imkanımız oldu.

B. Teorik Çerçeve

Çalışmamızın kuramsal çerçevesini konumuzun sınırları ve kapsamı çerçevesinde değerlendirerek ağırlıklı olarak *güvenlik* ve *kolektif güvenlik* kuramları üzerinden belirlemeği uygun gördük.

Öncelikle belirtmeliyiz ki, “güvenlik” kavramının ne anlama geldiği konusunda fikir birliği sağlanmış değildir. “Güvenlik” sözlüklerde daha çok tehdit, tehlike ve korkunun olmaması anlamında kullanılmıştır. Bu tarife bireyleri dahil edebileceğimiz gibi kurum ve devletleri de dahil edebiliriz. Hatta ülkelerin güvenliği daha kompleks bir durum ifade etmektedir.

Güvenliğin kavramsal gelişimi neredeyse ilkçağa kadar uzanmaktadır. Türkçeye “Güvenlik” şeklinde çevrilen kavram, Latince *se* (olmaksızın) ve *cura* (endişe) kelimelerinin birleşmesinden oluşan *securitas* kelimesinden türemiştir.¹

Siyasi tarih boyunca bu kavrama zamanına göre anlamlar yüklenmiş, ve her devirde güvenlik farklı açılardan ele alınmıştır.

20. yüzyılda yaşanan iki dünya savaşının ortaya çıktığı yer olan Avrupa bu savaşlar zamanı ve sonrası ciddi tahribatlara maruz kalmış, sonuç olarak da tüm dünyayı etkileyen değişimler ortaya çıkmıştı. Özellikle, İkinci Dünya Harbi’nde yaşananlar sonrasında Avrupa ülkeleri güvenlik konusunda düşünmeye ve ciddi adımlar atmağa başladılar. Burada en önemli etken, savaşların yapıldığı alanın daha çok Avrupa kıtası olması, dolayısıyla en ciddi tahribatların bu alanda yaşanmasıydı. Bu yüzden Avrupa ülkeleri güvenlik sorununu çözülmesi gereken en temel sorun olarak algıladılar. Savaş sonrasında barış antlaşmaları dışında güvenliklerini sağlayacak uluslararası örgütlerin de temelini atmış oldular. Atılan bu adımlar bir bakıma kolektif güvenlik için yeni bir anlayış arayışıydı. Bu arayış Savaş zamanında mevcut olup birbirine karşı savaşan kolektif güvenlik kuruluşlarından farklı olarak

¹ J. Frederik M. Arends, “Homeros’tan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde “Güvenlik” Kavramı” (Çev. Burcu Yavuz), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* (Ed. Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2012, s. 200

kıta Avrupa'sını tamamen kapsayacak bir kurum arayışıydı. Dolayısıyla, kolektif güvenlik Avrupa ülkeleri arasında birleşmenin de öncüsü olacaktı.

Aslında bütün Avrupa'da güvenliğin temini ve kalıcı barışın elde edilmesi için düşünürler ve fikir adamları yüzyıllar boyunca düşünce geliştirmişlerdir. Yalnız, son yüzyılda uluslararası ilişkilerin karakterindeki değişim, çoktarafli ilişkilerin gelişmesi, kitle imha silahlarının ve onları uzun mesafelere ulaştırma araçlarının gelişmesi, terörün geniş çapta, küresel boyutta yayılması bu fikirlerin hayata geçirilmesinin aciliyetini öne çıkarmıştır.

1919 yılında Milletler Cemiyeti'nin oluşturulması küresel çapta kolektif güvenlik için atılan en büyük adım olarak tarihe geçmiştir. Milletler Cemiyeti'nin fikir babası sayılan Woodrow Wilson, bu düşüncesini 1795 yılında “ebedi barış” fikrini geliştiren filozof İmmanuel Kant'tan almaktaydı. Kant'a göre, ebedi barış için gerekli koşullar, gelecekte savaşa neden olabilecek barış antlaşmalarının geçersiz sayılması daimi orduların zamanla bertaraf edilmesi, devletlerin başka devletlerin işlerine güç kullanarak karışmamaları, savaş sırasında bile bazı kurallara uymalarının gerekliliğinden geçmektedir ve bu da yalnız bir dünya federasyonu ile mümkündür.² Fakat, Milletler Cemiyeti devletlerarası uyuşmazlıkların çözümünde başarısız olmuş, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkışını önleyememiş, başarısızlığına rağmen, 1945 yılında Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulması için tecrübe ve ilham kaynağı olmuştur.

Bunun dışında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin birliğini sağlayacak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kuruldu. İlk başlarda sadece ekonomik bir birlikteliği sağlamak için kurulan, zaman geçtikçe genişlemeğe ve siyasal bir güç olmağa başlaması bu kurumun ekonomik güvenlikten siyasi-ekonomik güvenliğe transformasyonu bağlamında kayda değerdir. İleride bu konuya detaylı değineceğimiz için burada sadece bilgi vermekle yetiniyoruz.

Soğuk Savaş'ı da etkilemesi açısından İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmuş kolektif güvenlik açısından önemli en büyük ve en başarılı uluslararası

² Cihan Günyel, *Avrupa'nın Güvenlik Ve Savunma Politikalarının Oluşum Ve Gelişim Süreci*, Kadir Has Üniversitesi, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, 2011, s. 32

kuruluş Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization) sayılmaktadır. NATO'nun kurulması kolektif güvenlik anlayışında artık yeni bir dönemin başlangıcını da haber vermektedir.

Diğer taraftan SSCB liderliğindeki Varşova Paktı da NATO'ya tepki olarak kurulmuş yeni bir kolektif güvenlik örgütü olmakla birlikte Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ortadan kalkmıştır. Eskiden bu örgüte üye devletlerin çoğunun Soğuk Savaş'ın bitmesiyle NATO'ya yönelmesi NATO'yu başarılı kılmakla beraber, ona bir model imgesi de biçmektedir.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle güvenlik kavramı da değişikliğe uğramıştır. Soğuk Savaş'tan sonra Avrupa Güvenlik Politikası, “sınırların korunmasına dayalı savunma” anlayışını terk ederek “sınırların ötesindeki menfaatlerin korunması, olumsuz gelişmelere imkan vermeden yerinde çözümleme” ilkesine dayalı “stratejik güvenlik” kavramına yönelmişti.³ Bu bir anlamda Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla kolektif savunmadan ziyade kriz yönetimi anlamına gelmekteydi. Bunun ana nedenleri arasında Sovyet tehdidinin yerini uluslararası terörün alması, bölgesel çaplı etnik-dini çatışmaların ortaya çıkması, demokratik ve ekonomik istikrarsızlıkların, nükleer silahların yayılması tehdidinin belirmesi gibi hususlar bulunmaktadır.⁴

2014'ten günümüze dek Avrupa'da ortaya çıkan Ukrayna-Rusya krizinin özüne baktığımızda yukarıda değindiğimiz yeni güvenlik anlayışlarında bir duraklama ve Soğuk Savaş'a geri dönme eğilimleri gözlemlenmektedir. Sıcak çatışmaları kıta Avrupa'sından uzak tutmaya çalışırken NATO genişlemesinin son halkası olan Ukrayna'da Rusya'nın desteğiyle çatışma krizinin yaşanması, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün bozulması, Doğu Avrupa ülkelerinde sonraki hedefin kendileri olacağı endişesi uyandırmış, dolayısıyla, Sovyet tehdidinin yerini Rusya tehdidi almış gibi yorumlar yapılmaktadır. Bu konuda sınırlarında NATO istemeyen Rusya'nın gerçek motivasyonunun İmparatorluk Rusya'sına dönüş olduğu

³ Hasret Çomak, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nda Gelişmeler ve Türkiye'nin Tutumu”, Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar (Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar), Beta, İstanbul, 2013, s. 215

⁴ Zerrin Ayşe Balkan, “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları”, 21. Yüzyıl, Sy. 3, (Ekim-Kasım-Aralık, 2007), s. 37

yönünde ortaya atılan fikirlerin yanı sıra, Rusya'nın ulusal çıkarı nedeniyle yayılmadan ziyade durumu istikrarsızlaştırma eğiliminde olduğu yönünde de görüşler mevcuttur.

Rusya'nın Ukrayna stratejisinin teorik arka planının daha çok Machiavelli'nin "haklı" savaş kuramının devamı gibi ürettiği "ulusal çıkar" prensibine uygun olduğunu söyleye biliriz. Machiavelli'ye göre bir ülke ister şan ve şerefle, isterse de alçaklık ve utançla olsun bir şekilde savunulmalıdır. Ancak zamanla Machiavelli'nin bu kuramı gayrı-ahlaki olarak algılandığı için bu ulusal çıkar kavramına Rönesans hümanistleri tarafından yeni anlam ve açıklama kazandırılmıştır. Thomas More Ütopya'sında ütopyalıların yalnızca ülkelerini savunmak ve dostlarının topraklarını düşmanlardan zorbalardan kurtarmak ve daha önce kendilerine yapılmış kötülüklerin öcünü almak için savaştıklarını öne sürmüştür. Aslında More'a göre savaşların en asil olanı zayıfı korumak için girişilen savaştır.⁵ Bu açıdan değerlendirdiğimizde, Ukrayna krizinde Rusya tarafının çeşitli açıklamalarında hümanistlerin ulusal çıkarla ilgili yaptıkları kavram dönüşümünün izleri açıkça hiss edilmektedir.

⁵ Gnş blg için bkz: Fulya Ereker, "İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı", *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, s. 62-63

I. NATO VE AVRUPA GÜVENLİĞİ

Bu bölümde kolektif güvenlik perspektifinden hareketle NATO'nun ve Avrupa Birliği'nin oluşum süreçlerini inceleyerek, onlar arasındaki ilişkilere değinmeğe çalışacağız. NATO'yu ortaya çıkaran nedenler, bu nedenlerin kaynağı, Avrupa güvenliği için NATO'nun ve diğer Avrupa kolektif güvenlik kuruluşlarının rolleri, NATO'nun tarihsel gelişimi ve bu süreç zarfındaki değişiklikler, Rusya'nın Avrupa'daki ve Avrupa güvenliğindeki yeri ve NATO'yla ilişkileri bu bölümün konusunu teşkil etmektedir.

A. NATO'NUN OLUŞUMU VE GENİŞLEMESİ

1. NATO'nun Oluşumunun Arka Planı

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra yeni uluslararası ortam oluşması beraberinde de birçok değişiklikler getirdi. Savaş sonrasında iki büyük güç olarak Sovyetler Birliği ve ABD ortaya çıkmış ve birçok ülke de Sovyetler Birliği'nin egemenliğini kabul etmişti. İki büyük askeri güç olan Almanya ve Japonya savaşta yenik düşmesiyle Sovyetler Birliği batıda ve doğuda boşluklar bulmaya ve komünizm ideolojisini kullanarak her iki tarafta genişleme siyasetini icra etmeye başladı. Bu da savaş sonrasında yeniden barış ve güvenliğin tehlikeye girmesine, yeni ve daha güçlü bir tehditle karşılaşmasına neden oldu.⁶ Her ne kadar barış için Dumbarton Oaks, Yalta ve Postdam gibi bir dizi konferanslar düzenlenmişse de savaş bittiğinde Sovyetler Birliği ve ABD gibi karşıt görüşlü iki yeni gücün ortaya çıkması yeni bir düzenden haber vermekteydi.

Avrupa'nın ayrı ayrı bölgelerinde gelişen olaylar da kolektif güvenlik yolunda adımlar atılmasını talep ediyordu. Daha savaş bitmeden 1944 yılında Almanya'nın Yunanistan'dan çekilmesinden sonra komünist Yunan direnişçilerle Batı yanlısı Yunan direnişçiler arasında bir iç savaş çıktı. İngiltere komünistleri

⁶ NATO Bilgiler ve Belgeler, s. 11

bertaraf etmek için müdahale ettiğinde komünistler de komşu ülkelerde hakimiyeti ele geçiren (Arnavutluk, Bulgaristan) yandaşlarından yardım almışlardır. Sonuçta savaş genişledi ve İngiltere en nihayetinde 1947’de Amerika’yı müdahale etmek için teşvik etmek zorunda kaldı.⁷

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Sovyet güvenliği de çıkabilecek savaş veya herhangi bir tehlike için Doğu Avrupa’da uydu hükümetlerin kurulmasını gerektirmişti. Zira böyle bir durum vukuu bulursa savaş alanını Sovyet sınırından uzaklaştırmak için Almanya ile arasına bir “tampon bölge” koymak gerekiyordu.⁸

SSCB’nin Baltık ülkeleri olan Estonya, Letonya ve Litvanya gibi ülkelerin ardından Finlandiya’nın bir kısmını ve Polonya’nın büyük bir parçasını işgal etmesi Avrupa’da yeni bir tehdit olarak görüldü.⁹

İkinci Dünya Savaşı’nda ilk kez kullanılan atom bombası dönemin en etkili silahıydı. Savaşın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri Japonya’ya karşı bu silahı kullanmış ve Japonya’nın Nagasaki ve Hiroşima kentlerini bombalamıştı. ABD’nin kullandığı bu silaha savaştan ikinci büyük güç olarak çıkan Sovyetler Birliği 1949’da sahip olabildi. Her iki kutupta nükleer silahın bulunması uluslararası düzende yeni bir korku politikası oluşmasına sebebiyet vermişti.

Savaş sonrasında da Rusya’nın mütecaviz politikası Batı’yla işbirliği yapmayacağını göstermişti. Bu durum Soğuk Savaş’ı hızlandırmış olan en önemli nedenlerinden biri gibi görülebilir.¹⁰ Sovyet Rusya’nın bu tecavüzcü genişlemesi ile ileride Batı’ya karşı komünist doğu blokunu kurma girişimleri olduğu ortaya çıkacaktı. Aslında her ne kadar savaş sırasında bu iki güç müttefik olmuşsa da ideolojilerin bir birinden keskin farklılığı onların savaş sonrasında da müttefik olarak kalamayacağını yönünde öngörülere imkan tanımaktaydı.

Buna karşılık olarak da Belçika 1945’te bir Batı federasyonu kurma fikrini ortaya attı. Benelüks de bu anlamda Batı konfederasyonunun siyasal olarak ilk adımı

⁷ George Langlois, *20. Yüzyıl Tarihi*, (Çev. Ömer Turan) Nehir Yay, İstanbul 2000, s. 274

⁸ Derya Gonca Peksarı, *NATO’nun Değişen Konsepti*, Asil Yay, Ankara 2001, s. 6

⁹ Tekin Erer, *NATO’nun Hür Ufukları*, Ak Yay, İstanbul 1969, s. 80

¹⁰ Haydar Çakmak, *Avrupa Güvenliği*, Akçağ Yay, Ankara 2003, s. 115

oldu. Bununla birlikte 1948 yılının Mart ayında imzalanan Brüksel Antlaşması (İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) Atlantik medeniyeti kavramını ortaya çıkaran bir savunma birliği olmakla birlikte, iktisadi ve kültürel işbirliğini de öngören bir antlaşma idi. Böyle bir yapılanmayla herhangi bir tehdide karşılık savunma güçlerinin birleştirilmesi ve bu gücün caydırıcılık vasfının üye ülkelerin milli güvenliklerinin yararına maksimum bir şekilde değerlendirmek ve muhtemel bir saldırıyı engellemek için askeri güçten yararlanmak amaç edinilmiştir. Bu antlaşma ortak bir düşman karşısında güçlerin birleştirilmesini kabul eden devletlerin Avrupa'nın ve dünyanın savaştan korunması ve huzurun, barışın sağlanması için ortaya koydukları müşterek savunma kavramının temel taşı rolünü oynamakta¹¹ ve yeni ve daha geniş spektrumlu kolektif güvenlik örgütünün ortaya çıkmasının önemli dayanağı olmaktaydı.

Bu antlaşma, Sovyet tehdidinden korunmak isteyen ülkelerin aralarında birlik oluşturmalarını ve onların da siyasi ve iktisadi açıdan kalkınmalarını gerektiriyordu. Bu amaçla ABD tarafından bu ülkelere yardım paketleri sunuldu.

2. Truman Doktrini ve Marshall Planı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikasını engellemek için Batı ittifakının kurulmasına doğru adımlar atıldığı ve ABD'nin Avrupa'nın iktisadi açıdan da kalkınmasını sağlamak için para desteğinde bulunma planlarının olduğu konusuna yukarıda değinmiştik.

Avrupa ülkelerinde savaştan sonra sanayinin gerilemesi, maddi ve ruhsal gücün tükenişinin Sovyetlere karşı direnişi de kırmış olduğunu göstermekteydi. Bu durumda yapılacak en önemli şey Rusya'yı olduğu yerde tutma politikasıydı ki bu politikanın da en önemli unsuru savaşta yerle bir olmuş Avrupa ve Japonya sanayisinin, çiftlik ve kentlerinin yeniden kurulmasını sağlayacak geniş kapsamlı bir Amerikan ekonomik yardım kampanyasıydı. Bu kampanyadan maksat bu yerleri komünist sınıf mücadelesine ve devrim doktrinlerine kapamak ve güç dengelerini

¹¹ Peksarı, a.g.e, s. 11-12

ABD'nin lehine değiştirmekti.¹² Bu kampanyanın ilk adımı 1947 yılının 12 Mart'ında atıldı. Soğuk Savaş'ın başlangıç tarihi olarak kabul edilen bu tarihte Amerikan başkanı Harry Truman Amerikan Kongresi'nde kendi ismini taşıyacak olan doktrini açıkladı. Bu doktrin komünizm tehlikesi altında olup da özgür kalmak isteyen ülkelere ABD'nin her türlü iktisadi ve askeri yardım yapacağını ilan ediyordu. Bu yardım kampanyası çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolar teklif edildi. Sovyetleri engelleme politikası olan bu doktrin küresel bir boyuta sahipti.¹³ Bu doktrine kendi ismini veren Amerika başkanı Truman yaptığı bir konuşmada "ABD dış politikada silahlı azınlıklar tarafından boyunduruk altına alınmak istenen ve dış baskılara karşı direnmeye çalışan hür milletleri korumayı kendine amaç edinecektir" diyerek dış politikasının temelini geliştiren ve genişleyen sosyalizme karşı bir yapılanma olduğunu açıklıyordu.¹⁴

Truman doktrini ile başlayan Amerikan ekonomik ve askeri yardımı bölgede Amerika'nın güçlenmesini ve dünyada da güç dengelerinin kendi lehine değişmesini amaçlıyordu. Bunun için göz önünde bulundurulması gereken çok önemli unsurlar vardı:

- Sovyetler Birliği tehlikesine karşı bölgenin stratejik noktalarına, ulaşım yollarına ve doğal zenginliklerine sahip olmak ve Batı'nın ekonomik gelişmesi için korunması gerekiyordu.
- "Engelleme politikası" bir parçasını bu bölgede uygulayarak ve engeller yaratarak Sovyet Birliği'nin genişlemesinin önünü almalıydı.
- Batı'nın bölgede güvenilebileceği ülkelerin olması gerekiyordu ki muhtemel Sovyet saldırısına karşı bir üst oluştursun.¹⁵

Bu askeri ve siyasi girişimler gelişmekte olan bir Batı ittifakının mali girişimlerini de beraberinde getirmekteydi. Bu yüzden ekonomik kalkınma programı devam etmeliydi. Bu sebeple de Truman Doktrini'ni Marshall Planı izledi. Böylece hükümet sekreteri olan George Marshall kendi ismini taşıyacak olan planı 5 Haziran

¹² Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, (Çev. Birtane Karanakçı) Türkiye İş Bankası Kültür Yay, Ankara 1991, s. 441

¹³ Langlois, a.g.e, s. 276-277

¹⁴ Semih Hiçyılmaz, *Halklara karşı bir örgütlenme NATO*, SAV Yay, İstanbul 2004, s. 20

¹⁵ Peksarı, a.g.e, s. 13

1947’de açıkladı. Bu plan Avrupa’nın tekrar inşa edilmesini amaçlıyordu. Bu plan bütün Avrupa ülkelerine milyarlarla dolarlık bağış paket sunmayı hedeflemekteydi.¹⁶

Bazı teorisyenlerin beklentilerinin aksine Marshall Planı istenilen sonuçları doğurmadı. Bu plan uygulandıktan sonra Avrupa’da mevcut ihtilaflar, bölünmeler daha da derinleşti. Çünkü, Sovyetler Birliği kendi nüfuz alanındaki Avrupa ülkelerini Amerika’nın sağladığı imkanlarla temin edemediği için Avrupa’nın bir tarafında iktisadi gelişmişlik yaşanırken diğer tarafında ise İkinci Dünya Savaşı’nın izleri kalmaktaydı.¹⁷

Marshall yardımı için Amerika Senatosu’nda imzalanan Yardım Bedeli adlı belgede bu planlardan neyin amaçlandığı şöyle anlatılmaktaydı: “İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan yardım politikalarında ABD’nin en mühim amacı öncelikli olarak Amerika’nın güvenliğini sağlamak ve hakim değerlerin Amerikan değerleri olduğu bir dünya düzeni yaratmaktır. Yardım politikalarının müttefiklerimizi iktisadi açıdan kalkındırmaktan, askeri güvenliklerini sağlamaktan ziyade bizim kendi güvenlik ve savunma politikalarımıza hizmet ettiği bir gerçektir.”¹⁸

Atlantik blokuna üye ülkeler 1949’un Nisan ayında askeri savunmayı amaçlayan, siyasi ve ekonomik işbirliğinin temellerinin atıldığı anlamına gelen Kuzey Atlantik Paktı’nın (NATO) kurulmasıyla ilişkilerini bu ittifak çerçevesinde daha da pekiştirdiler.

3. Berlin Ablukası ve NATO

Soğuk Savaş’ın ilan edilmesinden kısa bir zaman sonra durum daha da bozulmuştu. Avrupa’da yaşanan olaylar ve Rusya’nın zaferleri sonucunda derinleşen ayrılık yeniden bir yapılanmaya gidilmesini gerekli kılmıştı. Özellikle de İngilizler Stalin’in Doğu Avrupa’da yalnızca itaatkar devletlere karşı müsamahakar olacağını

¹⁶ Langlois, a.g.e, s. 227

¹⁷ Langlois, a.g.e, s. 228

¹⁸ Hiçyılmaz, a.g.e, 21

gösteren tavrı karşısında en baştan itibaren kaygı duymuşlardı. Bu durum Amerikalıların Doğu Avrupa insanının kendi yöneticilerini seçme özgürlüğü olarak düşündüğü şey değildir. Savaş bitene kadar ABD’de hiç bir hükümet Sovyetler Birliği ile makul bir antlaşma yapılması hususundaki kuşkularını dile getirmemişlerdi. Roosevelt Amerika’nın savaş müttefikleriyle barış koşullarında bile anlaşabileceğinden Yalta’da geçirilen son konferanstan sonra bile emindi. O Alman gücünün zayıflatılmasının, güçlenmesinin engellenmesinin ve sömürge karşıtlığının desteklenmesinin her iki tarafın da ortak noktası olduğuna inanıyordu. Fakat Rus siyasetinin tarihi temayülünden habersizdi.¹⁹

Doğu-Batı kutupları arasında artmakta olan ekonomik rekabetin yoğunlaşması askeri düzeyde de kendini bariz bir şekilde göstermekteydi. Ve Almanya bir kez daha tartışmanın merkezi konumunda yer alıyordu. Brüksel antlaşmasının yapıldığı sene yani 1948 yılında Rusya Almanya ile ilgili Dörtlü Denetim Konseyi’nden ülkenin ekonomik ve politik geleceği hususlarında Batıyla ortak bir noktada buluşmalarının mümkün olmayacağı gerekçesiyle ayrıldı. Üç ay sonra üç batılı güç Almanya’daki karaborsa ve para kargaşasına son vermek için “deutschemark” oluşturduklarını duyurdular. Sovyetler Birliği de buna karşılık Batı Alman parasını kendi denetimlerinde olan bölgelerde kullanılmasını yasakladılar. Ve bununla da kalmayıp batı nüfuz bölgesi olan Berlin’e giriş ve çıkışlara kısıtlamalar getirdiler.²⁰ Bu müdahaleden sonra bazı batılı yetkililer Batı Berlin’in tamamen abluka altına alınabileceğini düşünmekteydiler.²¹ Berlin ablukasını bir yıla yakın bir zaman diliminde değişmez kaldı. Batılı güçler bu zor durumu atlattıkları için şehre hava köprüsü kurdular ve şehrin ihtiyaçlarını bu şekilde karşıladılar. Böyle bir uygulamanın maliyeti çok olsa da bu şekilde ablukayı kırmayı başardılar.

B. NATO’NUN KURULUŞU

Yaşanan olaylar yeni bir askeri ittifakın kurulmasını gerekli kılmıştı. Yukarıda da değindiğimiz gibi 4 Mart 1948’de imzalanan Brüksel antlaşmasıyla (İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) oluşturulacak olan ittifakın

¹⁹ J.M.Roberts, *Yirminci Yüzyıl Tarihi*, (Çev. Sinem Gül) Dost Kitabevi Yay, Ankara 2003, s. 405

²⁰ Kennedy, a.g.e, s. 443

²¹ J.M.Roberts, a.g.e, s. 417

temelleri atılmıştır. 4 Nisan 1949'da ABD, Kanada, İzlanda, Norveç, Danimarka, Portekiz ve İtalya'nın katılımıyla imzalanan Washington antlaşmasıyla Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı kuruldu. Antlaşma 1949 yılının 24 Ağustosunda yürürlüğe girdi. NATO'yu kuran on iki ülkeden ikisi Atlantik ülkesi yani Kanada ve ABD geri kalanı ise Batı Avrupa ülkesidir.²² Teşkilat saldırıyla karşılaşan herhangi bir üye için karşılıklı savunmayı amaçlayan bir ittifaktı ve kuruluşundan kasıt da sadece savunmaydı. Dünya çapında baş gösteren olaylar Soğuk Savaşın genişleyeceğini ve uzayacağını gösterirken NATO'nun kurulması sadece Avrupa'nın değil dünyanın da iki kutuplu bir düzen halini alacağını bir göstergesi oldu.²³

NATO'yu Truman doktrinin son aşaması olarak kabul edersek ABD bununla iki temel hedefi gerçekleştirmeyi amaçlamıştır:

- a. Batı ülkeleri üzerinde bloklaşma kurarak, onlara askeri, ekonomik, politik ve ideolojik açıdan Amerika'nın üstünlüğünü kabul ettirmek.
- b. Devrim temelli sosyalist ideolojinin genişlemesini engelleyerek dünya düzeninin kapitalizm aleyhine değişmesini önlemek.²⁴

ABD bu hedefleri gerçekleştirmek için 1951 yılında Türkiye ve Yunanistan'ın ittifaka katılmalarını kabul etti. 1955 yılının 9 Mayıs'ında Federal Almanya, 1982 yılının 30 Mayıs'ında ise İspanya'yı da bünyesine alarak üye sayısını 16'ya ulaştırdı.²⁵ Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra birlikten ayrılan ülkelerden Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'nın 4 Nisan 1999 yılında ittifaka katılmasıyla da üye sayısı 19 oldu.²⁶

Batı blokunda bunlar yaşanırken yani askeri, ekonomik ve siyasi bir birliktelik kurulduğu zaman Sovyetler Birliği de boş durmamıştır. NATO'ya karşı bir tepki olarak 14 Mayıs 1955'de Sovyetler Birliği, Doğu Almanya, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Romanya ve Arnavutluk'tan müteşekkil bir

²² Erol Bilbilik, *NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi*, Otopsi Yay, İstanbul 2004, s. 25-26

²³ J.M.Roberts, a.g.e, s. 418

²⁴ Ali Halil, *Atatürkçe Dış Politika ve NATO ve Türkiye*, Gerçek Yay., İstanbul 1968, s. 105

²⁵ Cemal Acar, *Soğuk Savaş*, Ötüken Yay, İstanbul 2007, s. 141

²⁶ Bilbilik, a.g.e, s. 26

karşı örgüt olarak Varşova Paktı kuruldu.²⁷ Böylece İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan iki kutuplu dünya düzeninde derinleşme arttı ve bu da Soğuk Savaş'ın uzamasına ve giderek daha keskin şekil almasına sebep oldu.

C. NATO'NUN TRANSFORMASYONU VE GENİŞLEMESİ

NATO Soğuk Savaş dönemi bittikten sonra yeni düzene uygun yeni politikalar geliştirmişti. Fakat bir süre sonra yani 1997 yılından başlayarak bünyesine yeni üyeler katmak durumunda kalmıştı. Bundan ziyade 1995 yılı itibariyle global güç dengelerinin doğuya doğru kayması uluslararası rekabet içerisine Rusya, Çin, Japonya ve Almanya'yı da çekmiştir. Bundan böyle iki değil, çok kutuplu bir çekişme ortamı oluşmuştu.²⁸ Avrupa'nın Soğuk Savaş döneminde bölünmesinin altında Batı-Doğu blokları arasındaki çok ciddi farklılıkların bulunuşunun en önemli etken olarak yattığı söylenebilir. Bu farklılıklar siyasi, askeri ve ideolojik alanlarda gittikçe artan şiddetle daha da genişlemişti. Sovyetler Birliği devlet başkanı Mihail Gorbacov'un "Glasnost" (açıklık) ve "Perestroyka" (yeniden yapılanma) adlı yeni sürece geçişi ilan etmesi hem Sovyetler Birliği'nin, hem de Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin askeri yapılarının, politik, ekonomik ve sosyal düzenlerinin çökmelerine sebep olmuştur. 9-10 Kasım 1989'da Berlin duvarının yıkılması, aynı yılın Aralık ayında Romanya'da Çavuşesku diktatörlüğünün devrilmesi ardından çok geçmeden Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin de dağılmasıyla SSCB'yi oluşturan on beş ülke birer bağımsız cumhuriyet oldular. 5-6 Temmuz 1991 yılında Varşova Paktı'nı oluşturan ülkelerin Brüksel'de "Avrupa İle Bütünleşme" protokolünü imzalamasıyla Varşova Paktı resmen sona ermiş oldu. Böylece iki kutuplu dünya düzenini oluşturan kutuplardan biri yok olmuş ve Soğuk Savaş da sona ermişti.²⁹

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra NATO yeni tehditlerle ilgili bazı çalışmalara başladı. Değişim ve yenilenme sürecinin ilk adımı 3-7 Kasım 1991'de

²⁷ Bilbilik, a.g.e, s. 26

²⁸ Deniz Ülke Arıboğan, *Kabileden Küreselleşmeye*, Sarmal Yay., İstanbul 1998, s. 227

²⁹ Bilbilik, a.g.e, s. 28-29

Roma’da gerçekleşen İttifak’ın transformasyonu üzerine NATO Zirvesi oldu. Bu zirvede NATO yeni konseptini açıkladı. Söz konusu konsept, 15 ay önce kabul edilen Londra Deklarasyonu’na esaslanıyordu. Zirvede, yeni Avrupa’da güvenlik, düzen ve refahın yalnız NATO, Avrupa Birliği (o zaman Avrupa Topluluğu), Batı Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve AGİT (o zamanlar – AGİK (CSCE)) gibi kurumların temel faktörler olduğu bağlayıcı kurumlar çerçevesinde mümkün olacağı belirtildi.³⁰ İttifak’ın bu yeni Stratejik Konsepti, 1991 Roma Zirvesinde kabul edildi ve basıldı. Bu belge ile NATO’ya eski Sovyetler Birliği’nde ve Post-Sovyet Avrupa ülkelerinde çeşitli değişimler ve gelişmeler yapma yetkisi verildi.

NATO üyelerini ve eski Varşova Paktı ülkelerini birleştirecek olan *North Atlantic Cooperation Council* (NACC) - *Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi*’nin kurulması (KAİK) ikinci adım oldu. Bu kurum daha barışçıl ve işbirlikçi bir Avrupa güvenlik düzeninin kurulması için NATO ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında ilişkiler açısından en önemli kurum niteliği taşıyordu. KAİK’in esas görevi müşterek askeri tatbikat, konsültasyon ve denetleme üzerinden NATO’yla Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında askeri ve politik bağlantılar kurulmasını gerçekleştirmektir. Buradaki beklentiler bölgesel düzen ve kalıcı barış için ülkeler arasında yakın işbirliğini geliştirmek olarak belirtiliyordu.

KAİK’in işi iki alanı kapsamaktaydı: birincisi, Orta Ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında KAİK, NATO’nun çeşitli uzman komiteleri ve NATO Askeri Komitesi aracılığıyla sürekli danışmanlık yapılması; ikincisi, çeşitli işbirliği aktiviteleri. Her ikisi güvenlik ve ilgili konularda diyalog, partnerlik ve işbirliğini geliştirmek için tasarlanmıştı.

KAİK’in 20 Aralık 1991 tarihli açılış töreninde SSCB elçisi Afanassieyfski SSCB’nin yasal varisleri olan yeni devletler için KAİK anlaşmalarının geçerli olmasını resmi olarak ifade etti.³¹

³⁰ Natalya Yakovenko, “Ukraine, NATO& European Security”, *The Centre for Defence and International Security Studies*, Lancaster University, 1998, s. 8

³¹ NATO Review, No 1, Şubat 1992, s. 29

Böylece KAİK'in kurulması yeni bağımsız bir ülke olarak Ukrayna'ya kendi gelecek politik rotasını belirleme ve Batı'yla ilişkilerini geliştirmek için önemli ilk adım fırsatı vermiş oldu.

Kuzey Atlantik Konseyi ve AGİT'in geliştirilmesinin yanı sıra, NATO'nun sorumlulukları dışında da görev almasıyla ilgili bir durum değerlendirmesi için 10-11 Ocak 1994 NATO Brüksel Zirvesi gerçekleştirilmiştir.³² Bundan sonra danışma, diyalog ve hatta tanışma formu oluşturmak için *Barış İçin İşbirliği Ortaklığı* gibi sivil kuruluşlar oluşturuldu. Bu yeni sivil kuruluş (BİO) askeri faaliyetleri de kapsamaktaydı. Bu kuruluşun ardından bölge ülkeleriyle tek tek ve bölgesel anlaşmalar imzalandı.³³ Kurulan bu sivil örgütün amacı Doğu bloğundaki tarafsız ülkelerle NATO kuruluş senedinin 4. maddesini oluşturan şartlar vukuu bulduğunda yani ülkenin bağımsızlığı ve güvenliği tehlike altındaysa karşılıklı istişare etmek ve yardımlaşmak³⁴ olarak açıklanmış olsa da diğer taraftan bu genişlemeler yaşanırken Rusya'nın güç biriktirmesinin ve pastadaki payını artırmak için yapacağı çabaların önünü almak için etrafındaki ülkelerle bir ağ kurmak ve Rusya'yı kuşatmak isteği de söz konusuydu. 13 Haziran 1997 yılında Rusya, 16 NATO ülkesiyle anlaşma imzaladı. Buna karşılık olarak NATO da NATO'ya üye olmak istediğini de dile getirmiş Ukrayna'yla benzer bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmadan bir kaç ay sonra NATO Ukrayna'nın Kırım ve kara sularında "Sea Breeze 97" adlı bir tatbikat düzenlemekte gecikmedi. Rusya'nın bir adımlığında düzenlenen bu tatbikata Ukrayna'yla beraber Gürcistan, Bulgaristan ve Romanya da katılmışlardı.³⁵ Bu konuya üçüncü bölümde daha detaylı değineceğimiz için burada sadece genel bilgi vermekle yetiniyoruz.

NATO Yeni Konsept çalışmaları için üç girişim kongresi düzenledi. Bunlardan ilki 10-12 Mayıs 1996 yılında Prag'da gerçekleşmiştir. 16-18 Mayıs 1997'de Phoenix'te ikinci kongre ve 1-3 Mayıs 1998 yılında ise İstanbul'da üçüncü kongre gerçekleşmiştir. Bu çalışmalar sonucunda *NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti* hazırlanmıştır. Bu konseptin NATO üyesi olan devletlerden ABD, Kanada, Almanya,

³² Bilbilik, a.g.e, s. 29

³³ Hiçyılmaz, a.g.e, s. 94

³⁴ Çakmak, a.g.e, s. 199

³⁵ Hiçyılmaz, a.g.e, s. 93

Lüksemburg, Danimarka, İngiltere, Belçika, Hollanda, İrlanda, İtalya, Portekiz, Yunanistan, Norveç, Türkiye, Finlandiya, Fransa, İzlanda olmak üzere 19 üye olmayan devletlerden ise yirmi dört devlet (Polonya, Macaristan, Romanya, Slovakya, Litvanya, Letonya, Estonya, Slovenya, Arnavutluk, Malta, Moldova, Rusya Federasyonu, Belarus, Ukrayna, Gürcistan, Ermenistan, Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan) tarafından kabul edilmesi 23-24 Nisan 1999 yılında NATO Washington Zirvesi'nde gerçekleşmiştir.³⁶

Rusya Federasyonu'nun tekrar toparlanma çabaları, Bosna'da baş veren soykırıma müdahalede BM, AGİT ve AB'nin başarısız olması sonucunda BİO çerçevesindeki güvenliği yetersiz bulan Doğu Avrupa ülkeleri NATO'ya üyelik talebinde bulunmaya başladılar.

1. Birinci Genişleme Dalgası

NATO'nun birinci genişleme politikası 1995 yılında ilan edildi. Bu politikanın ilanından sonra ittifak tartışmaları dışsal ikna politikasına dönüştü. Amerikan bakanlıkları arasındaki tartışmalar 1996 yılında neredeyse son buldu. Fakat genişleme kararına entelektüeller ve Rusya konusunda uzman olan politikacılar şiddetle karşı çıktılar.³⁷ 1999 yılında gerçekleştirilen NATO'nun kurulmasının ellinci yıldönümü münasebetiyle yapılan etkinlikle Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan ittifaka üye olarak kabul edildi. Bu Soğuk Savaş sonrasında İttifak'ın ilk genişletilmesi olarak tarihe geçti. Bununla birlikte, İttifak'ın genişlemesinin devamı için "açık kapı" politikasının da açıkça beyan edilmesi gerekiyordu.³⁸ Bunun yanı sıra, NATO'nun genişleme stratejisine Amerika'da politikacıların, Rusya uzmanlarının şiddetle karşı çıktığı konusuna yukarıda değinmiştik. Ülke içindeki muhalifleri ikna etmek için ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright 8 Ocak 1997 yılında Senato'daki konuşmasında genişleme politikasının meşruiyetini şöyle açıkladı:

³⁶ Bilbilik, a.g.e, s. 30

³⁷ Peksarı, a.g.e, s. 151

³⁸ Musa Ceylan, *Yeni Nato Sıcak Savaştan Soğuk Savaşa*, Ülke Kitapları, 1999. s. 35

“NATO elli yıldır Batı Avrupa için yaptığını şimdi de Doğu Avrupa’nın yaşaması için yapmalıdır. Genişlemeden amaç da budur. Yeni demokrasileri Batı ile bütünleştirmek, ekonomik kalkınmada güvenliği sağlamaktan ziyade muhtemel sorunların çıkmasının önünü almak ve eski kin ve nefreti ortadan kaldırmak bir hedef olarak saptanmıştır”.³⁹

Amerika gelecekteki stratejik planları için Avrupa – Atlanta ittifakını kaçınılmaz, NATO’nun genişlemesini ise küresel bir değerde öneme sahip olarak görüyordu.⁴⁰ Bu genişleme stratejisine yani NATO’nun doğuya doğru yürüyüşüne karşılık olarak ise Rusya’da merkezi siyasetçilerin desteğini alan şahinler muhalefeti yeniden harekete geçti. Rusya’da muhalefette olan “Halkın İktidarı” fraksiyonu Rusya Federal Meclisi Duma’da 240 milletvekilinden oluşan bir “Anti-NATO” adlı bir birlik oluşturdular.⁴¹

2. İkinci Genişleme Dalgası

NATO’nun 1999 yılında gerçekleşen Washington Zirvesi’nde adaylıkları kabul edilip de tam üyeliye alınmayan ülkelerin üyeliğinin hızlandırılması amacıyla Üyelik Eylem Planı uygulanmaya konmuş ve böylece ikinci genişleme dalgası başlatılmıştır.⁴² İkinci genişleme sürecinin ilk adımları 2002 yılının Kasım ayında Prag’da gerçekleştirilen zirvede atılmıştır. İkinci genişleme dalgasında Bulgaristan, Estonya, Slovakya, Letonya, Slovenya, Romanya, Litvanya 2004 yılı Mart ayı itibariyle resmi olarak ittifaka üye olarak kabul edilmişlerdir.⁴³ NATO’nun bu ikinci genişleme dalgasına özellikle de Estonya, Litvanya, Letonya’nın ittifaka üyeliğine karşı çıkmasına rağmen Rusya’nın bu müdahaleleri bir fayda vermedi; 2004 yılında

³⁹ Peksarı, a.g.e, s. 152

⁴⁰ Ceylan, a.g.e, s. 13

⁴¹ Ceylan, a.g.e, s. 68

⁴² Peksarı, a.g.e, s. 155

⁴³ Sinan Oğan, “NATO-Rusya İlişkileri: Korkunun Ecele Faydası Yok!”, *Stratejik Analiz*, Asam Yay, Cilt 5, Sayı 52, (Ağustos 2004), s. 45

bu ülkeler tam üyelik statüsü kazandılar. Bu genişleme dalgası NATO tarihinin en büyük genişleme stratejisi sayılmaktadır.⁴⁴

Bu yüzden 28-29 Haziran 2004 yılında gerçekleştirilen İstanbul Zirvesi'ne Rusya devlet başkanı Putin katılmamış, bu da NATO'nun genişleme stratejisine bir tepki olarak değerlendirilmiştir. Kremlin'in bürokratları devlet başkanı düzeyinde bu zirveye katılmayı NATO'nun bu genişleme stratejisini onaylaması anlamına geleceğini düşünmüş olmaları pek muhtemeldir.⁴⁵

3. Üçüncü Genişleme Dalgası

NATO'nun doğuya doğru genişleme dalgası ikinci aşamasını da tamamlamasını üçüncü ve en sancılı genişleme dalgası takip etmektedir. Genişlemenin üçüncü dalgası üyeliği uzun zamandır tartışılan Ukrayna ve Gürcistan konusunu içermektedir.⁴⁶ Ukrayna'nın tampon bölge olma bakımından stratejik öneme sahip olması ve Hazar petrolünün dağıtımında yer alması NATO için çok büyük bir önem arz etmiştir.⁴⁷ Ayrıca "Turuncu Devrim"le hakimiyete gelen Ukrayna hükümetinin AB ve NATO üyeliğiyle ilgili özel retoriği, 2004 yılında İstanbul'da yapılan zirveye Ukrayna açısından özel önem verilmişse de siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklarından dolayı AB ve NATO üyeliğine alınmamıştır. Dönemin Ukrayna devlet başkanı Viktor Yuşçenko Ukrayna'nın NATO'ya üye olmaya hazır olmadığını söylese de bunun için çalışmalarına devam ettiklerini bildirmektedir. NATO kuvvetlerinin Ukrayna sınırları içerisine girmesine izin verilmesini için düzenlenmiş memorandum ve silahlı kuvvetlerde personel azaltılmasını sağlayacak olan kanunun imzalanması bu yolda atılmış olan adımlardandır.

Üçüncü bölümde Ukrayna konusunu detaylı bir şekilde ele alacağımız için burada konuyu geniş tutmayı uygun görmedik. Özet olarak söyleye biliriz ki, çeşitli

⁴⁴ Oğan, a.g.m, s. 45, Peksarı, a.g.e, s. 159-160

⁴⁵ Peksarı, a.g.e, s. 161

⁴⁶ Oğan, a.g.m, s. 46

⁴⁷ Peksarı, a.g.e, s. 161

engellere rağmen Ukrayna zaten bağımsızlığından beri NATO'yla işbirliği ve NATO üyeliği için çaba sarf etmiş, hatta NATO'nun ortak tatbikatlarına katılmıştır. Ayrıca, bölgenin selameti için NATO'dan garanti istemiş, Rusya Federasyonu'nun imparatorluğunu yeniden canlandırma isteğine karşı NATO'nun üyelik kapısının kendisine açık bırakılmasını talep etmiştir.⁴⁸

Gürcistan da NATO üyeliği için yoğun bir şekilde çaba harcamaktaydı. AB ve ABD'nin de Güney Kafkasya ülkeleri içerisinde NATO kapsamında değerlendirdiği ülkenin sadece Gürcistan olduğu söylemek yanlış sayılmayacağı kanaatindeyiz. Gürcistan ve Ukrayna birlikte üçüncü genişleme kapsamında değerlendirilebilecek diğer bir ülke Romanya'nın üyeliği ardından onunla tarihsel bağları olan Moldova olabilirdi. Fakat, bu ülkelerin Rusya'yla çok sıkı ilişkileri ve Rusya'nın yakın çevresinde yerleşmesi NATO'nun bu genişlemesinin önünde en büyük engeli teşkil etmektedir. Rusya'nın NATO'nun bu genişlemeye karşı gösterdiği tepki önceki genişlemeye gösterdiklerinden daha fazla olmuştur. Nitekim, bağımsızlığından günümüze dek zaman zaman krize dönüşen Moldova'nın Transdinyester bölgesi sorunu, Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya sorunları Rusya'nın stratejik kartı gibi değerlendirilebilir. Daha yakın tarihli sayılabilecek 2008 Ağustosunda Rusya'nın Gürcistan'a askeri müdahalesi, Rusya'nın bu konuda taviz vermeyeceğini gösterme açısından etkili olmuştur.

Hazar petrolünün Rusya değil de Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden taşınması Rusya açısından büyük endişeye sebep olmuştu. Kafkasya'da sahip olduğu güç ve askeri üslerden dolayı ve bu ülkelerin ordularının NATO standartlarına uygun olmadığını düşündüğü için bu konuda rahattı. Fakat Ermenistan'ın Irak'a asker göndermesi Rusya'ya bu sorunların aşılabileceğini de göstermiştir. Rusya'nın endişelerini artıran bir diğer etken, NATO'nun Orta Asya'ya doğru ilerleyerek oradaki yer altı kaynaklara sahip olacağı düşüncesi idi. Bu genişlemeden duyduğu endişe Rusya'yı yakın çevresinde çıkarlarını korumak için girişimlerde bulunmaya

⁴⁸ Hikmet Erdoğan, *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı*, İQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 274

itmişti. 2003 yılında Kırgızistan'da Rus askeri üssünün açılmasının sebebi de bu olabilir.⁴⁹

D. AVRUPA - NATO İLİŞKİLERİ

NATO'nun kuruluşunu, amacını yukarıda zikretmiştik. Şunu da belirtmeliyiz ki, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yaşanan durum Avrupa ülkelerini askeri güvenlik dışında da çıkış yolları aramaya itmiş, bir daha bu durumları yaşamamak için içinde düştükleri parçalanmışlıktan, ayrılıktan, düşmanlıktan kurtulmaları ve tek vücut olacak bir Avrupa kurmaları gerektiği görüşü üzerinde ortak fikri beyanda bulunarak, siyasi, ekonomik, kültürel işbirliğinin gerekliliği yönünde mesajlar vermişlerdi.

Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birlik ve beraberliği sağlamak için geliştirilen birlik düşüncesi ve oluşturulan kuruluşlar daha çok ekonomik düzeyde ele alınmıştır. Ekonomik olarak kendini güçlendiren Avrupa ülkeleri kalkınmalarının yanı sıra güvenlik konusu üzerinde de endişelerini dile getiriyorlardı. Avrupa ülkelerini dış ve iç güçlere karşı koruyacak, savaş ortamının yeniden patlak vermesinin önleyecek güçlü bir askeri ve siyasi yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Amerika Avrupa ülkelerini komünist ideolojiden, gittikçe büyüyen Sovyet tehdidinden korumak için bir askeri yapılanma olan NATO'yu kurdu. Çünkü, Avrupa'nın korunması Atlanta'nın korunması anlamına gelmekteydi.

Amerika'nın Avrupa'nın kalkınmasını sağlamak için uygulamaya koyduğu Truman Doktrini ve Marshall Plan'ından sonra Büyük Britanya, Lüksemburg, Fransa, Belçika, Hollanda 1948 yılında silahlı saldırıya karşı Brüksel Antlaşması'nı imzaladılar. Bu antlaşmadan bir yıl sonra ise NATO'nun kurulmasıyla saldırıya karşı korunma sorunu aşıldı.⁵⁰

⁴⁹ Serdar Keskin, *NATO – Rusya İlişkileri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2009, s. 56

⁵⁰ J.M.Roberts, a.g.e, s. 620

Marshall Planı ve NATO iki cihan savaşına ev sahipliği etmiş Avrupa'yı daha uyumlu bir yer haline getirmek için başlatılan dönüşüm stratejisinin ilk adımlarıdır. Batı Avrupa ülkeleri yapılan yardımlarla ekonomik kalkınma yönünde ilerlerken Batı Almanya'yla da barış anlaşmaları yapılmıştı. Sovyetler Birliği ise Batı Avrupa ülkelerinin zayıflıklarını fırsat bilerek onlarla işbirliği yapmak için yollar arıyor ve yeni nedenler yaratarak işbirliği ortamının oluşmasını sağlamak için uğraşıyordu. 40'lı ve 50'li yıllarda İtalya ve Fransa'da mevcut olan alternatif komünist partiler ve Kominform propagandasının yapılması Amerika'nın Avrupa'dan çıkması durumunda nelerin olacağı hususunda bir uyarı niteliği taşımakla birlikte,⁵¹ bu entegrasyonun derinleştirilmesini de gerekli kılıyordu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'nın Truman Doktrini ve Marshall Planı'nı Avrupa'ya uygulaması ABD ile Avrupa arasındaki ilişkileri derinleştirmiş, bu bağlamda savaş sonrasında Birleşmiş Milletler'in ve NATO'nun kurulması ve bunların birlikte güvenlik alanında birleşmeleri de bu ilişkilerin düzene girmesinde büyük role sahip olmuştur. Bu aynı zamanda Avrupa'nın savunmasını dışarıdan bir aktöre teslim etmek anlamına gelmekteydi. Bu dönemde bu güvenliği sağlayabilecek tek güç ise ABD, daha geniş formatta ele aldığımızda NATO olabilir. ⁵² Hem NATO hem de Avrupa Birliği yeni dünya düzeninin ayrılmaz yapı blokları rolünü üstlenmişlerdir. NATO'nun şiddete karşı en iyi korunma örgütü olduğu bir gerçek olmakla beraber, Avrupa Birliği de Avrupa'da istikrarın sağlanması için çok önemli bir kuruluştur. ⁵³

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Avrupa Birliği Avrupa'nın güvenliğini ABD ve NATO'dan hariç kendisi yani tek söz sahibi olarak sağlamak istiyordu. Diğer taraftan ABD, NATO'yu sadece Avrupa'nın güvenliğini sağlayacak bir kurum değil küresel güvenlik ve müdahale kurumu haline getirmek istiyordu. Avrupa ülkelerinin giderek ekonomik ve siyasal olarak güçlenmesi ve Avrupa Topluluğu etrafında siyasi bir birlik oluşturması Avrupa'yı ABD'nin egemenliğinden kurtarıp ekonomik, siyasi

⁵¹ J.M.Roberts, a.g.e, s. 622

⁵² Peksarı, a.g.e, s. 72

⁵³ Henry Kissinger, *Diplomasi*, (Çev. İbrahim H. Kurt) Türkiye İş Bankası Kültür Yay, İstanbul 2002, s. 800

olarak ABD karşısında güçlü bir duruma getirmiş,⁵⁴ ilişkilerinin ise güçlü bir müttefikliğe dönüşmesine sebep olmuştur. 1996 yılında Batı Avrupa devletlerinin oluşturduğu bir askeri koalisyon olan BAB'ın (Batı Avrupa Birliği) NATO içinde etkinliğinin daha da artırılması için olumlu adımlar atılmıştır. ABD bu konuda tedbirli davranmaya gayret etmiş, Avrupa'daki etkinliği korumak için girişimlerde bulunmuştur. Brzezinski, birleşik bir Avrupa lehine yapılan gerçek bir seçimin NATO'nun büyük ölçüde yeniden yapılanmasını öngörürken ittifak içerisinde de Amerika'nın önceliğini zayıflatacağı endişesini dile getirmişti.⁵⁵

Avrupa Birliği'nin oluşumuna kadar girilen her yapılanma; AET daha sonra AT ve en son olarak da AB'ye geçiş aşamaları her alanı kapsayan bir bütünleşmeyi göstermekteydi. Batı Bloku içerisindeki özerkliğini genişleten ve bütünleşme yolunda tam hızıyla ilerleyen AB global politikalarda artık kendi başına bir değer ifade etmeye başlamıştır.⁵⁶ Diğer taraftan, NATO da bu duruma destek vermekte ve Avrupa'nın kendi güvenliğini kendisinin sağlamasından yana olduğunu, fakat AB NATO'ya rakip bir yapılanma içerisine girerse veya Avrupa'nın güvenliğini ABD'den bağımsız olarak yapma iddiasında bulunursa bunu Amerika'nın kabul etmeyeceği anlaşılmayacak bir durum değildir.⁵⁷

Bu gelişmelerden hareketle 1990 Kasımında ABD ve AB'nin ortaklaşa "Yeni Transatlantik Deklarasyon" kabul edildi. Bu deklarasyon her iki taraf arasında ilk defa işbirliğini biçimlendirmiş oldu. 1995 Aralık ayından itibaren Yeni Transatlantik Gündem bu ilişkiler için fon temin etmeye başladı.⁵⁸ Bu ise resmi olarak ABD ve Avrupa arasında ilişkilerin sıkı bir müttefiklik ilişkilerine çevrildiği anlamına gelmekteydi. Bununla birlikte NATO Avrupa için öncelikli güven kaynağı olmaya devam etmekteydi.

Soğuk Savaş sonrası dönemde AB-NATO ilişkilerinin gelişiminde üç aşamadan söz edilebilir. 1991-1998 yılları aralığını kapsayan birinci aşamada ilişkiler

⁵⁴ Peksarı, a.g.e, s. 73-74

⁵⁵ Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satraç Tahtası*, (Çev. Ertuğrul Dikbaş, Ergun Kocabıyık) Sabah Kitapları, İstanbul 1998, s. 48

⁵⁶ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, Küre Yay, İstanbul 2001, s. 519

⁵⁷ Peksarı, a.g.e, 75

⁵⁸ <http://eeas.europa.eu/us/> (e.t. 15.02.2015)

NATO-merkezli ve NATO-ağırlıklı olmuş ve 1994 ile 1996 yılları arasında yapılan Berlin Anlaşmaları çerçevesinde gelişmiştir. 1998-2003 yılları aralığını kapsayan ikinci aşamada NATO'dan ayrı (özerk) ve AB önderliğinde yapılacak kriz yönetimi operasyonları seçeneği formüle edilerek uygulamaya geçirilmiş ve Berlin Plus Anlaşmaları yapılmıştır. 2003 yılından sonrasını kapsayan üçüncü aşamada ise, AB-NATO ilişkileri iki örgüt arasında sağlanan mutabakat çerçevesinde gelişmektedir.⁵⁹

a) BAB – NATO İlişkileri

1948 yılında imzalanan Brüksel antlaşması çerçevesinde BAB (Batı Avrupa Birliği) adında askeri bir örgüt kurulmuştur. BAB'ı oluşturan ülkeler Almanya'nın silahlanmasını engellemek, Sovet tehdidine karşı ise ABD'nin desteğini almak ve Avrupa savunmasına ABD'yi de ortak etmek istiyorlardı. BAB bu düşüncelerden esinlenerek güvenlik alanında uluslararası arenada yerini almıştır.⁶⁰ BAB NATO'nun kuruluş antlaşması olan Washington Antlaşması'nın 5. maddesi ve değiştirilen Brüksel antlaşmasının 5. maddesi gereğince ortak savunmaya katılma yetkisi vardır. Bunun yanı sıra BAB ihtilaf önleme ve kriz çözme rollerini de üstlenebilmektedir. NATO'yla:

- Krizlerde NATO'yla danışma mekanizması oluşturmak
- NATO'daki savunma planlaması çalışmalarına katılmak
- NATO'ya birlikte operasyonların planlanması, düzenlenmesi ve yürütülmesi hususlarında işbirliği yapmak BAB'ın yetkileri arasındadır.⁶¹

BAB'ın kurulması ilk başlarda Fransa tarafından NATO'dan bağımsızlaşmak olarak değerlendirilmişti. Fakat NATO'nun kendi imkanlarını BAB'a kullandırmama eğilimi içerisinde olması ile birlikte daha sonralar Kosova ve

⁵⁹ Galym Zhussipbek, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Düşünsel Arka Planı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2009, C. 5, Sy. 19, s. 75

⁶⁰ Peksarı, a.g.e, 77

⁶¹ İbrahim S. Canbolat, *Avrupa Birliği ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler*, Alfa Yay, İstanbul 2002, s. 251

Bosna krizlerini tek başına çöze bilmeyeceğini anlaması BAB'ı NATO'yla işbirliğine zorlamıştır.⁶²

Şimdi BAB, AB'nin gelişiminin bir parçasını oluşturmaktadır. Bundan başka hem AB'nin hem de NATO'nun Avrupa ayağı rolünü üstlenmiştir. BAB NATO ve AB arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Bunun yanı sıra BAB 1992 yılında kolektif özsavunma için NATO'nun sorumluluğunu kabul etmiş ve Petersberg görevleriyle (19 Haziran 1992 yılında kabul edilen Petersberg Deklarasyonu BAB'ın AB'nin savunma unsuru olarak geliştirilmesi ve NATO'nun Avrupa kanadının güçlendirilmesini sağlayacak askeri ve güvenlik konulu bir dizi karardan oluşmaktaydı) kendi operasyonlarını ise barışın tesisi ve korunması hususunda, kriz yönetimi ve insani operasyonlarda kullanmak üzere sınırlamıştır.⁶³ Petersburg'u tamamlamak niteliğinde olan 1992 yılında kabul edilen Roma Deklarasyonu ile BAB “hazır müdahale birlikleri” şeklinde bir ortak ordu oluşturma kararı almış, bu yeni oluşumun faaliyet alanını barış amaçlı girişimler, bölge dışı müdahaleler, kriz yöneticiliği, BM, NATO ve AGİT ile koordineli çalışma ve “hazır müdahale birliklerinin” NATO operasyonlarında kullanılması şeklinde belirlenmiştir. Alınan kararların etkisi ve üyelerin aynı zamanda AB ve NATO üyeleri olması dolayısıyla BAB fiili olarak bağımsız faaliyet gösterememektedir.⁶⁴

b) NATO ve AGİT İlişkileri

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Konferansı) hazırlık görüşmeleri 22 Kasım 1972 yılında Helsinki'de başlamış, 1973 yılında 1975 yılına kadar aralıklarla devam etmiştir. BAB üyesi ülke ve hükümet başkanlarının 31 Temmuz – 1 Ağustos 1975 tarihleri arasında yaptıkları görüşmelerde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın kurucu metni kabul edilmiştir. 1980 yılında Fransa'nın girişimleriyle AGİT'in daha da işlevsel hale getirilmesi konusunda Madrid'de görüşmeler

⁶² Kaan Ögüt, “21. Yüzyılda Türkiye'nin Dış Politikası”, *Aydınlanma* 1923 C.30, Sy. 30 (1997): 15-20

⁶³ Peksarı, a.g.e, s. 82

⁶⁴ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yay, İstanbul 1996, s. 82

başlatılmıştır.⁶⁵ 1 Ağustos 1975'te AGİK Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasından sonra AGİK/AGİT adı verilen süreç başlatılmış siyasi, askeri, insani ve iktisadi yapılanmaya gidilmiş ve uygulamanın denetlenmesi amacıyla da belli aralıklarla bir araya gelinmesi kararlaştırılmıştır. Bu senet ABD, Kanada ve otuz Avrupa ülkesi tarafından imzalanmış ve on temel ilke üzerinde fikir birliği sağlanmıştır. Bu temel ilkeler şunlardır:

- Eşitlik ve egemenliğe saygı
- Güç, şiddet kullanmaktan kaçınmak
- Sınırların ihlal edilemezliği
- Devletlerin toprak bütünlüğünün teminat altına alınması
- Anlaşmazlıklarda çözümün barışta aranması
- Ülkelerin içişlerine karışılmaması
- İnsan hakları ve özgürlüklerine saygı
- Halkların eşit haklardan ve kendi kaderlerini tayin hukukunu kullanması
- Devletler arasında işbirliğinin sağlanması
- Uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi.⁶⁶

19-21 Kasım 1990 yılında Paris'te düzenlenen AGİT Zirvesi'nde AGİK'in güvenlik garantörlüğü konusu tartışılmıştır. Burada alınan karar imzacı devletlerin ortak davranış standartları uygulamamaları, uzlaşa bilecekleri ortak alanlarda birleşmemeleri durumunda AGİK'in böyle bir mekanizmaya sahip olmayacağı görüşüydü. AGİK'in Avrupa'nın güvenliğini sağlaması konusu da alınan kararlar arasındaydı. Bu AGİK'in Soğuk Savaş sonrasında yaranan yeni tehditlere karşı korunmayı gerekli kılan kurumsallaşmayı da beraberinde getirmiştir.⁶⁷

AGİK Soğuk Savaş döneminde hem Amerika hem Sovyetler Birliği'nin kısılcığında kalmıştı. Batı Avrupa NATO korumasında Doğu Avrupa ise komünist bir rejim tarafından idare olunmaktaydı. Bu kurum Soğuk Savaş yıllarında herkesin

⁶⁵ Bilbilik, a.g.e, s. 58

⁶⁶ Peksarı, a.g.e, s. 88

⁶⁷ Peksarı, a.g.e, s. 89

diyalog kurabileceği ve sürdürebileceği tek merkez olarak varlığını sürdürdü. Hem bu açıdan bakıldığında AGİK kendisinde Avrupa'nın ve geniş haliyle de barışın geleceğini taşıyan bir kurum vazifesini yerine getirmiştir.⁶⁸ Budapeşte Zirvesi'nde Almanya ve Hollanda AGİT'e acil durumlarda BM Güvenlik konseyinden izin almadan müdahale hakkının verilmesi teklifini sundular. Fakat Rusya bu teklife karşı çıktı. Çünkü Rusya çok sayıda etnik milletten oluşan bir federasyondur ve her hangi bir etnik çatışma durumunda kendisinden izin alınmadan ülkesine müdahale edilmesine rıza göstermesi düşünülemezdi. Fakat Rusya AGİT'in Avrupa barış ve istikrar için daha aktif rol almasını istemekteydi. ABD, İngiltere ve Türkiye gibi devletlerse bu işi NATO'nun yaptığını ve ikinci bir askeri yapılanmanın gerekli olmadığını düşünmekteydiler.⁶⁹ AGİT'in günümüzde sahip olduğu temel üç özellik vardır. Bu özellikler:

- Yerel çatışmaları önlemek, savaşın yaşandığı bölgelerde istikrarı sağlamak ve barış getirmek,
- Güvenlik boşluklarını kapatmak, işbirliğine dayalı güvenlik sistemi oluşturarak politik, ekonomik veya sosyal alanlarda çıkabilecek herhangi bir çatışmayı önlemek,
- Üye devletler arasında ortak değerleri bularak kanunlara dayalı tam demokratik sivil toplumların oluşturulmasına yardımcı olmak.⁷⁰

23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında gerçekleştirilen Washington Zirvesi'nde alınan kararlarla NATO'ya AGİT ve AB ile yakın işbirliği içerisinde koordineli çalışmakla BM prensiplerinin uygulanmasını kontrol etme yetkileri verilmiştir.⁷¹

⁶⁸ Emmanuel Decaux, *CEP Üniversitesi AGİK*, (Çev. Gökçen Tunalı Alpkaya), İletişim Yay, İstanbul 1993, s. 31

⁶⁹ Çakmak, a.g.e, s. 214

⁷⁰ Erdoğan, a.g.e, s. 342

⁷¹ Erdoğan, a.g.e, s. 364

c) NATO ve AGSP İlişkileri

1998 3-4 Aralık tarihlerinde St. Malo kentinde gerçekleştirilmiş İngiltere-Fransa zirvesi sonucunda bir deklarasyon imzalanmıştır. Bu bildiride AB'nin NATO'dan bağımsız bir güvenlik politikası oluşturma isteği açıkça bildirilmiştir. Bu teklif Avrupa ülkeleri tarafında da kabul gördükten sonra Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşum süreci başlatılmıştır. AGSP'nin süratle uygulamaya konması AB'nin uluslararası kriz anında müdahale edebilecek, bağımsız hareket yapabilecek bir kapasiteye sahip olması anlamına gelmektedir. Bu kapasite askeri bir kuvvetle de desteklenmiştir. AGSP'nin oluşturulmasıyla üye devletlerin güvenliğini üstlenmiş olan ve Soğuk Savaş sonrasında yenilenen NATO'nun genişlemesine ve gelişmesine katkıda bulunmak amaç edinilmiştir.⁷²

AGSP'nin NATO ile ilişkilerinin niteliği, Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) NATO ile ilişkilerinin niteliğine büyük ölçüde benzemektedir. AGSP çerçevesinde yapılacak operasyonlar "NATO'nun bir bütün olarak müdahil olmadığı durumlarla" sınırlı tutulmuştur.

Önceleri Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği çerçevesinde BAB için öngörülen NATO'nun olanak ve yeteneklerini kullanabilmenin yolu, NATO'nun 1999 Washington Zirvesi Sonuç Bildirisi ile doğrudan AB için de açılmıştır. NATO, Berlin kararlarına benzer bir şekilde AB'nin de ittifakın toplu varlık ve yeteneklerine erişimini sağlamak için gereken düzenlemeleri yapmaya hazır olduğunu ilan etmiştir.⁷³

AB'nin Köln Zirvesi'nde AGSP'nin AB'nin savunma ve güvenlik sorumluluğunu da kazanarak çok boyutlu bir yapıya fiili olarak geçmesi kararı alınmıştır. AGSP'nin yürürlüğe girmesiyle BAB'ın fonksiyonu sona ermiştir.⁷⁴ Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) yapılanma olarak ele alındığında NATO'nun AB'nin gereksinimleri doğrultusunda yeniden yapılanmasını ve muhtemel krizlere müdahale edebilecek bir kuruma dönüşmesini amaç edinmekteydi.

⁷² Hasret Çomak, "Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye", Tasam Yay, İstanbul 2005, s. 44

⁷³ Zhussipbek, a.g.m; s. 76

⁷⁴ Mehmet Seyfettin Erol, "Sıcak Barışın Soğuk Orgütü: Yeni NATO", Barış Platin Yay, Ankara 2012, s.

AGSP ise AB'nin kolektif güvenliğini esas alan bir yapılanmadır. AGSK NATO, AGSP ise AB merkezli bir yapılanma olmakla beraber her ikisi de NATO'yla işbirliğine önem vermiştir.⁷⁵ AB üyelerince AGSP'nin temeli demokrasi ve insan hakları olmasıyla birlikte AGSP, AB'nin demokratik kimliği ve misyonu olarak da kabul edilmektedir. AGSP “demokratik bir topluluk” kurmak amacıyla kurulması hem Avrupa’da hem de Avrupa dışında yapacağı operasyonların meşruiyetini temin etmektedir.⁷⁶ 2001 yılının Aralık ayında gerçekleştirilen Laeken Zirvesi’nde alınan kararla AGSP’nin operasyonel faaliyetinin aktifleştirildiği açıklanmıştır. AB ve NATO arasında NATO’nun yeteneklerinden yararlanılması konusu ihtilaflı olduğundan AGSP’nin operasyonel durumu pek fazla öne çıkmamıştır. NATO üyesi olmasına rağmen AB üyesi olmayan devletlerin (Macaristan, Türkiye, Polonya gibi) AB kararları haricinde tutulması sorunun temelini oluşturmaktaydı.⁷⁷

21. yüzyıla başlarken küreselleşmenin karşısı alınamayacak bir şekilde hızlanması güvenlik alanında değişikliklere neden olmuştur. Güvenlik politikalarında yapılan değişiklikler NATO’yu da kapsamaktadır.⁷⁸ Bu yüzden NATO kendi içerisinde değişikliklere gitmiş ve bünyesine yeni üyeler katma stratejileri üretmiştir. Bundan başka terörün uluslararası bir yapıya bürünerek büyük bir tehdit oluşturması da NATO’nun geleceğine etki yaptığı ve bir takım değişiklikleri kaçınılmaz kıldığı da bir gerçektir.

Terörün giderek yaygınlaşması ve yirmi birinci yüzyılı diğerlerinden farklı kılan gelişmiş teknolojilerinden terör örgütlerinin de faydalanması uluslararası platformda terörle mücadeleyi gerekli kılmıştır. Fakat bu düşünüldüğü kadar da kolay olmamaktadır. Bu zorluğun sebepleri arasında terörü ortaya çıkaran faktörlerin farklı olması, bazı ülkelerin terör olgusunu kullanmaları veya herhangi bir ülkenin çıkarları için mücadeleden kaçmasını zikredebiliriz.⁷⁹ Terör örgütlerinin birbirleriyle işbirliği yapmaları ve anti Amerikan çizgide işbirliği aramaları uluslararası terörün ilk belirtileridir. 11 Eylül saldırılarından sonra El-Kaide’ye karşı ABD Afganistan’a

⁷⁵ Çomak, a.g.e, s. 56

⁷⁶ Çomak, a.g.e, s. 57

⁷⁷ Keskin, a.g.e, s. 22

⁷⁸ Peksarı, a.g.e, s. 240

⁷⁹ Peksarı, a.g.e, 244

girdi ve sonrasında da terörle mücadeleyi Ortadoğu bölgesine doğru kaydırıldı. NATO Afganistan'ı bombalarken medya da bunu dünyaya izletti.⁸⁰ ABD terörle mücadeleyi genişleterek bu kez de Saddam Hüseyin'in El-Kaide'yi desteklediğini ve biyolojik kitle imha silahlarına sahip olduğu iddialarıyla 2003 yılında Irak'a girdi. ABD'yle beraber NATO üyeleri ve üyelik bekleyen ülkeler de tatbikatlara katıldılar. Bu mücadele yöntemi yeni yüzyılın temel mücadele stratejisi gibi görünüyor.⁸¹

E. NATO – RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni devletlerle beraber NATO'nun da daha çok Doğu Avrupa ülkelerine doğru genişleme stratejisini görmüştük. Yeni kurulmuş olan Rusya Federasyonu NATO'nun bu genişleme isteğine ilk önce sıcak yaklaşmış, Başkan Yeltsin'in 1993 yılında Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'ya yaptığı ziyaretlerde bu tutumu belirtilmişti. Yeltsin'in tutumu Rusya'da NATO'nun genişlemesinin Rusya'yı yalnızlığa iteceği gerekçesiyle ciddi eleştiriye tabii tutulmuş ve güçlü muhalefetle karşılaşmıştır. Bunun sebebi ise Rusya'nın yakın çevre diye adlandırdığı bölgelerde kontrolün kaybedilebileceği endişesiydi. Nitekim Rusya bu bölgeler hakkında NATO'da güç sahibi olmağı ve bu bölge hakkında alınan kararlarda etkin olmağı amaçlamaktaydı.⁸²

Batı ülkeleri Rusya'yla ilişki kurmada fikir birliğine sahip değillerdi. Bazıları Rusya'nın çıkarlarının değişebileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi düşman olarak tanımlama eğilimindeydiler. Bazıları ise Soğuk Savaş döneminin bittiğini ve yeni dönemde işbirliğinin zaruri olduğunu savunmaktaydılar.⁸³ Soğuk Savaş bittiği zaman Sovyetler Birliği de süper güç olma vasfını kaybetmişti. Bundan başka coğrafi konumu, sahip olduğu doğal kaynakları, elinde nükleer silahların bulunması Rusya Federasyonu'nun uluslararası güvenlik sisteminin yapılanmasında dikkate alınması gereken büyük bir güç

⁸⁰ Deniz Ülke Arıboğan, *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, Timaş Yay, İstanbul 2003, s. 198

⁸¹ Arıboğan, *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, s. 208

⁸² Keskin, a.g.e, s. 36

⁸³ Zeynep Dağı, *Rusya'nın Dönüşümü*, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 231

olduğunun göstergesiydi. NATO eski Genel Sekreteri Javier Solana Avrupa’da Rusya’sız kurulacak bir güvenlik sisteminin *ölü doğacağına* vurgu yaparak Rusya’sız bir güvenlik mekanizmasının kurulamayacağını ifade etmiştir.

Avrupa’da oluşturulacak olan güvenlik mekanizmasında Rusya’nın da aktif rol almasını savunanlar olduğu gibi bu oluşuma muhalefet edenler de olmuştur. Almanya eski savunma bakanı Volker Rühle muhalefetini “Rusya’nın NATO üyesi olması halinde Avrupa’nın Birleşmiş Milletleri’ne dönüşeceği ve fonksiyonelliğini kaybedeceği” sözleriyle ifade etmiştir. Bu muhalefetin temel sebebi ise risk merkezinin kendi topraklarından doğuya kaydırmak isteğidir.⁸⁴

Bunun yanı sıra bazı Rus yazarları da Rusya’nın NATO üyeliğinin hayati bir ihtiyaç olduğunu açıklarken Rus ağır sanayisi ürünlerinin pazarlanması ve satışı için NATO pazarına açılmanın gerekliliğine değinmişlerdir. Bununla birlikte aynı yazarlar serbest piyasaya geçiş sırasında savunma sanayisinin büyük kayıplar yaşamaması için NATO üyeliğinin elzem olduğu hususunun da dikkate alınmasını istemişlerdir. Rusya’nın Batı teknolojik pazarına çıkışı için Soğuk Savaş’ın kalıntıları olan engellerin kaldırılmasının Rus dış politikasının temel hedeflerinden biri olmasının gerekliliğine de vurgu yapmışlardır.⁸⁵ NATO’nun Doğu Avrupa ülkelerini bünyesine alma ihtimali kesinlik kazanınca Rusya Federasyonu’yla NATO ve ABD arasındaki ilişkilerde de bir gerginleşme yaşanmıştır. Fakat üyelik tartışmaları yine de son bulmamıştır. Doğu Avrupa ülkelerinin NATO’ya girme ihtimali üyelik tartışmalarını sonlandırmaktan ziyade bazı yazarlara göre Rusya’nın NATO üyeliği bir ihtimal olmaktan çıkarak Batı’daki tartışmaların ana temasını oluşturmaktadır.⁸⁶

NATO’nun doğuya doğru genişlemesini güvenlik tehdidi olarak algılayan Rusya Batı’nın yanlış bir politika izlediği söylemiştir. Bu durum Rusya ile Batı dünyası arasındaki ilişkilerin zayıflamasına ve Rus dış politikasında etkin olmağa çalışan Batıcıların güç kaybetmesine neden olmuştur.⁸⁷ Bundan başka NATO’nun

⁸⁴ Dağı, a.g.e, s. 231-232

⁸⁵ Samir Jafarov, *Dünden Bugüne NATO-Rusya İlişkileri*, Ezgi Kitabevi, Bursa 2007, s. 106

⁸⁶ Jafarov, a.g.e, s. 108

⁸⁷ Keskin, a.g.e, s. 36

doğuya taraf genişlemesi Rusya karşısında askeri olarak kapasitesini arttıracak anlamına gelmekteydi. Bu durum Soğuk Savaş sonrasında zaten zayıflamış olan Rus güvenliğinin tehdit altında kalması anlamına gelecekti.⁸⁸

NATO'nun genişleme stratejisi Rusya'da bazı siyasi güç odaklarını harekete geçirdi. Söz konusu hareketlenmede NATO'nun genişleme politikasının Rus ekonomik çıkarlarına da darbe vurmuş olması ve zarara sebebiyet vermesi de temel etkenler arasında yer almaktaydı. Bu ekonomik çıkarlar arasında ağır sanayi daha çok zarar görme olasılığına tabiydi. NATO'nun yeni üyelerinin Amerikan üretimi silahları alabilme imkanına sahip olması bu ülkelerde Rus silahlarının satış oranını düşürecekti.⁸⁹

Fakat Rusya'yı karşılarına almak istemeyen ABD ve bazı Avrupa devletleri bu genişleme stratejisinin Rusya'nın aleyhine olmadığına dikkat çekmeye çalışmışlardır. Bu hususta İngiltere yönetimi NATO ve AB'nin genişlemesinin Rusya güvenliği açısından endişelere sebebiyet vereceği yönünde uyarılarda bulunmuş, Rusya ve Ukrayna'nın Avrupa güvenliği açısından çok büyük öneme sahip olduğuna dikkat çekmiş ve NATO Rusya'yla iyi ilişkiler kurmağa çalışırken Avrupa'nın da Rusya ile yapıcı politikalar ve işbirliği kurmasının elzem olduğunu söylemişler.⁹⁰

Rusya açısından bakıldığında Batılı devletler Orta ve Doğu Avrupa ile eski Sovyetler Birliği'ndeki değişiklikleri sadece kendileri adına değerlendirmekte ve kendi güvenliklerini garanti altına almağa çalışmaktaydılar. Soğuk Savaş sonrasında Avrupa güvenliğini oluşturmak için kurulan BİO (Barış İçin Ortaklık) ve AB, Varşova Paktı üyelerinin ve eski Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetlerini kendi safına çekme isteğinin ilk belirtileri idi. Batı'lı devletlerin Doğu Bloku'nun dağılmasından sonra oluşan kuvvet boşluğunu AGİT'in rolünü azaltarak diğer Batılı

⁸⁸ Ceylan, a.g.e, s. 71

⁸⁹ Ceylan, a.g.e, s. 72

⁹⁰ Dağı, a.g.e, s. 232

güvenlik kuruluşlarını aktif bir duruma getirerek doldurmayı amaçladıkları görülmektedir.⁹¹

Bu durumda Rusya'nın karşısında ya Avrupa'nın bir parçası olma ya da başka bir güvenlik yapılanması kurma veya arama şeklinde iki yol vardır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının hemen ardından Avrupa'nın bir parçası olma fikri egemen görüş iken daha sonra ulusalcı akımların güçlenmesi sonucunda Avrasyacılık yeni bir yapılanma olarak ön plana çıkmıştır. Bu fikir değişimi Rusya'nın NATO genişlemesine ilişkin görüşünü de etkilemiştir.⁹² Eskiden Batı kurumlarına entegre olmaya çalışan Rusya Batı'nın itici tavırları karşısında siyaset değiştirmek zorunda kalmıştır. Böylece Rusya dış politikasının temelini eski Sovyet topraklarının ve Doğu Avrupa ülkelerinin kendi nüfuz alanı olarak kabul edilmesini sağlamak ve bu yerlerin Batı tarafından Rusya güvenliğini tehdit edecek tampon bölge olarak kullanılmasının karşısını almak teşkil etmeye başlamıştır. Bu yüzden Rusya eski Birlik ülkelerinin NATO'ya girişine karşı çıkmaktaydı. Tüm bunlara ilişkin görüşlerini Yeltsin 1994 yılında Budapeşte'de gerçekleştirilen AGİK zirvesinde yaptığı konuşmasında bildirmiştir. Yeltsin NATO'nun genişlemesinin “dostane bir davranış” olmadığını vurgulamış, iki taraf arasındaki fikir ayrılıklarını dillendirmiş ve ABD'yi güvensizlik tohumları ekmekte suçlamıştır.⁹³

Diğer taraftan, Rusya'nın NATO genişlemesinden duyduğu endişenin nedeni bu stratejik genişleme sonucunda kendisinin izole olacağı korkusudur. Kısacası, Rusya dünyanın en güçlü askeri yapılanması olan NATO'yu bu kadar yakınında istemiyordu.⁹⁴ Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Avrasya bölgesinde yaşanan çatışmalar ve Avrupa güvenlik örgütlerinin bu etnik, dinsel veya sınır kökenli çatışmalara müdahale etmesi ve arabuluculuk niyetinde olması Rusya'yı rahatsız ediyordu. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetler Rusya Federasyonu, Almanya ve her gün bir az daha güçlenen Çin'e

⁹¹ *NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye*, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı [SİSAV] [Atölye Çalışması], İstanbul 1997, s. 10

⁹² Keskin, a.g.e, s. 37

⁹³ Yaşar Onay, *Rusya ve Değişim*, Nobel Yay, Ankara 2002, s. 127

⁹⁴ Onay, a.g.e, s. 135

karşı güvenliklerini teminat altına almak için NATO'nun genişlemesinden yanaydılar.

1994-1997 yılları arasında Belarus Dışışleri Birinci Bakan Yardımcısı Valery V. Tsepalo Avrasya'da bölünmenin her iki tarafın da zararına olacağını söylemiştir. Bu bölgede ortaya çıkacak olan istikrarsızlık durumu nükleer tehlikeyi Soğuk Savaş'tan daha çok tetikleyecektir. Böyle bir bölünmüşlük durumunda ABD ve Avrupa'nın bölgede kontrolü sağlaması güçleşecektir. Tsepalo'ya göre ABD ve Batı tarafından eski Birlik topraklarında bölünmüşlüğün değil de entegrasyonun teşvik edilmesi durumunda Çin ve İran'ın bölgedeki nüfuzu Batı ve Rusya lehinde sınırlanacaktır.⁹⁵

1. NATO – Rusya Kurucu Senedi

Soğuk Savaş bittikten ve iki kutuplu dünya düzeni dağıldıktan sonra Rusya Federasyonu Batı ile yeni ilişkiler kurma girişimlerinde bulundu. Bu NATO'nun da genişleme politikasının ilan ettiği döneme denk gelmekteydi. NATO'nun genişlemesi hususunda iki farklı politika izleyen Rusya bir yandan bu genişleme politikasına karşı çıkarken öbür yandan da Batı ülkeleriyle ilişkilerini resmileştirme ve kurumsallaştırma eğilimi içerisindeydi. NATO ve Sovyetler Birliği'nin 1990 yılında gerçekleşen Londra Zirvesi'nde diyalog sürecini başlatmaları ilişkilerin kurumsallaşmasında mühim bir faktör olmuştur. Bu yüzden Avrupa yeni güvenlik konsepti çerçevesinde kurulan BİO'ya Rusya'yı da davet ederek Avrupa'da yeni bir bölünme eğilimini engellemek istemiştir.⁹⁶

NATO da 1996 yılının sonlarında Rusya'ya güvenlik ortaklığı içeren resmi müzakerelere başlama teklifinde bulundu. Aynı yılın Aralık ayının 11'de Brüksel'de ziyarette olan Rusya dışışleri bakanı Yevgeny Primakov bu müzakere çağrısını kabul etti. NATO Kremlin teklifi kabul etse de etmese de hedefi doğrultusunda ilerleyeceğini bildirmiş, Rusya'yla bir anlaşma imzalanmasa dahi Madrid Zirvesi'nde

⁹⁵ Dağı, a.g.e, s. 233-234

⁹⁶ Dağı, a.g.e, s. 234

yeni üyelerin kabulü ile ilgili alınacak takvim uygulanacaktı. NATO ve Rusya arasında imzalanması düşünülen bu senedin Madrid Zirvesi'nden önce imzalanmasını istense de Batı tarafından bir ön-koşul olarak değerlendirilmiyordu.⁹⁷

Böylece NATO ve Rusya arasındaki söz konusu kurucu senedin ön görüşmeleri 19-20 Ocak 1997 yılında NATO Genel Sekreteri Javier Solana'nın NATO Konseyi'nden aldığı yetkiyle Moskova'ya ziyareti sırasında başlamıştır.⁹⁸ Rusya ve NATO arasında altı aylık müzakereler sonucunda resmi adı "NATO ile Rusya Federasyonu Arasında Karşılıklı İlişkiler, İşbirliği ve Güvenlik Kuruluş Sözleşmesi" olan 16 sayfalık kurucu senet 27 Mayıs 1997 yılında Javier Solana ve Rusya Dışişleri Bakanı Yevgeny Primakov tarafından imzalanmıştır.⁹⁹ Bu antlaşma Rusya ve Batı arasındaki ilişkilerde yeni bir dönüm noktası sayılmıştır. Aynı zamanda bu antlaşma Avrupa'nın güvenlik stratejisinde Rusya'nın Batı'dan uzaklaştırılmadığı fikrine kesinlik kazandırmış ve taraflar arasında karşılıklı güvenin tesis edilmesine hizmet etmiştir.¹⁰⁰

Yapılan müzakereler sırasında iki temel nokta üzerinde taraflar arasında çelişki yaşanmıştır. Rusya ittifaka alınacak yeni üyeler hususunda kendisine imtiyaz verilmesini isterken NATO da ayrıcalıklı bir ortaklık ve işbirliğinin kesinlikle kabul edilmeyeceğini bildirmiştir.¹⁰¹ 20-21 Mart 1997 yılında ABD ve Rusya devlet Başkanları (Bill Clinton ve Boris Yeltsin) Helsinki'de bir araya gelmiş ve bazı çelişkilere rağmen bir mutabakata varabilmişlerdir. Bu müzakerelerde yoğun bir şekilde tartışılan dört temel konu vardı. Bu konular Avrupa güvenliği ve NATO-Rusya ilişkileri, kitle imha silahlarının azaltılması ve kontrolü, kimyevi silahlar ve ekonomik alanda Rusya'ya kolaylıkların sağlanması olarak değerlendirilmiştir. Fakat sonuncu konu ortak bildirgede yer almamıştır.¹⁰²

Bu kurucu senede göre artık NATO ve Rusya birbirlerini düşman olarak görmeyecekler. Bu senet imzalanmadan önce taraflar arasında yaşanan çatışma ve

⁹⁷ Ceylan, a.g.e, s. 75

⁹⁸ Ceylan, a.g.e, s. 75

⁹⁹ Fikret Ertan, "Rusya'nın Dönüşümü", Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 107

¹⁰⁰ Dağı, a.g.e, s. 235

¹⁰¹ Keskin, a.g.e, s. 39

¹⁰² NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye, s. 32

rekabetin aşılması, karşılıklı güven ve işbirliğinin kurulması ve güçlendirilmesi bu senedin en temel amaçlarındandır. İmzalanan bu senetle NATO ve Rusya kendi halklarının yararına olacak istikrarlı, barışın egemen olduğu, bütün ve özgür bir Avrupa oluşturulması yolundaki adımlarını teyit etmiş ve resmileştirmiş oldular. Bu senet NATO ve Rusya arasında başlayan yeni ilişkilerin temelini oluşturmalı, tarafların ortak çıkarları karşılıklılık ve şeffaflığa dayalı sağlam, istikrarlı ve sürekli bir işbirliği geliştirmeyi amaç edinmiştir. Ayrıca bu belge Rusya ve NATO arasındaki ilişkilerin temelini oluşturacak danışmanın, ortaklığın, ortak karar alma ve müşterek hareketin hedef ve mekanizmasını tanımlamaktadır.¹⁰³

2. 11 Eylül Sonrası NATO – Rusya İlişkileri

11 Eylül saldırıları nitelik ve boyut açısından değil, amaçladığı hedefler açısından dünyada eş benzeri olmayan bir olaydır. Amerika 1812’den bu yana ilk kez kendi topraklarında saldırıya uğruyor ve tehdit ediliyordu.¹⁰⁴ 11 Eylül saldırılarına uğrayan ABD dış politikasında yeni bir dönem başladığı gibi uluslararası ilişkilerde de temel dinamikler değişmiştir. Bu saldırılar dünyanın süper gücünün bile kendi topraklarında saldırıya uğrayabileceğini göstermişti. Bunun için ABD’de terörün kaynağı olan ülkelere müdahale etme fikri oluşmuştu. NATO’nun kurucu metninin 5. maddesi gereğince NATO üyelerinden birine yapılan saldırı hepsine yapmış olarak addedilecektir. Bu madde gereğince de terörist grupların yoğun olarak kamplaştığı Afganistan’a NATO hareketi başlamıştı.

11 Eylül saldırıları gerçekleştirildiği dönemde Putin ve Bush aralarındaki sorunları çözmek için görüşmelere başlamışlardı. 2001 yılının Haziran ayında Slovenya’da yapılan ilk görüşmede füze savunma sistemi kurma planı üzerinde müzakereler yapılmıştır. Bir ay sonra Cenova’da gerçekleşen görüşmede ise füze savunma sistemi hususunda anlaştıklarını açıklamışlardı. Füze savunma sisteminin kurulması için ise stratejik saldırı füzelerinin stokunun azaltılması gerekmekteydi. Bu gelişen iş birliği 11 Eylül olaylarından sonra daha da pekişmiştir. Bu olaylardan

¹⁰³ Ceylan, a.g.e, s. 174

¹⁰⁴ Noam Chomsky, *11 Eylül*, (Çev. Dost Körpe) Om Yay., İstanbul 2002, s. 11

sonra Bush’u arayan ilk devlet başkanı Putin olmuştur.¹⁰⁵ 11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası terörle mücadelede Rusya Federasyonu ABD’ye destek vermiştir. Tüm bu gelişmelere rağmen Rusya ve NATO arasında Rus askeri üslerinin Gürcistan ve Moldova’da bulunması ve NATO’nun genişlemesi nedenlerinden dolayı ciddi sorunlar devam etmekteydi. Rusya NATO genişlemesini tehdit olarak değerlendirirken NATO da Rusya’nın buradaki üslerini çekmesi hususunda ısrar etmekteydi. Ermenistan, Gürcistan ve Moldova’da askeri olarak var olması, Ukrayna ve Belarus üzerinde ise kontrolünü güçlendirmesi Rusya’nın ABD ve NATO’yla ilişkilerinin yavaş ilerlemesi sebepleri arasında yer almaktaydı.

ABD 11 Eylül saldırılarından sonra Rusya’nın yakın çevre olarak adlandırdığı Kafkasya ve Orta Asya’da askeri olarak konuşlanmıştı. Aynı zamanda bölge ülkeleri de saldırıların hemen ardından teröre karşı olduklarını ve ABD’ye desteklerini ifade etmişlerdi. Bu doğrultuda Putin de terörle mücadelede ABD’ye destek vermiştir. Rusya’nın bu desteği Çeçenistan’da hareket serbestliği sağlayacağı ve Batı’dan ekonomik yardım beklediği içindi. Ancak, ABD’nin Rusya’nın yakın çevre olarak adlandırdığı bölgelerde yerleşmesi Rusya iç siyasetinde tartışmalara neden olmuş, ABD’nin burada kalıcı olacağı ve Rusya’nın ABD tarafından çevrelendiği görüşü hakim görüşe çevrilmiştir.¹⁰⁶

11 Eylül saldırılarından önceki ABD politikası Rusya yakın çevresinde Rusya ile birlikte hareket etme ve Avrupa ve Balkanlar’da ise Rusya’nın ABD’siz hareket etmesini engellemektir.¹⁰⁷ Bush’un terörle mücadele kapsamında öne sürdüğü “Şer Üçgeni” hipotezi çerçevesinde iki ülke arasındaki iş birliği Rusya’da siyasetler arasında fikri ayrılıklara neden olmuştur. Bir görüşe göre, Amerika’nın Rusya yakın çevresinde askeri birlikler olarak konuşlanması, Putin’in ABD ve Avrupa’yla yaptığı görüşmeler, Batı’yla ilişkilerin iyileşmesi için olan arayışlar Rusya’nın ekonomik ve siyasi hayati çıkarlarının gereğidir. Bu görüşün destekçileri ekonomik referans kullanarak Rusya’nın ekonomisini kalkındırmak için Batı’yla iş birliği yapması ülkenin ulusal çıkarlarına ters olmadığı yönünde savunma yapmaktaydılar. Realistler, Rusya’nın ABD ve Batı ile aşırı ilişkiler kurarak nükleer silahlarda azaltıma

¹⁰⁵ Merve İrem Yapıcı, *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*, USAK Yay, Ankara 2010, s. 394-395

¹⁰⁶ İhsan Çomak, “Rusya Çalışmaları Stratejik Araştırmalar 2”, TASAM Yay, İstanbul 2009, s. 168

¹⁰⁷ Keskin, a.g.e, s. 6

gitmesini, kendi nüfuz alanında ABD'nin askeri güçlerini yerleştirmesi konusunda verdiği tavizleri eleştirmişlerdir. Onlar bunu tehdit alarmı olarak algılamakla Irak'ta Saddam Hüseyin'e yeniden destek verilmesini teklif etmişlerdir.¹⁰⁸

Rusya'da siyasi elit arasında bu tartışmalar yaşanırken ABD 11 Eylül sonrasındaki ikinci müdahalesini Irak'a yaptı. Rusya'nın bu müdahalenin dışında tutulması Rusya'yı bölgesel politikalarını yeniden değerlendirmeye tabi tutmasına neden olmuştur. Bu değerlendirme sonucunda Rusya İran'la ilişkilerini geliştirme kararı almış, bu bağlamda İran'ın uranyum zenginleştirmesine destek vereceğini bildirmiştir. ABD İran'ı terörizme destek verme, insan haklarını ihlal etme ve nükleer silaha sahip olma gibi konularda suçlarken Rusya İran'la olan iş birliğini devam ettirmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Mesut Hakkı Caşın, *Rus İmparatorluk Strtejisi*, Okumuş Adam Yay, İstanbul 2006, s. 430-431

¹⁰⁹ Keskin, a.g.e, s. 65

II. UKRAYNA-RUSYA KRİZİ VE NATO

A. UKRAYNA’NIN DEVLETLEŞME SÜRECİ

Ukrayna tarihini incelerken eskilere dayanan bir devlet geleneğinden söz etmek pek zor görünmektedir. Bugün bilinen 603 000 km² yüzölçümüyle mevcut olan Ukrayna her zaman bu sınırlar içinde var olmamış, toprakları sürekli diğer devletlerin sınırları arasında değişmiştir. Hatta bazı tarihçiler, ileri giderek Ukrayna devletinin meşruluğunun bile tartışma konusu olduğunu iddia etmişlerdir.

Ukrayna’nın Avrupa’daki konumu, Rusya’yla ilişkilerini incelemekten önce devletleşme sürecine değinmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Bu süreci incelerken Ukrayna tarihini üç aşamada ele almayı uygun gördük:

- a) Sovyetlere kadar Ukrayna
- b) Sovyet Ukrayna’sı
- c) Bağımsız Ukrayna

1. Sovyetlere Kadar Ukrayna

Ukrayna’nın coğrafyası tarihin her döneminde çekim merkezi olmuş, sürekli yabancı göçlere maruz kalmıştır. Dolayısıyla uzun yıllar boyunca “Ukrayna” sözcüğü sadece coğrafi bir terim olarak kalmıştır. Doğal sınırların yokluğu bu bölgenin tarih boyunca değişik kabileler, halklar, ordular tarafından geçiş yeri veya savaş alanı olarak kullanılması sonucunu ortaya çıkarmıştır.¹¹⁰ MÖ Kimmerler, İskitler, Sarmatlar, daha sonra Got, Hun, Bulgar, Avar, Hazar, Macar, Peçeneglerin

¹¹⁰ Tolga Bilener, “Ulus Devlet Olma Sürecinde Ukrayna”, *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, der. Erhan Büyükkakıncı, Phoenix, Ankara, 2004, s. 314

işgaline uğramış, bunları müteakiben Litvanya, Polonya, Çarlık Rusya'sı ve SSCB istilasında kalmıştır.¹¹¹

Rusların Ukrayna'yı algılamaları önemli önyargılar içermektedir. Zira bu bölgeyi yüzyıllardan beri ulusal varlıklarının ayrılmaz bir parçası sayan Ruslar modern tarihlerinin başlangıcı olarak dokuzuncu yüzyılda *Kiev Rusu* adlanan Kiev Prenslığının kuruluşunu temel almaktadırlar. Başkenti dönemin büyük kültür merkezlerinden Kiev olan Prenslığın yayılma alanı onikinci yüzyıldan itibaren Ukrayna adı verilen Kiev çevresindeki geniş ovalar olmuştur. Dolayısıyla resmi tarih açısından Rus halkının tarih sahnesine çıktıkları yer Kiev ve çevresidir. ABD Başkanı George Bush, bu yüzden 1991 yılında Kiev'e gerçekleştirdiği bir ziyaret sırasında bu kentten "Rus Şehirlerinin Anası" şeklinde söz etmiştir.¹¹²

Ukrain milliyetinin kökeni *İskit Tyrill* kültürüne dek uzanmaktadır. Bu toprakların en eski sakinleri Kimmerler, İskitler, Sakalar, Gotlar sayılmaktadır. Bölgenin devletleşme tarihi ise İskitlere dayandırılmaktadır. MÖ burada İskit devleti kurulmuş, devletin sınırları Kafkaslara kadar uzanmıştır. İskitler buranın soylu yöneticileri olarak beşyüz yıla yakın hükümlanlık yapmışlar. Dördüncü yüzyıldan sonra buraya kendilerini Rus adlandıran am bazı menbalarca Viking olan Slav kabileleri yerleşmiştir. İlk kabileler Rurik yönetiminde Novgorod'u merkez yapmış, 879'da Rurik'in ölümünden sonra Kiev merkez olarak ileri çıkmıştır.

9. yüzyılın sonlarında Doğu Slav halklarını kendi çatısı altında toplayan Kiev Rusu, tarihteki ilk Slav devletidir. Prens Volodimir'in (978-1015) 988'de Hristiyanlığı devletin resmi dini ilan etmesiyle Hristiyanlık Kiev aracılığıyla Rusya'ya ulaşmış, 11. Yüzyılda Kiev Hristiyanlığın en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir.¹¹³

Ancak Kiev devleti ve ya Kiev Rus, tam olarak kurucusu sayılan *Yaroslav Mudry* veya *Bilge Yaroslav*'ın (1019-1054) 1036'da Peçenekler üzerinde zaferinden

¹¹¹ İsmail Aydingün, "Ne Doğu Ne Batı, Hem Doğu Hem Batı: Avrasya'nın Geçiş Ülkesi Ukrayna", *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna; Türk Dilli Halklar – Türkiye ile İlişkiler*, Ed. İsmail Aydingün ve Çiğdem Balım, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2012, s.215

¹¹² Bilener, a.g.e; s. 314

¹¹³ Aydingün, a.g.e; s. 215

sonra devletleşmeye başladı ve 1056'da Bilge Yaroslav'ın ölümüne kadar devletleşme sürecinden geçti. Devletin Hristiyanlaşması da onun adı ile bağlı olmuştur. Yaroslav Kiev ve Novgorod'da Kutsal Sofya Kiliseleri inşa ettirdi ve bunları manevi merkez ilan ederek meşruiyetini temin etmiş oldu. Ukrayna tarihinde ilk yasa sayılan *Ruska Pravda* – Rus Hakikati Yaroslav tarafından ilan edildi.¹¹⁴ Ayrıca onun zamanında Kiev Rus Slav dini ritüelleri, hazır esnek, manevi, hukuki edebiyat üretti ve buna Kilise Slav Dili denildi.¹¹⁵ Kiliseyle beraber, ilk esnek eğitim sistemi de Yaroslav tarafından kuruldu.¹¹⁶

Yaroslav Hazar Hakanlığı örneğinde *Lestvichnoe Voskhozhdenie* ve ya Türkçe'deki karşılığıyla “Bozkırlardan Yükseliş” adını verdiği yeni bir idarecilik sistemi getirdi.

Yaroslav Bilge'nin hakimiyeti ile beraber Kiev Rus farklı bağımsızlık derecesine sahip *zemli* adlanan küçük devletlerden ibaret idi. Bunların hepsi *Lestvichnoe Voskhozhdenie* altında birleşmiş bulunuyorlardı.¹¹⁷

Burada Ukrayna tarihi için çok önemli bulduğumuz, devletin Kiev Rus'un dört ana özelliğinden bahsetmek yerinde olacaktır. Bu özellikler *pre-politik kültürel katmanlar* olarak da adlanabilir.

Bunlardan ilki, Ortodoks inancın Slavik bir biçimde revizyonudur. 12. Yüzyılda Papalıkla Bizans arasındaki mücadelede Slavik Ortodoksi tarafsız kalsa da, sonralar Bizans versiyonunu kabul etmişti. Onüçüncü ve ondördüncü yüzyıllarda Latin Avrupa'da (özellikle Polonya ve Macaristan) Katolik kiliselerin millileştirilmesiyle birlikte seküler bilinç gelişmeye başladı. Kiev tarihinde ilk seküler kitap basımı ise 1635'de Polonya dilinden çevrilmiş olan “Patericon” olmuştur.

¹¹⁴ Raymond E. Zickel (ed.), *Soviet Union: A Country Study*, Federal Research Division, Library of Congress, US Government Printing Office, Washington, 1991, s. 7

¹¹⁵ Ivan Rudnytsky(ed), *Rethinking Ukrainian History*, CIUS press, Edmonton, 1981, s. 1-2

¹¹⁶ Zickel, a.g.e; s. 7

¹¹⁷ Rudnytsky, a.g.e; s. 5

İkinci husus, *Rus* adlanan dinastik-kültürel olgudur. Bu kelimenin kökeni çok tartışmalı olsa da Yaroslav Bilge Rus kelimesini devletin özünde “millileştirmeye” çalışmıştır. 13-15. Yüzyıllarda özellikle Galiçya-Volinya ekseninde “Rus” kelimesi kendilerinden olmayan, Kiev etrafını ifade etmek için kullanılmaktaydı. Çünkü Galiçya-Volinya zamanında devletin merkezi Kiev’den batıya kaymış Kiev Rus devleti artık sadece batı topraklarında yeni adla ortaya çıkmıştı. Çok geçmeden, bu anlamı ifade etmek için artık yeni bir kelime “Ukrayna” kullanılmaya başladı ve Rus Kelimesi dilden tamamen çıktı. On yedinci yüzyıl tarihçilerinden biri bunu “Rus’ta Rus kalmadı” şeklinde açıklamaya çalışmıştır.

Ancak *Rus* kelimesi dini kimlik anlayışında ortadan kalkmamıştı. Doğu Avrupa’da Ortodoks inancını ifade etmek için artık *Rus dini* tabiri kullanılmaktaydı ve bir zamanlar Yaroslav Bilge’nin zamanında yapay, yabancı bir dil olarak görülen Slav Kilise Dili artık edebi Slav-Rus dili olarak sahiplenilmeye başlanmıştı.

Devleti birleştiren üçüncü husus, patrimoniyel veraset sisteminin mevcut olmasıydı. Bölgenin idarecisinden başka yeni bir politik otorite ve yönetici elit yetişmesinin imkansız olmasıyla beraber, bu idareciler bölgelerine düşkün birer ekonomik güç olma özelliğiyle de öne çıkmaktaydılar.

Dördüncü husus, Rus’ta mülk sisteminin gelişmeye müsait olmamasıydı. Böyle bir sistemin yokluğu yöneticiyle aynı düzeyde söz sahibi olacak yeni bir yöneticilerin yetişmesini engellemekteydi. Hesikastik hayat inancı 13-16. Yüzyıllar boyu devam etmiştir ve bu yüzden Ukrayna Kilisesi 16. yüzyıla kadar kamu işleriyle ilgili olmamıştır. Seküler sınıf iki ana erdemi hayat felsefesi olarak görmekteydi: Yöneticiye hizmet ve bu alanda ad çıkarmak.¹¹⁸

Ukrayna tarihinin en önemli aşamalarından biri de Moğol istilas dönemi sayılmaktadır. 1223 yılında Moğolların keşif birlikleri ilk defa Kiev Rus ordusuyla karşılaştılar. Askeri açıdan daha güçlü olan Moğol ordular Kiev Rus orduları yenmeyi başardılar. Rus’un Moğollar tarafından işgali ise 1237-38 yıllarını buldu.

¹¹⁸ Gnş blg için bkz; Rudnytsky, a.g.e; s. 5-8

Bu tarihlerde Moğollar Kiev’i yenerek Polonya-Litvanya üzerine harekete geçtiler. Kaynaklar, Novgorod’un yıkıma uğramadığı söylemektedir.¹¹⁹

Moğol döneminin bir önemli özelliği de Rus’a bağlı devletler içerisinde Kiev’in yerini Muskoviya’ya bırakması sonucunu doğurması olmuştur. Moğollar Muskoviya’nın bir devlet gibi gelişmesinin en önemli sebebi sayılmaktadır. Muskoviya Moğolların yol, posta, nüfus sayımı, mali sistemini aldılar. Böylece Rus’ devletinin Muskoviya (Moskova) ayağı gelişerek öne çıkmaya başladı.¹²⁰

12-13. Yüzyıllarda ülke topraklarının büyük kısmının Moğol egemenliğinde olduğu zamanlar Galiçya-Volinya krallığı hüküm sürmüştür. 13. Yüzyıldan sonra bu devlet Kiev Rus’unun halefi sayılmıştır.¹²¹

14. yüzyılda Galiçya-Volinya Krallığı’nın yıkılması sonucu, Ukrayna topraklarının Kiev dahil doğusu Litvanya Grandüklüğü’nün, batısı Lehistan Krallığı’nın (Polonya), güneyi ise Moğolların egemenliğine girmiştir. 1569’da Litvanya’yı da ele geçiren Polonyalılar Ukrayna topraklarının büyük bir bölümüne egemen olmuşlar.¹²²

15. Yüzyılın ikinci yarısı Kiev Rus için kritik dönem olmuştur. Kiev 1470 yılında Litvanya Grandüklüğü tarafından feshedildi, böylece Rus terimi Kiev’de politik anlamını kaybetti. Bundan 12 sene önce 1458’de ise Kiev Ortodoks Mitropolitliği bölünmüş, halefleri Moskova ve Vılñs ilan edilmişti. Rus artık hem dini hem politik anlamda *tabula rasa* özelliği taşıyordu.¹²³

15-16. yüzyıllarda Ukrayna’nın yüksek sınıfları (muzhi) seleflerinin Rus’a hizmet etmelerinden onur duydukları gibi Polonya kralına hizmet etmekten onur duymaktaydılar.¹²⁴

¹¹⁹ Zickel, a.g.e; s. 9

¹²⁰ Zickel, a.g.e; s. 10

¹²¹ Aydingün, a.g.e; s. 215

¹²² Aydingün, a.g.e; s. 215

¹²³ Rudnytsky, a.g.e; s. 17

¹²⁴ Rudnytsky, a.g.e; s. 8

Polonya önceleri Rus nüfusu din değiştirmeye zorlamıyordu, kısa bir dönem sonra bu tolerans sona erdi ve Rus *boyar* sınıfı Polonya mülk sahibi olmak için Ortodoksluktan imtina etmeye zorlanmaya başladı. Bu dönemde Lestvichnoe Voskhozhdenie'den sonra ilk defa Ukrayna'da elit sınıf meydana çıkmaya başladı. Aynı zamanda bu Katolikliği kabul etmiş elitlere karşı toplumda bu *politik novumu* kabul etmeyen, Rus Devletinin özüne dönmesi taraftarı olan Kozak sınıfı ortaya çıkmaya başladı.

16. yüzyılda başlayan Kozak döneminde Kozaklar, Polonya-Litvanya birliklerine karşı mücadele etmişler. Uzun süren mücadelelerden sonra Ukrayna kısa süreliğine de olsa Kiev Rusu devletinden sonra ilk kez bağımsızlık elde etmişler. Polonya'nın ardarda hücumlarına karşı koyamayan Don Kozaklarının lideri Bogdan Hmelnitsky, 1654 yılında Moskova Ruslarıyla *Pereyaslav Anlaşması* imzalamıştır.

Pereyaslav Anlaşması Doğu Avrupa tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu antlaşmayla birlikte Rusya eski Kiev Rusu'na ait olan bütün toprakları ele geçirmiş ve bölgenin başat gücünün Rus Çarlığı olduğu kesin olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu anlaşmanın imzalandığı tarih Rus-Ukrain birleşmesinin de başlangıç tarihi sayılmaktadır.¹²⁵ Bu tarihten itibaren “Bütün Büyük ve Küçük Rusya'nın Çarı” unvanını taşıyan Rus çarları 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım yarımadasını da ele geçirerek egemenliklerini perçinlemişlerdir.¹²⁶

16. yüzyılın ikinci yarısı Rus yüksek tabakasının iki kat transformasyonu Ukrayna tarihinin en önemli gelişmelerinden biri olduğunu düşünüyoruz. Zira, bu dönüşüm beraberinde yeni sınıfların ortaya çıkmasına da neden olmuştu. 1550'de Rus yüksek sınıfları Reformasyon'a katıldı. Ancak, onlar Ortodoks oldukları için Katoliklerden farklı olarak Reformasyon'un Rus Ortodoks versiyonunu ortaya çıkaracak entelektüel kapasiteleri yoktu. Böylece suni şekilde Polonya Reformasyon Hareketi'nin bir parçası oldular. 1660 yılında ise Yesuit Karşı Reformasyonu tarafından absorbe edildiler. Böylece Ukrayna'nın yüksek yönetici sınıfları dini ve kültürel olarak Katolikliğe entegre edildiler ve Polonya politik ve dini kimliğinin bir

¹²⁵ Aydıngün, a.g.e; s. 216

¹²⁶ Bilener, a.g.e; s. 314

parçası oldular.¹²⁷ Yukarıda, bu sınıfların Polonya kralına hizmet etmekten memnuniyet duyduklarını ifade etmiştik.

Ancak bu sınıf Rus'dan tamamen yok olmadan önce yeniden doğması için ilk sinyalleri vermişti. 1570'de prens Vasyly Konstantin Osrozhsy (1527-1608) Litvanya'lı prenslerden örnek alarak onların açtıkları Protestan okullar örneğinde, Volinya bölgesindeki Ostroh kentinde, kendi ikametgahında akademi, basım merkezi, dini ve seküler edebiyat içeren ilk eğitim merkezi kurdu. Bu akademi Kiev'in düşmesinden sonra Ukrayna'da kurulmuş ilk yüksek eğitim merkeziydi. Akademiye davet edilen alimlerin hepsi Ortodoks orta sınıfın temsilcileri ve şehirlilerdi. Onlar milli ruhu yaşatmak için karşılarına İncil'i Kilise-Slav dilinde hazırlamayı vazife olarak koydular.¹²⁸ Bu akademinin bugün de Üniversite olarak faaliyetini devam ettirdiğini ve bahsi geçen İncil'in bu Akademi'de korunduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

1657'de Hatman Bogdan Hmelnitsky'nin ölümünden sonra Ukrayna'yı yöneten Hatmanlar/Atamanlar topraklarını Osmanlı, Rus, Litvanya ve Polonya işgalinden korumak için büyük çaba sarf etmişlerse de pek başarılı olamamışlar. 1658'de Kiev Rus'un halefi olarak Rus Grandüklüğü'nü kurmaya çalıştılar.¹²⁹ 1657-1686 yılları arası Ukrayna tarihinde "Yıkım Dönemi" adlandırılmıştır. Ukrayna önce 1666'da Polonya ve Rusya arasında ikiye bölünürken, daha sonra Polonya'nın yerini Avusturya-Macaristan İmparatorluğu almıştır. Habsburg Hanedanı'nın tebaası sayılan Galiçya Ukrainleri dil ve kültürel haklar açısından özgürken Rus Çarlığı, 1863'te kendi egemenliği altında olan ve *Malorusya* yani "Küçük Rusya" diye adlandırdığı Doğu Ukrayna'da Ukrain dilini yasaklamıştır.¹³⁰

¹²⁷ Rudnytsky, a.g.e; s. 20

¹²⁸ Rudnytsky, a.g.e; s. 21

¹²⁹ Rudnytsky, a.g.e; s. 16

¹³⁰ Aydingün, a.g.e; s. 217

2. Sovyet Ukrayna'sı

Şubat 1917 yılında sonuncu çar II Nikolay'ın devrilmesinden sonra Rus olmayan imparatorluk halklarının çoğu merkezden uzaklaşmaya başlamışlardı. Mart 1917'de Ukrayna Merkez Radası (Parlamento) oluşturuldu ve Ukrayna için otonomi talebinde bulunuldu.¹³¹ 7 Kasım 1917'de Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti kuruldu. Ancak Bu devlet Ukrayna topraklarında kurulmuş tek devlet değildi. 1917 Aralığında Harkiv'de Ukrayna Sovyeti, 1 Kasım 1918'de Batı Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti kuruldu. 22 Ocak 1919 yılında Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti ve Batı Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti birleşmiş, fakat Ukrayna Sovyeti karşısında bağımsızlığını koruyamamıştır.¹³²

8-9 kasım 1917'de Rusya'da hakimiyeti ele geçiren Bolşevikler Ocak 1918'de önce Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti ilan ettiler ve ardından imparatorluğun diğer birimlerinde Sovyet cumhuriyetleri kumaya giriştiler. Birleşme süreci içinde ilk aşama, nüfusun yaklaşık beşte dördünü oluşturan üç Slav halkı (Rus, Belorus, Ukrain) kaynaştırma aşamasıydı. Bu sağlandığı takdirde Slav olmayan dağınık ve çok daha az gelişmiş halklar üzerinde bir çekim gücü elde edilecekti.

Ukrayna Merkezi Radası Lenin hükümetini tanımayı reddetti ve kendi içindeki Bolşeviklerin Kiev'deki hükümet birimlerini ele geçirmesine izin vermeyerek Kiev'de gücü eline aldı. Ukrayna Don Kozakları da Bolşeviklere boyun eğmeyi reddettiler ve ayaklandılar. 20 Kasım 1917 de Ukrayna Milli Cumhuriyeti ilan edildi. Bir yıl kadar süren bağımsızlık döneminde Mihail Hruşevski cumhurbaşkanlığı yaptı. Bolşevikler Kazan ayaklanmasını bastırmak amacıyla Ukrayna Merkezi Radası'na nota göndererek Kızıl Muhafızların Ukrayna topraklarından serbest geçişini talep ettiler. Bu talep reddedilince Bolşeviklerin Ukrayna'ya müdahalesi başladı. Bolşevikler Aralık 1917'de Harkiv'de Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'ni kurdular. 26 Ocak 1918'de Kiev'e giren Sovyet orduları Ukrayna Radası'nı devirdiler ve yeni Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'ni Kiev'de ilan

¹³¹ Fırat Purtaş, *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu*, Platin yay, Ankara, 2005, s.22

¹³² Aydingün, a.g.e; 217

ettiler.¹³³ Ukrayna hükümet Polonya'ya iltica etmek zorunda kaldı. Ukrayna ordusu Mareşal Pilsudsky komutasındaki Polonya ordusunun yardım ve desteğiyle 8 Mayıs 1920'de Kiev'e taarruza geçti. Rus birlikleri geri çekilseler de sonradan düzenledikleri karşı taarruzda Ukrayna-Polonya birliklerini geri püskürtmeyi başardılar. Bunun üzerine Polonya 18 Mart 1921'de Riga Antlaşması'nı imzalayarak Ukrayna'yı Rusya'ya bıraktı.¹³⁴

30 Aralık 1922'de Birlik Anlaşması'nı imzalamakla Ukrayna SSCB'nin terkinde bir Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti oldu. Ülkenin batısı ise 1939' yılına kadar Polonya'nın egemenliğinde kalmıştır.¹³⁵

1920'li yılları nispeten sakin geçiren Ukrayna, özellikle 1929 sonrasında Stalin'in uyguladığı politikalar yüzünden yıkıma uğramıştır. Yeni ekonomik Program'ın uygulamaya konmasıyla birlikte büyük çoğunluğu tarım sektöründe çalışan Ukraynalılar topraklarının kamulaştırılmasına tanık olmuşlardır. Bu tarım politikaları sonucunda *Holodomor* adlanan kıtlık ve açlık sebebiyle 1932-33'cü yıllar boyunca beş milyon kişi hayatını kaybetmiştir. Stalin'in siyasal tasfiye operasyonları 1930'lu yıllar boyu sürmüş ve 1937-38'de doruk noktasına ulaşmıştır. Kültürel baskılar ise Rusça'nın ilköğretimde zorunlu dil olarak ilan edilmesiyle daha da yoğunlaşmıştır.¹³⁶

1939 yılında Rus ordusunun Polonya topraklarında ilerlemesiyle Batı Ukraynalılar doğudaki soydaşlarıyla birleşmiş oldular. Ancak Batı Ukrayna'da hemen başlatılan kamulaştırmalar ve yerel seçkinlere yönelik tasfiye kampanyaları Batı Ukraynalılar arasında büyük tepki yaratmıştır. Bu sebepten Batı Ukraynalılar kendilerine bağımsızlık vadeden Nazi işgal güçleriyle işbirliği yapmakta sakınca görmemişlerdir; bu kapsamda *Einsatzgruppen*'e kaydolan Ukraynalıların sayısı on

¹³³ Purtaş, a.g.e; s. 23

¹³⁴ Kemal Olçar, *Ukrayna'nın Komşu Devletlerle İlişkileri ve Türkiye-Ukrayna Stratejik Yaklaşımları*, basılmamış yüksek lisans tezi, Gebze Yüksek Teknolojis Enstitüsü, Gebze 2007, s. 112

¹³⁵ Aydingün, a.g.e; 217

¹³⁶ Bilener, a.g.e; s. 315

bini aşmıştır. Ancak savaştan sonra bölgede Sovyet egemenliği sağlanınca, Ukraynalılar bu işbirlikçiliklerinin bedelini ağır ödemişlerdir.¹³⁷

İkinci Dünya Savaşı'nın Sovyet cephesi ağırlıklı olarak Ukrayna topraklarında cereyan etti. Bu savaşta Ukrayna dört milyon kişiyi savaşa kurban verdi. Savaştan sonra Polonya'yla varılan uzlaşma sonucunda ülkedeki Leh azınlıkla Polonya'da yaşayan Ukraynalıların nüfus mübadelesi hayata geçirildi. Böylece Kiev ve Lviv gibi şehirlerde ilk defa Ukraynalılar çoğunluğu oluşturdular.¹³⁸

1944 yılında SSCB Yüksek Sovyeti, Sovyet ülkelerine kendi dış ilişkilerinde serbestlik verilmesi hakkında karar kabul etti. 1945 yılında Ukrayna SSC Birleşmiş Milletler'e kurucu üye olarak katıldı¹³⁹ ve *BM, Ukrayna SSC için Sovyetlerden bağımsız oy kullanma hakkı tanıdı.*

5 Mart 1953'te Stalin'in ölümüyle Sovyetler Birliği'nde başlayan değişim, Kremlin'in Ukrayna'ya da bakışını etkilemiştir. Uygulanan kültürel baskılar hissedilir ölçüde azalmış, ellilerin ikinci yarısı Ukrayna dilinin yeniden değer kazandığı bir dönem olmuştur. Nikita Kruşçev, daha önce Ukrayna Komünist partisinin ikinci sekreteri olduğundan bu ülkeyi iyi tanıyordu. Onun yönetimi altında Ukrayna *korenizatsiya* adlanan yerlileştirme politikasına tabi tutulmuştur. Diğer Cumhuriyetlerdeki uygulamanın aksine Ukrayna Komünist Partisi'nin hem birinci hem ikinci sekreterleri Ukraynalılar arasından seçilmiştir. Kruşçev'in teklifiyle Pereyaslav Anlaşması'nın 300. Yılı anısına, 1954 yılında Kırım yarımadası RSFSR'nin idaresinden çıkarılıp Ukrayna SSC'ye özerk cumhuriyet statüsüyle bağlanmıştır.

26 Nisan 1986 tarihinde Çernobil Nükleer santralinde meydana gelen kazanın yarattığı çevre faciası, Sovyet sisteminin inandırıcılığına büyük bir darbe vurdu. Bu faciayla birlikte Ukrayna milliyetçiliği ekolojik sorunlar üzerinden dile getirilmiş, Ukrayna'nın Rusya tarafından acımasızca sömürüldüğü ve bundan kurtulmak gerektiği fikirleri yayılmaya başlamıştır. 1987 yılında Vynitsa kentinde

¹³⁷ Bilener, a.g.e; s. 315-316

¹³⁸ Bilener, a.g.e; s. 316

¹³⁹ Olçar, a.g.e; s. 163

Stalin dönemine ait toplu mezarlıkların bulunması da milliyetçi söylemlerin yayılmasında önemli rol oynamıştır.¹⁴⁰

Rus Ortodoks Kilisesi'nin Bolşevik karşıtlığı ve Kilise hiyerarşisinin üst mevkilerinde yer alan din adamlarının Gönüllüler Ordusu'yla yaptığı işbirliği Komünistlerin din karşıtı söylemlerinde de önemli rol oynamıştır. Rus Ortodoks Kilisesi'ni zayıflatmak için Bolşevik iktidarı uzun zamandır Ukrayna Kilisesi'nin yeniden yapılandırılması için çalışan *Ukrayna Kilise Harekatı*'na destek vermek kararı alıyor. Ekim 1921'de kanonik ve hiyerarşik olarak Rus Ortodoks Kilisesi'nden bağımsız *Ukrayna Apostolik Ortodoks Kilisesi* (UAOK) oluşturuluyor.

Bolşevikler bununla, “progresif”, “Sovyet Kilisesi” kurmayı hedeflemişlerdi. Fakat yeni kurulan UAOK de Bolşevik rejimini tanımayı reddetti. Bunun üzerine Bolşevikler *Renovasyonist Kilise*'ye destek vermeye başladılar. UAOK'in yeni işbirlikçi kiliseye birleştirilmesi için baskılar edildise de UAOK'in bunu kabul etmeyeceğini anlayan iktidar 1923'te UAOK'nin yönetim organı olan Tüm Ukrayna Ortodoks konseyi'ni illegal ilan etti ve 1926'da Mitropolit Vasyly Lypkivsky hapsedilince bütün dindarlara karşı baskılar artırıldı. Böylece hükümetin kabul ettiği tek kilise Renovasyonist Kilise oldu.¹⁴¹

1959-1964 yılları arası Ukrayna'da 4500 kilise ve sinagog kapatıldı ki bununla savaştan sonra kapatılan kilise sayısı 8500'ü buldu. Ayrıca Ukrayna'da mevcut olan 38 manastırdan 29'u da böylece kapatılmış oldu.¹⁴²

Kruşçevin iktidarına denk gelen bu zaman biçiminde Ukrayna'da faaliyet gösteren Rus Ortodoks Kilisesi'nde de değişiklikler oldu. Kilise üyelerinin milliyetçilik duyguları artmış Ukraynalılar olduğunu dikkate alan Moskova Patriği Mitropolit Filaret Denisenko 150 yıldan sonra ilk defa 1966'da Kiev ve Haliç'in

¹⁴⁰ Bilener, a.g.e; s. 318

¹⁴¹ Gnş blg için bkz: Michael Pap (ed), *Russian Empire; Some Aspects Of Tsarist And Soviet Colonial Practices*, Kent State University Printing, Cleveland, 1985, s. 99-101

¹⁴² Pap, a.g.e; s. 108

Mitropoloti ile görüştü. Onun yöneticiliği zamanı Ukrayna Yepiskopluğu'nun yarısı milliyetçe Ukraynalılardan ibaret olmuştur.¹⁴³

3. Bağımsız Ukrayna'nın Ortaya Çıkması

Gorbaçov'un başlattığı *glasnost* ve *perestroyka* gibi reform hareketleri SSCB'nin temellerini sarsmış, Birlik ülkelerinin yavaş yavaş SSCB'den kopmalarının zeminini hazırlamıştır.¹⁴⁴

8 Eylül 1989'da değişik muhalif gruplar *Narodny Rukh* adıyla bilinen ve Baltık Cumhuriyetlerindeki halk cephelerine benzer bir model çerçevesinde yapılanan "Perestroika için Halk Hareketi" adı altında birleştiler.¹⁴⁵ Bu *de facto* olarak sisteme karşı çıkan toplumsal-politik bir kurumdur. Rukh'un oluşturulması hem de Komünist Parti tekeline karşı bir tepkiydi ve Rukh'la beraber ülkede çokpartili sisteme geçiş başlamış oldu. Rukh'un ardından Ukrayna Cumhuriyet Partisi, Ukrayna Halk-Demokratik Partisi, Ukrayna Siyasi Birliği gibi parti ve kurumlar oluşturuldu.¹⁴⁶

Ekim 1989'da göstericileri dağıtan güvelik güçleri "Kanlı Pazar" olarak bilinen olaylara yol açmıştır. 1918'deki bağımsızlık ilanının yıldönümüne rastlayan 22 Ocak 1990 tarihinde 500 bin Ukraynalı ellerinde, ilk defa bir gösteride kullanılan sarı-mavi renklerdeki Ukrayna bayrağını sallayarak protesto eyleminde bulundular.¹⁴⁷ Bu gösterinin en önemli sonucu, Mart 1990'da yapılan Ukrayna Yüksek Sovyet seçimlerinde Rukh sandalyelerin dörtte birini kazanarak büyük bir başarı elde etmesi oldu.¹⁴⁸

¹⁴³ Pap, a.g.e; s. 109

¹⁴⁴ Aydingün, a.g.e; s. 220

¹⁴⁵ Bilener, a.g.e; s. 319

¹⁴⁶ <http://thekievtimes.ua/kyiv/395833-nezavisimost-ukrainy-dolgie-gody-borby.html> (e.t. 03.01.2015)

¹⁴⁷ Bilener, a.g.e; s. 319

¹⁴⁸ Aydingün, a.g.e; s. 222

Ülke parlamentosunda muhalefet oluşması ülkede siyasi hayata adeta bir ivme kazandırdı ve ulusal-demokratik sürecin devamı için bir impüls oldu.

16 Temmuz 1990 tarihinde Ukrayna’da egemenlik ilan edilmiş, fakat bağımsızlıktan söz edilmemiş, ancak ülkenin tarafsızlığı vurgulanmıştır. Bu senet, Ukrayna Bağımsızlığı için anahtar senet niteliği taşımaktadır. Senet’in içeriği o zaman hala geçerli sayılan Ukrayna SSC Anayasası’na zıttı. Ancak bu komünistlerin bakış açılarını değiştirmesiyle yorumlanmamalıdır. Deklarasyon’dan çıkan sonuç, sentte bildirilen egemenlik prensiplerinin yeni bir birlik anlaşması için kullanılabilceği yönündeydi.¹⁴⁹ O zamanın Ukrayna milliyetçileri bunu Komünistlerin yeni bir tuzağı gibi kabul etmişlerdi. Deklarasyon’un ilan edildiği günün tatil ilan edilmesinin ardından komünist idarecilerin Deklarasyon’un yıldönümünde devlet ritüeli haline gelmiş olan Lenin’nin merkezdeki anıtına çelenk götürmeleri de milliyetçilerin bu iddialarını sağlamlaştırmaya hizmet etmiş olabilir.

Bunun ardından bağımsızlık taraftarı olarak bilinen Leonid Kravçuk 23 Temmuz 1990 tarihinde Ukrayna Parlamentosu başkanı seçilmiştir.¹⁵⁰

Deklarasyon’u çeşitli olaylar izlemiştir: 30 Eylül’de demokratik muhalefet Kiev’de Polonya örneğinde tüm siyasi hareketlerin üyelerinin temsil olunacağı yuvarlak masa oluşturulmasını talep eden yüzbinlik miting düzenledi. Bunun hemen ardından 2 Ekim 1990’da o zamanlar Ekim Devrimi Meydanı, şimdiki Bağımsızlık Meydanı’nda öğrenciler çadırlar kurarak açlık grevi başlattılar.¹⁵¹

19 Ağustos 1991 tarihinde Moskova’daki darbe girişiminin ardından, Kravçuk yaklaşık 48 saat boyunca tutumunu belli etmemiş, ancak darbecilerin başarısızlığa uğrayacağını kesinleşmesinden sonra komünist karşıtı söylemini hızlandırmıştır.¹⁵² 24 Ağustos 1991 tarihinde Ukrayna Parlamentosu olağanüstü oturum gerçekleştirerek aleyhte 4, lehte 392 oyla “Bağımsızlık İlan Edilmesi

¹⁴⁹ <http://thekievtimes.ua/kyiv/395833-nezavisimost-ukrainy-dolgie-gody-borby.html> (e.t. 03.12.2015)

¹⁵⁰ Bilener, a.g.e; s. 319

¹⁵¹ <http://thekievtimes.ua/kyiv/395833-nezavisimost-ukrainy-dolgie-gody-borby.html> (e.t. 03.12.2015)

¹⁵² Bilener, a.g.e; s. 320-321

Hakkında Senet” kabul etti. İlk defa Parlamento’ya mavi-sarı renkli bayrak asıldı ve Ukrayna Komünist Partisi’nin kapatılması hakkında karar kabul edildi. Ancak bağımsızlık için *Senet* yeterli değildi. SSCB ve Ukrayna SSC’nin Anayasasına göre, yalnız Ukrayna SSC halkı Cumhuriyetin tek egemenlik sahibi olarak, referandum yoluyla bağımsızlık hakkında karar kabul edebilirdi. Senedin kabul edilmesiyle birlikte Yüksek Rada, 1 Aralık tarihinde referandum geçirilmesi hakkında karar da kabul etti. 24 Ağustos akşamı Yüksek Rada’nın binası üzerinde mavi-sarı renkli bayrak asılmıştı.

1 Aralık 1991 tarihinde referandum yoluyla seçmenlerin %90.32’i bağımsızlık lehinde oy kullandı, bununla da Rada’nın kabul ettiği Senet yasallaşmış oldu. Referandumla aynı gün yapılan Cumhurbaşkanı seçimlerinde oyların %61.59’unu toplayan Leonid Kravçuk Bağımsız Ukrayna’nın ilk cumhurbaşkanı oldu. 5 Aralık 1991 tarihinde Ukrayna Parlamentosu, 1922 Anlaşmasını geçersiz sayarak ayrılma kararını onaylamıştır. Ukrayna kendini Ukrayna SSC’nin ve kısmen de SSCB’nin siyasi varisi ilan etti. İlticada olan Ukrayna SSC’nin son Cumhurbaşkanı Nikolay Plavyuk 22 Ağustos 1992 tarihinde resmi törenle yetkilerini Kravçuk’a devretti.¹⁵³

¹⁵³ <http://thekievtimes.ua/kyiv/395833-nezavisimost-ukrainy-dolgie-gody-borby.html> (e.t. 03.12.2015)

B. RUSYA’NIN UKRAYNA’YA İDEOLOJİK YAKLAŞIMI

19. yüzyılda yaygın olan Alfred Thayer’in deniz hakimiyeti teorisine karşı 20. yüzyılda demiryollarının gelişmesiyle birlikte jeopolitisyen Halford Mackinder kara hakimiyet teorisini ortaya attı. Bu teoriye göre Avrupa, Asya ve Afrika bir dünya adası, bu dünya adasının merkezi Ural ve Volga arasındaki bölgedir. Bu bölgenin adı, kısaca Avrasya olarak ifade edilmiştir. Mackinder’in temel önerisine göre, Doğu Avrupa’ya sahip olan ülke, *Kalpgah* (Hearthland) denen merkez bölgesini kontrol eder.

Mackinder’in bu görüşü, çağına önemli derecede etki etti. Bu görüşlerden hareket eden Alman jeopolitikçi Karl Haushofer Hitler’in de beğendiği bir “Alman Avrasyası” belirledi bu alan ülkenin yaşam sahası (lebensraum) olarak adlandırıldı.

Almanya’nın yenilgisinin ardından ABD, kontrol edilmesi gereken bir Avrasya tanımlaması yapmaya başladı. Ama Avrasya olarak daha evvelden belirtilen alan, artık, geri dönülemez şekilde Sovyet gücünün kontrolü altına girdiği için, ABD, Doğu yarıkürenin tek başına bir gücün (SSCB) eline geçmesi, Batı için bir felaket olacaktır” diyerek, farklı bir strateji çizdi. Bu stratejiyle SSCB, *Rimland* (kenar/kuşak bölge) denilen bölgelerle kuşatma altına alınacak, bu bölgeyi kontrol eden de dolayısıyla Heartland’ı ve bütün dünyayı kontrol edecekti.¹⁵⁴

Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla Sovyet topraklarında bağımsız devletlerin ortaya çıkması, o zamanki Rusya iktidarının bunu engelleme konusunda imkanlarının kısıtlı olması, ülkenin ekonomik durumunun çok kötü olması yeni düzende Rusya’nın rolünü sınırlandırmıştı. Var olma mücadelesi veren Rusya’nın o zamanki yöneticileri ülkeni düştüğü ağır durumdan çıkarma sorunlarıyla uğraşırken her hangi bir ideolojiye bağlı jeopolitik yürütmeleri neredeyse imkansız gibi değerlendirilebilir.

Bilindiği gibi, Rusya geleneksel olarak güçlü bir kimlik duygusuna sahiptir. Ancak İmparatorluğun dağılmasından sonra zayıflamış ve bölgeselleşmiştir.

¹⁵⁴ Gnş blg için bkz: Ömer Göksel İşyar, *Avrasya ve Avrasyacılık*, Dora yay, Bursa 2010, s. 1-6

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra devlet yapısındaki erozyon devam etmiş ve sosyal ilişkiler feodalize olmuştur.¹⁵⁵

Boris Yeltsinden farklı olarak Vladimir Putin Yeltsin'in istifasından bir gün önce ulusal bir gazetede yayınlanan yazısında ülkenin durumunu derin analiz etmekle somut çözüm yolları önermekteydi.

Yeltsin yönetiminin başarısızlığı ve ülkedeki siyasi-ekonomik kaos üzerine yönetimi devralan Vladimir Putin'le beraber *Avrasyacı* düşünce ekolüne mensup kadrolar yönetim kademelerine gelmiş oldu. Putin'in yaptığı ilk işlerden biri, yönetimin toplumda kuvvetli bir tabanı olacak bir partinin kurulmasına öncüllük etmek oldu. Bu sürece Duma'daki bazı merkezîyetçi eğilimli fraksiyonlar da katıldı. Örgütlenme çalışmaları 1 Aralık 2001 tarihinde *Edinaya Rossiya* - Birleşik Rusya Partisi'nin kuruluşuyla tamamlandı. Parti bugün de çevre elitlerinin merkeze yükselmesi ve genel olarak Kremlin'deki yönetim için bir "insan kaynakları merkezi" rolünü oynamaktadır.¹⁵⁶

Partinin 2003'teki II kongresi akabinde yayınlanan "Milli Başarının Yolu" adlı manifestosu, parti kurucularını ve taraftarlarını Rusya'nın "tüm badireleri bertaraf etme kabiliyeti konusunda tarihi hafızasını koruyan ve onun yükselmesi ve dünyada yeniden layık olduğu yeri tutması gerektiğine inananlar olarak" tarif ediyordu.¹⁵⁷ Bu manifestonun betimlemesiyle Rusya'nın üst düzey yönetim kademesinde bulunanların hangi ideolojik kampa ait olduklarını anlamak çok da zor değildir.

Bir çok önde gelen aydın ve akademisyenlerce gündeme getirilerek Soğuk savaş sonrası Rusya'da geliştirilen Neo-Avrasyacılık bugünkü siyasi elit tarafından rağbet görmeye başlamıştır. Özellikle Putin iktidarı döneminde ister iç politikada ister dış politikada atılan somut adımlar, yapılan reformlar yeni Avrasyacı fikirlerin *biopolitik yansıması* gibi yorumlanabilir.

¹⁵⁵ İşyar, a.g.e, s. 138

¹⁵⁶ Gnş blg için bkz: Vügar İmanov, *Avrasyacılık; Rusya'nın Kimlik Arayışı*, Küre yay, İstanbul, 2008, s. 266-270

¹⁵⁷ İmanov, a.g.e; s. 270

Avrasyacılık konusunun geniş ve kapsamlı olmasından dolayı, ayrıca bizim tez konusunun sınırlarını aşması nedeniyle bu düşüncenin tarihi arkaplanına değinmekle beraber, sistematığı, gelişmesi, muhtevası gibi derin konulara girmek yerine, konunun bizi ilgilendiren kısmına, yani Avrasyacı düşüncenin Ukrayna'ya olan bakışını, özellikle de söz konusu düşünce içinde yer alan Karadeniz jeopolitiği gibi önemli gördüğümüz hususlara kısaca değinmeği uygun gördük. Nitekim bu gibi hususlar bizim tez konusu açısından olduğu kadar Türkiye açısından da önem arz etmektedir.

Avrasyacı düşünce mensuplarının sadece Rus siyasi elitinde değil, kültür-sanat, bilim, ordu gibi alanlarda da çok sayıda temsil edildiğini vurgulamalıyız. Bu düşüncede de farklı yaşamlar, alt gruplar olmasına rağmen, bu farklılıklar derin düşüncede değil daha çok teknik detaylarda kendini göstermektedir. Avrasyacı olarak bilinenler arasında Aleksandr Dugin, Şamil Salahov, Nikita Mikhalkov, Gennady Zyuganov, Ruslan Khasbulatov, Anatoliy Sobchak, Genaral Aleksandr Lebed, Anatoly Fomenko vb. gibi bilim adamları, siyasetçiler, ordu mensupları, sanatçıları sayabiliriz.

1. Ukrayna'nın Egemenliği Sorunu

Jeopolitik çıkarları gereğince hareket eden Rusya, “Yakın Çevre” doktrininin etkisinde 1995 yılında Transkafkasya ve Orta Asya'yı “hayati çıkar alanları” olarak gördüğünü açıkça ilan etmiştir. Bu yaklaşımın özünde eski Sovyet topraklarının BDT çerçevesinde yeniden bir araya getirilmesi amacı bulunmaktaydı. 14 Eylül 1995 tarihinde Rusya'nın “BDT Üyesi Devletlere Yönelik Stratejik Politikasının Onaylanması Üzerine 940 No'lu Başkanlık Emri” ile Rusya'nın BDT'ye yönelik politikasının temel amaçları şöyle belirlenmiştir:

- Hususi bir Rus nüfuz bölgesinin kurulması,
- BDT bölgesinde yabancı varlığı ve nüfuzunun yayılmasının en aza indirilmesi,
- Bölgesel savaşların önlenmesi veya çevrelenmesi,

- Sınırlar dışındaki etnik Rusların ve Rus vatandaşlarının korunması.¹⁵⁸

Bu hususlar yeni toparlanmaya başlayan Rusya için Avrasyacı jeopolitiğin ilk adımları sayılabilir. Bu bağlamda Aleksandr Dugin Ukrayna'ya hayati bir önem atfetmektedir. Ona göre, Ukrayna'nın egemenliği, Rus jeopolitiği için o kadar olumsuz bir olgudur ki, prensipte askeri çatışmayı kolaylıkla teşvik edebilir. Özi kalesinden Kerç'e kadar Karadeniz kıyısından yoksun bir Rusya, gerçekte kimin tarafından kontrol edildiği belli olmayan o kadar küçük bir kıyıyı elde etmekte ki, bu halde normal ve bağımsız bir devlet şekliyle mevcudiyeti şüphe konusu olmaktadır. Bahis konusu topraklarda yeni bir jeopolitik öznenin belirmesi, jeopolitik açıdan sadece tamamen sorumsuz adımlara yol açacak mutlak bir anomalidir.

Bağımsız bir devlet olarak Ukrayna bir takım toprak istekleriyle, Avrasya'nın tamamı için büyük bir tehlike arz etmektedir. Ukrayna meselesi çözüme kavuşturulmadan kıtasal jeopolitikten bahsedilemez. Stratejik olarak Ukrayna, güneyde ve batıda Moskova'nın ciddi uzantısı olmalıdır.

Ukrayna'dan Abhazya'ya dek tüm kıyı boyunca Moskova'nın topyekün ve hiçbir surette sınırlandırılmayan denetimi, Karadeniz sahillerindeki Rus jeopolitiğinin mutlak gerekliliği sayılır. Bu bölgeleri gerek batıdan, gerekse Türkiye'den gelen Atlantikçi tesirden radikal bir biçimde ayrı tutmak gerekir. Karadeniz'in kuzey kıyısı son derece Avrasyacı ve Moskova'ya merkezileşmiş bir biçimde tabi olmalıdır.¹⁵⁹

Burada Rusya-Gürcistan arasındaki 2008 savaşı zamanı, Rus ordusunun Karadeniz sahiline kıyısı olan Abhazya'ya yerleştiğini ve günümüze dek orada bulunduğunu hatırlamakta fayda vardır.

Ukrayna bir devlet olarak herhangi bir jeopolitik anlamı haiz değildir; ne evrensel düzeyde özel kültürel değeri, ne coğrafi eşsizliği, ne de etnik özgünlüğü vardır. Tarihi anlamını, "Ukrayna" ismiyle yani, "kenar bölge" (okraina), "hudut

¹⁵⁸ İşyar, a.g.e; s. 191-192

¹⁵⁹ Gnş blg için bkz: Aleksandr Dugin, *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*, çev. Vügar İmanov, Küre Yay, İstanbul, 2003, s. 175-176

toprakları” olarak adlandırılması betimlemektedir. Kiev Rusya’sı devrinde şimdiki Ukrayna doğu Slav devletçiliğinin merkezi iken, Vladimir doğu, Novgorod ise kuzey kenar bölgeleri addedilmekteydi. Ancak Rus’ Slav devletinden Avrasya imparatorluğuna dönüştükçe en büyük merkezlerin jeopolitik işlevleri de radikal biçimde değişti. İmparatorluğun başkenti Moskova oldu, Kiev ise Avrasya ve Orta Avrupa ülkelerinin karşılaştığı ikincil bir merkeze dönüştü. Şüphe yok ki, Ukrayna kültürü ve dili kendine özgü ve benzersizdir, fakat herhangi bir evrensel boyuttan yoksundur. Büyük ölçüde Ukrayna etnisitesini oluşturan Kozaklar yerleşim yerleri, bağımsızlıkları, özel ahlaki, ekonomik ve sosyal düzenleri ile farklılık arz etmekte idi. Bununla beraber, tüm bu unsurlar jeopolitik bağımsızlık için yeterli olmamaktadır. Ukrayna’nın bağımsız mevcudiyeti sadece “tampon kordonu” olarak bir anlam ifade eder. Çünkü, çelişkili jeopolitik eğilim unsurları bu ülkenin ne Doğu, ne de Batı blokuna tamamen birleşmesine izin vermektedir.¹⁶⁰

Şu anki sınırları ve egemen devlet statüsü ile Ukrayna’nın varlığı, Rusya’nın jeopolitik güvenliğine vurulan, topraklarına müdahale ile eşdeğer görülebilecek korkunç bir darbeyeyle özdeşir.

Üniter Ukrayna’nın daha fazla yaşamını sürdürmesine izin verilemez. Bu ülke jeopolitik ve etnik-kültürel gerçekliklerin çeşitliliğine uygun surette birkaç kuşağa bölünmelidir.¹⁶¹ Bu fikirlerden hareketle, Dugin, Ukrayna’nın 4 hisseye bölünmesi gerektiğini iddia etmiştir:

1. Doğu Ukrayna (Dinyeper’den doğudaki topraklar).
2. Çernigov’dan Odessa’ya kadar Kiev dahil Merkezi Ukrayna
3. Volinya, Galiçya, Zakarpatye ve Bessarbya’nın doğusu dahil, Batı Ukrayna
4. Kırım

Dugin bunu Heartland’ın jeopolitik zenginliğinin dağılması tehlikesiyle ilişkilendirmekte, ve “egemen Ukrayna’nın varlığı olgusunun Rusya’ya jeopolitik

¹⁶⁰ Dugin, a.g.e; s. 206

¹⁶¹ Dugin, a.g.e; s. 206

savaş ilanı” olarak değerlendirmektedir.¹⁶² Bu sorunun çözümü olarak da Dugin, Moskova’nın aktif bir biçimde Ukrayna mekanını yegane mantıklı ve tabii jeopolitik modele göre yeniden düzenlemeye koyulmalı olduğunu teklif etmiştir.¹⁶³ Kiev ile Moskova arasında entegrasyon imkansızlığı ve sağlam jeopolitik bir sistem doğurmayacağı düşüncesinden hareketle, anlaşıldığı üzere Dugin, bu konuda taviz vermeden Ukrayna devletçiliğini tehdit etmektedir.

Burada önemli bir noktaya dikkat yetirmekte fayda vardır. Sovyetlerin çöküşü, ciddi sıkıntılarla boğuşan Rusya’nın dünyada güç merkezi olmaktan çıkması, ekonomik sorunlar Rusya’da milliyetçi fikirlerin hızla yayılmasına sebep oldu. Bu olguda bahsi geçen Avrasyacı ve diğer milliyetçi yazarların rolü büyük olmuştur. Rus milliyetçiliği iki ana istikamette gelişmiş olup, bunlardan birincisi daha çok Kafkasya kökenli göçmenlere karşı etnik milliyetçilik şeklinde kendini göstermiştir. Bu bizim tezimizin konusu dışında olduğu için burada değinmeyeceğiz. Konumuzu daha çok alakadar eden milliyetçiliğin ikinci akını olan Emperyal-Ortodoks akındır ki, Avrasyacı yanaşma da bu akım içerisinde ele alınmaktadır.

Bu akımda yer alan milliyetçi hareketlerin tamamı ideolojide Ortodoks Kilisesi ve inancı etrafında birleşmektedir. Genel olarak özetlediğimizde bu hareket temsilcilerinin ana fikirleri, kaybedilmiş imparatorluğun yeniden oluşturulması yönündedir. Burada Sovyetler modeli yanlısı ve daha eskilere giderek orijinal devletin, yani Çarlık Rusya’sının kurulması gerektiği yönünde fikir ayrılıkları olsa da her iki görüşün nihai amacı şimdiki Rusya’nın sınırlarından çıkması, genişlemesi gerektiği yönündedir. İşte burada en önemli ilk aşama, Ukrayna ve Belarus başta olmakla, diğer devletlerde yaşayan Rusların haklarının korunması ve gerektiğinde onların bu amaca hizmet doğrultusunda kullanılmasının gerekliliğidir. İkinci aşama Avrasyacı entegrasyonda birleşmek, derinleşmek, dolayısıyla, Moskova merkezli Rus İmparatorluğunu yeniden tesis etmektir.¹⁶⁴

¹⁶² Dugin, a.g.e; s. 209

¹⁶³ Dugin, a.g.e; s. 210

¹⁶⁴ Katarzyna Jarzynska, “Russian Nationalists on the Kremlin’s policy in Ukraine”, *OSW Commentary; Center for Eastern Studies*, Varşova, Sy. 156, (24.12.2014), s. 2

Dugin'in fikirlerinin Rus siyasiler için çok önemli olması dikkate alındığında, ayrıca Rus dış politikasında atılan adımları derinden analiz ettiğimizde bu fikirlere bağlılığın boyutu ortaya çıkmaktadır. Dugin Rus siyasiler için adeta bir ideolog, fikir babası rolü oynamaktadır. Genel olarak Avrasyacı düşüncenin Rus siyasetinde hakim düşünce olduğunu ve Dugin'in jeopolitik felsefesinin bir siyasi ülkü niteliğini göz önünde bulundurduğumuzda bu fikirlerin üzerinden geçilmeyecek, hatta tam tersine iyice incelenip üzerinde önemle durulmasının gerekli bir husus olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim, Rusya'nın 2008'de Gürcistan'da, 2014'te Ukrayna'da yaptığı icraatlar bu felsefi doktrinin içeriği ile tamamen örtüşmektedir.

Dugin, Rus devletçiliğinin Avrasya'yı birleştirici bir görevi olduğunu düşünmekte ve ona kutsallık atfetmektedir. Ona göre, Kiev katedralinin ilk mitropoliti İllarion Rusların önder haline geleceği kehanetinde bulunmuştur. Rusların Hıristiyanlığı son kabul eden olması rağmen, tarihin Onların omuzlarına büyük bir yük koyduğunu ve Rusların Hıristiyanlığın önderleri ve koruyucusuna döndüğünü vurgulamaktadır. Bununla kalmayıp Bizans düştükten sonra *dünyayı kurtarma misyonunun* Rus halkına geçtiğini iddia etmektedir.¹⁶⁵

Dugin, Avrasyacılık ve Atlantikçilik arasındaki farkı açıklarken Roma tarihinden, Pön savaşlarından örnekler vermektedir. Ona göre, Atlantikçilik eski dönemin Kartacasıdır. Kartaca ticaret düzeninin, açık toplumun, piyasa ekonomisinin, rasyonalizm, mutlak şüphecilik ilkelerinin sembolüyüdü. Roma ise insanın şeref ve liyakatine, kahramanlığa ve disipline inanmaktaydı ve bugün bunu Avrasyacılık temsil etmektedir. İşte yeni Roma (Avrasya) yeni Kartaca'ya (Atlantikçiliğe) karşıdır. Bir zamanlar Roma Kartaca medeniyetini yıkmayı ve dünyayı uzun bir süre bu olgudan temizlemeyi başardı. Şimdi Kartaca NATO'nun aracılığıyla rövanş peşindedir.¹⁶⁶ Bunları analiz ederken Dugin, Rusların aslında üç Roma'nın varisleri olduğunu bunlardan sonuncusunun hala hayatta olduğu söylemekte ve belâgatlı bir şekilde Romalı Katon'un nutuklarından esinlenerek

¹⁶⁵ Dugin, a.g.e; s. 361-362

¹⁶⁶ Dugin, a.g.e; 309-313

“Kartaca Yok edilmelidir” ifadesine yer verirken, aslında, Rus devletçiliğinin temel felsefesini açıklamaktadır.

Dugin’e göre, Kiev milli ve bölgesel bir devletin sembolü, küçük ve sıradan bir ülküdür ve mazidir. Moskova ise hal ve istikbaldir, Avrasya Güneş İmparatorluğunun, Hak İmparatorluğunun sembolüdür ve Büyük ülküdür. Moskova ile Kiev arasındaki seçim, etnik değil, jeopolitik, manevi ve dini bir seçimdir. Ukrayna’yla Rusya’nın ayrılığı yalnız “okyanus ötesindeki yağmacılar” olarak nitelendirdiği Atlantikçilerin işine yarayacağından ancak ortak bir Avrasya kıta devleti, birleştirici evrensel Moskova ülküsü seçilmelidir.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Dugin, a.g.e; s.363-364

C. BAĞIMSIZLIK SONRASI UKRAYNA-RUSYA ARASINDAKİ KRİZLER VE AB-NATO FAKTÖRÜ

Sovyetler Birliği'nin çöküşü Rusya'nın uluslararası alanda yerini ve dış dünyayla ilişkilerini derinden etkiledi. Ülkenin yeni idarecilerinin önünde duran en önemli sorun ülkede pazar ekonomisini tatbik etmek ve Rusya Federasyonu'nun diğer ülkelerle ilişkilerini düzenlemektir. Dış siyasette en önemli adımları Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleriyle ilişkileri pekiştirmek ve derinleştirmek teşkil etmektedir. 2004 yılında cumhurbaşkanı Vladimir Putin bunu şöyle ifade etmişti:

“Bizim için en önemli mesele BDT mekanında Birleşik Ekonomik Alan ve Avrasya Ekonomik Toplumu çerçevelerinde entegrasyonu derinleştirmektir. Bu, abartısız, bölgesel ve uluslararası sabitlik için en önemli şarttır.”¹⁶⁸

Avrasya Ekonomik Birliği BDT mekanında kurulan RF'nun dış politikasına uygun olarak BDT mekanında sadece karşılıklı kar güden ilişkileri etkilemekle kalmayıp aynı zamanda Topluluğun diğer ülkelere de açık “birleşme modeli” şeklinde geleceğini belirleyecek bir adım olarak görülmektedir. Ekonomik entegrasyonla beraber, Konsept, BDT ülkeleriyle “ortak kültürel mirası korumak ve çoğaltmak” için beşeri alanda da işbirliği öngörmektedir. Bunun yanı sıra, Resmi Moskova *Kolektif Savunma Anlaşması Örgütü'nün* faaliyet alanını genişletmek ve bu çerçevede İttifak bölgesinde sabitliği korumak ve güvenliği temin etmek için anahtar rolü oynayacak askeri-siyasi işbirliğini de geliştirmek niyetindedir.¹⁶⁹

Kuzey Atlantik İttifakının Soğuk Savaş'tan sonraki konumu, doğuya doğru genişlemesi, Rusya ve Ukrayna ile ilişkileri, ABD ve Avrupa'nın önde gelen siyaset bilimcileri ve analistleri tarafından dikkat merkezinde kalmıştır. NATO'nun genişleme ihtiyacı söz konusu olduğunda bunun Rusya'yla gerginliğe sebep olacağı

¹⁶⁸ Rusya Cumhurbaşkanının 26 Mayıs 2004 tarihli Federal Toplantı'ya mektubu.

<http://archive.kremlin.ru/text/appears/2004/05/71501.shtml> (e.t. 24.12.2014)

¹⁶⁹ Geniş bilgi için bkz: Rusya Federasyonunun Dış Siyaset Konsepsiyonu (12 Şubat 2013 yılında kabul edilmiş) http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/6D84DDEDED7DA644257B160051BF7F (E.t.27.12.2014)

bilinmekteydi. Fakat bazı analistlere göre bu Rusya'yı dizginleştirmek ve Avrupa kurumlarına entegre etmek için önemliydi.¹⁷⁰

Ukrayna'nın NATO'ya kabul edilmesinin mümkünlüğünü ilk defa 1996 Mart'ında dönemin ABD Devlet Sekreteri Warren Christopher dile getirdi.¹⁷¹ Bunun ardından 1997'de imzalanan NATO-Ukrayna Tüzüğü'nde Ukrayna'nın Merkezi Avrupa Ülkelerinin ayrılmaz hissesi olması vurgusu yapıldı ve entegrasyonun derinleştirilmesinin önemine dikkat çekildi. İttifak'ın 1999 yılı tarihli stratejik konseptinde Ukrayna artık Avroatlantik mekanın parçası olarak ele alınmış ve ona özel önem verilmişti. Aynı zamanda Rusya'nın NATO'ya davet edilmesi söz konusu bile değildi. Dönemin Amerikan başkanı Bill Clinton böyle bir imkanı “bulutlardan daha öte” olarak değerlendirmişti.¹⁷²

Birçok siyasi analist Ukrayna'nın Rusya ve ABD arasında bir çekişme poligonuna çevrildiği iddiasını ileri sürmekteler. Rusya'nın bölgesel güç konumundan Dünya liderliğine yükselmesi, enerji devine çevrilmesi ABD'nin Merkezi Asya ve Kafkaslarda konumunu kaybetmesine sebep olacaktır. Bu yüzden Ukrayna NATO bloğuna katılması için efor sarf edilmektedir, çünkü Ukrayna'yla birlikte Karadeniz-Baltık çemberi sadece tamamlanmakla kalmıyor, hem de yeni bir boyut, risk, tehdit kazanmış oluyor. Böylece Ukrayna-Rusya ilişkileri Avrupa ve Dünya güvenliği için ağırlık merkezi boyutu kazanmış bulunuyor.

Avrupa kıtasında bu fikrin gerçekleştirilmesi 1999-2004 yılları arasında Merkezi Avrupa ve Baltık ülkelerinin İttifak'a dahil edilmesi örneğinde olduğu gibi eski Sovyet bölgelerinin *barış yoluyla ilhakı* gibi yorumlanabilir, fakat Ukrayna ve Gürcistan'ın bu bağlamda değerlendirilmesi Rusya için varlık meselesi olduğundan ters tepki alma öngörülmesi gereken bir husustur.

¹⁷⁰ Charles Kupchan, *Zakat Ameriki. Uje Skoro*, çev. Boris Sirkov, AST Lyuks, Moskova, 2004, s.382

¹⁷¹ <http://www.nato.int/docu/speech/1996/s961210h.htm> (e.t. 19.11.2014)

¹⁷² Strobe Talbott, *Bill i Boris, Zapiski o Prezidentskoy Diplomatii*, çev. Maksim Nemtsov, Gorodets, Moskova, 2003, s. 162

Rus siyasi elitine göre, Rusya'nın tarihi misyonu komşu kardeş ülkelerle birleşmek ve onun üzerine çağdaş dünyanın yeni güç merkezini yaratmaktır.¹⁷³

Bu perspektiften değerlendirecek olursak BDT ülkelerinin hepsinin bu fikre sıcak bakmadığı kanısına varabiliriz. Resmi Minsk ve Astana sıkı işbirliği ve askeri-siyasi birlik yolunda ilerledikleri halde Ukrayna'da durum aynı olmamıştır. Bu Ukrayna'nın hem jeopolitik hem tarihi pozisyonuyla alakalıdır. Coğrafi olarak değerlendirecek olursak, Ukrayna Doğu Avrupa ve Post-Sovyet kültürlerinin birleştiği bir yerdir. Batı toprakları Polonya ve Avusturya-Macaristan kültürlerinin tesiri altında kalmış, Doğu bölgelerse daha çok Rus kültürüyle alakalı olmuştur.

Galiçya milliyetçileri devlet inşası sürecinde daha on dokuzuncu yüzyılda Taras Şevçenko gibi Ukrayna hümanistlerince geliştirilen milliyetçi fikirlere esaslandılar. Onlar Kiev Rus'un esas varisinin Ukrayna halkının Avrupalı kökeniyle özdeş olduğunu ispatlamaya gayret etmişlerdi. Bağımsızlıktan sonra bu fikirler Ukrayna genelinde yayılmaya başladı ve milli fikrin esasında durmaya başladı. Ukrayna ve Rus ilişkilerini iki kardeş ülkenin birliği gibi, Moskova'yı Slav topraklarının parçalanmadan koruyan bir çatı gibi yorumlayan Sovyet tarihçiliği kökünden sorgulanmaya başladı. Bu yeni anlayışa göre Ukrayna gerçek bir Slav halkı olarak görülmekte ve Polonya, Rusya, Avusturya-Macaristan ve Türkiye gibi komşu ülkeler tarafından hep işgal edilen ve köleleştirilen bir halk olarak algılanmaya başladı.¹⁷⁴

1654 tarihli "Pereyoslavskaya Rada" sonrası Ukrayna tarihi sürekli Polonya ve Rusya işgalcilerine karşı savaşlar olarak nitelendirilmeğe başladı. Bu Batı Ukrayna değerleri üzerinde 1990'larda sağcı partiler ve hareketler kurulmaya başladı. Onlar arasında *Ukrayna Ulusal Meclisi* gibi ultrasağcılarla beraber, *Ukrayna Halk Harekatı* gibi ılımlı milliyetçiler de vardı.¹⁷⁵

¹⁷³ Dmitriy Plotnikov, "Evropeyskiy Faktor v Rossiysko-Ukrainskix Otnosheniya", *Ars Administrandi*, Perm, 2013, Sy. 4, s.76

¹⁷⁴ Vladimir Kolosov, "Rossiysko-Ukrainskie Otnosheniya V Epohu Intensivnogo Natsionalnogo Gosudarstvennogo Stroitelstva", *Politiya*, 2001, Sy. 1, s.110

¹⁷⁵ Plotnikov, a.g.m; s.76

Bağımsızlık sonrası Ukrayna'nın dış politikasının oluşturulmasına küresel çapta meydana gelen olaylar katkı sağlamıştır ki, bunlardan en önemlisi 90'lı yılların sonlarında ortaya çıkan “tekkutopluluk” ve NATO'nun genişlemesi sayılabilir. ABD'li yetkilere göre NATO'nun varlığı “Dünyanın en güçlü devleti” statüsünün korunmasını temin edecek ve bu şekilde küresel egemenliğini korumuş olacaktır.¹⁷⁶ Bu uzun süreli karakter taşımaktadır ve NATO'nun Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya, ve Güney Kore'yle daha derin ilişkiler kurma eğilimini de içermektedir.¹⁷⁷

Bağımsızlığın ilk yıllarında Ukrayna ile Rusya arasında savunma ve güvenlik alanında işbirliği asgari düzeyde olduğundan iki taraflı ilişkileri ciddi zorlaştırmıştı. 5 Nisan 1992 yılında dönemin Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kravçuk “Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinin Kurulmasına Dair Acil Tedbirler Hakkında Kararname” imzaladı. Bu Kararnameye uygun olarak geçmiş Sovyetler Birliği'ne ait Karadeniz Filosu Kiev'e bağlanmalı ve Ukrayna topraklarında yerleşen filoya bağlı kuvvetlerle acilen Ukrayna Deniz Kuvvetleri kurulmalıydı. Bu kararın kabul edilmesine kadar Karadeniz Filosu Bağımsız Devletler Topluluğu Birleşik Kuvvetleri'ne bağlıydı ve BDT'nin Deniz Kuvvetlerinin bir parçası olarak faaliyetliydi. Ukrayna'nın bu adımına Moskova da aynı şekilde yanıt verdi: 7 Nisan'da Rusya Federasyonu'nun o dönemde cumhurbaşkanı olan Boris Yeltsin Karadeniz Filosu'nun Rusya'ya bağlanması hakkında kararname imzaladı.¹⁷⁸ Bu şekilde, Ukrayna-Rusya ilişkilerinde kesin olarak çözülmemiş ve *Yavaşlatıcı Mayın etkisi* yaratan bir sorun daha çıkmış oldu.

Üç yüz yıldan fazla Rusya terkinde yaşamış ve birçok Rus kültürel değerlerini özümsemiş Ukrayna'nın Güneydoğu kesimlerinin sakinleri enternasyonel esaslarda bir devlet kurulmasından yanaydılar. Onlar Rus diline devlet dili statüsü verilmesini talep ediyor ve Rusya'yla sıkı ilişkiler içinde olma taraftarlığı yapmaktaydılar. 1990'ların başında bu bölgenin insanların görüşlerinin Petro

¹⁷⁶ Anatoliy Utkin, “SŞA-ES: Dva Polyusa, Dva Vzglyada”, *SŞA i Kanada: Ekonomika, Politika, Kultura*, Sy. 7, 2005, s. 26

¹⁷⁷ Yuriy Gorlaç, “Rossiya i NATO – Problemi i Vzaimodeystviya v Sfere Bezopasnosti”, *Evropeyskaya Bezopasnost: Sobitiya, Otsenki, Prognozi*, 2006, C. 4, Sy. 20, s. 4

¹⁷⁸ Yuriy Dubinin, “Bitva za Çernomorskiy Flot”, *Rossiya v Globalnoy Politike*, 2006, C. 4, Sy.1, s. 154-171

Simonenko başkanlığında Ukrayna Komünist Partisi ve Natalya Vitrenko başkanlığında Ukrayna Progresif Sosyalist Partisi yansıtmaktaydı.¹⁷⁹

1990’larda iç siyasi mücadele “Doğu Ukrayna” ideolojisiyle “Batı Ukrayna” ideolojisi arasında geçmekteydi. Şöyle ki Doğu Ukrayna ideolojisi komünist fikirlere esaslanmaktaydı ve “ukraynalaşma”ya karşıydı. Batı Ukrayna ideolojisi ise bunun tam tersi olarak tarihi-kültürel bir projeydi ve komünist ideolojinin çöküşü sonrası meydana çıkan boşluğu doldurmak için daha çok şansı vardı. Bu ideolojiye göre Ukrayna zengin bir Avrupa ülkesiydi ve Rus kolonizasyonu bu ülkenin halkına layık olduğu gibi yaşama imkanı vermemekteydi.¹⁸⁰

Artık 1990’ların sonuna doğru Avrupa Birliği’ne katılma fikri bütün ülke nüfusunca kabul edilmeğe başladı.¹⁸¹

Devlet Bağımsızlığı Hakkında Deklarasyon’a esasen Ukrayna bağımsızlığının ilk yıllarında tarafsızlık ve bloksuzluk siyasetini izlerken “çokyönlü siyaset” yürütmekteydi. NATO’nun doğuya doğru genişleme politikasının başlamasıyla 1990’ların sonlarına doğru Ukrayna da Avroatlantik İttifaka doğru eğilim göstermeye başladı. 2 Temmuz 1993 yılında Ukrayna Yüksek Radası’nın kabul ettiği “Ukrayna’nın İç Ve Dış Siyasetinin Genel İstikametleri Hakkında” kararda öncelik Avroentegrasyon istikametine verilmekte ve ülkenin AB üyeliğine kabul edilmek için çalışmalar yapacağı teyit edildi. Bununla beraber, Avrupa güvenliğinin anahtar etkeni olarak Rusya’yla dostluk ve komşuluk siyasetinin devam ettirilmesi de vurgulanmaktaydı.¹⁸²

Sonralar “Turuncu Devrim”le hakimiyete gelen hükümet döneminde Avroentegrasyon eğilimi daha da hızlandı. Bu Rusya-Ukrayna arasındaki ilişkilerin hemen her alanında gerilimlere sebep olmaya başladı. Ekonomik işbirliği zayıfladı, Karadeniz Filosu’nun Sevastopol ve Kırım’da yerleşmesi problemi derinleşmeye

¹⁷⁹ Plotnikov, a.g.m; s. 77

¹⁸⁰ Kolosov, a.g.m; s. 112

¹⁸¹ Mihail Pogrebinsky, *Ukraina bez Kuçmı; God Oranjevoy Vlasti*, Kiyev, 2007, s. 50

¹⁸² Ukrayna Yüksek Radası’nın resmi sitesi

<http://portal.rada.gov.ua/ru/news/page/news/Novosty/Soobshchenyya/31271.html> (e.t. 18.01.2015)

başladı, Azak-Kerç probleminin çözülmesi hakkında görüşmeler sonuçsuz kaldı, Rus dilinin kullanılması ve başka problemler sık sık tartışmalara yol açtı.

Sonuçta NATO'nun kararını olumlu karşılayan, fakat Rusya'yla gerilim yaşamak istemeyen dönemin cumhurbaşkanı Leonid Kuçma başta olmakla Ukrayna yönetimi dış politikada “çokyönlülük” politikası lehinde seçim yaptı ve bloksuzluk ilkesini kabul etti. Tarafsızlık ilkesi Ukrayna'nın yeni anayasasında 24 Ağustos 1991 tarihli “Bağımsızlığın İlanı Hakkında Sened”e gönderme yapılarak dolaylı şekilde yerini aldı. Bunun üzerine 31 Mayıs 1997 yılında Rusya Federasyonu'yla Ukrayna Cumhuriyeti arasında “Dostluk, İşbirliği ve Partnerlik Antlaşması” (Büyük Antlaşma) imzalandı.¹⁸³ Büyük Antlaşma Karadeniz Filosu'yla ilgili ve bahsi geçen kuvvetlerin Sevastopol'da uzun süre yerleşmesine izin veren anlaşmalar paketiyle birlikte Yüksek Rada tarafından onaylandı.¹⁸⁴

Ukrayna'nın Avroatlantik eğilimlerini dikkate alan Rusya tarafının ısrarıyla antlaşmaya birbirlerine karşı düşmanca tavırlardan çekinmek, her iki tarafın güvenliğini tehdit edecek herhangi eylemden uzak durmak ve kendi bölgelerinin ikinciye karşı kullanılmasına müsaade etmemek hakkında madde de eklenildi.

Bu Antlaşmanın hemen ardından 5 Temmuz 1997 tarihinde Ukrayna-NATO Tüzüğü'nün imzalanması, Rusya tarafının Ukrayna'nın giderek artan Avroatlantik eğiliminden endişe duymasına sebep oldu¹⁸⁵ ve Büyük Antlaşma'yı Rusya Devlet Duması'nın uzun süren gergin tartışmalardan sonra 2 Mart 1999 yılında onaylamasının sebebi de bu olabilir.

Boris Yeltsin ve Leonid Kuçma arasında 50 mektuptan ibaret yazışmalardan anlaşıldığı kadar, Rusya tarafı defalarca Ukrayna ve NATO arasındaki anlaşmadan

¹⁸³ Antlaşma metni için bkz: http://lawrussia.ru/texts/legal_836/doc836a409x894.htm (e.t. 18.01.2015)

¹⁸⁴ <http://xn---7sbb5ahj4aiadq2m.xn--p1ai/others/srf.shtml> (e.t. 18.01.2015)

¹⁸⁵ Larisa Usova, “Vneşnyaya Politika Ukraini: Mejdu Vneblokovostyu i Evroatlanticheskoy Integratsiey”, *Vlast*, Moskova, Temmuz 2011, s. 157

rahatsızlığını dile getirmiş, Ukrayna'nın NATO'ya katılmasına kesin şekilde karşı çıkmış ve Ukrayna'dan tarafını belli etmesini defalarca istemişti.¹⁸⁶

Bu ve diğer antlaşmalar iki ülke arasında yapıcı ilişkiler geliştirme açısından çok değerli senetler olsa da Rus politikasının öngörülemez ve kesin olmayan doğası, dahili siyasette istikrarın olmaması ve genişlemeci siyaseti sebebiyle Rusya'nın eski iddialarından tamamen vazgeçtiğini iddia etmek için daha çok erkendi.¹⁸⁷

Bazı Avrasyacı düşünür ve siyasetlerin bu anlaşmaya karşı çıkmaları ise durumun aslında yukarıda değindiğimiz husustan çok uzak olduğunu düşündürmekteydi. Örneğin, Aleksandr Dugin Ukrayna'nın egemenliğinin kendisinin bile Atlantikçilik için atılan bir adım olduğunu, bu anlaşmayla Rusya'nın Ukrayna'ya karşı toprak iddialarından vazgeçmesi, Ukrayna'yı bağımsız ayrı bir devlet gibi tanınması, dolayısıyla, Rus jeopolitiği için olumsuz bir olgu olduğunu, bu anlaşmadan sonra Ukrayna-Rusya ilişkilerinin entegrasyonçu sürece dönüşmesi gerektiğini, aksi takdirde, Ukrayna'nın bölgesel bir devlet olarak kalmasının Moskova'nın "tampon bir devlete" ilişkin mevzilerinin devir-teslim edildiği bir belge niteliğinde olacağını vurgulamaktadır. Dugin'e göre egemen Ukrayna objektif sebeplerle er ya da geç NATO'nun üssüne dönüşmek zorundadır.¹⁸⁸ Ukrayna'nın coğrafi, kültürel, ekonomik, siyasi konumunu dikkate alan bazı analistler Ukrayna-Rusya ilişkilerinin girift ve çetrefilli olmasının yanı sıra, yeni düzende burada bir çözülmenin kaçınılmaz olduğunu da belirtmişler. E. Sneider bunu şöyle ifade etmektedir:

"Ukrayna her zaman Rusya'yla sıkı ilişkiler içerisinde olacaktır. Ama zaman geçtikçe bu ilişkilerin derinliği ve dinamiği daha çok Ukrayna'nın çıkarları

¹⁸⁶ Geniş bilgi için bkz: *Perepiska Prezidenta Rossiyskoy Federatsii B.N. Yeltsina S Glavami Gosudarstv i Pravitelstv (1996-1999)*, Moskova, 2011

¹⁸⁷ Natalya Yakovenko, "Ukraine, NATO& European Security", *The Centre for Defence and International Security Studies*, Lancaster University, 1998, s. 7

¹⁸⁸ Dugin, a.g.e; s. 359-361

doğrultusunda belirlenecektir. Rusya bunu ne kadar erken anlarsa Ukrayna-Rusya ilişkileri de bir o kadar uygun stratejik model olacaktır”.¹⁸⁹

Söz konusu siyasi istikametın kırılma noktası dönemin cumhurbaşkanı Leonid Kuçma’nın inisiyatifi ile 2002 yılının 23 Mayısında “Ukrayna’nın Kuzey Atlantik Antlaşması Stratejisi Hakkında” senedin kabulü oldu. Bu stratejiye göre Ukrayna tarafsızlık siyasetinden uzaklaşıyor ve NATO’yla ilişkilerini genel Avrupa güvenliği kapsamında değerlendiriyor ve nihai sonucu NATO üyeliği olan süreci başlatmış bulunuyordu. Ukrayna Yüksek Radası’nın kabul ettiği 19 Haziran 2003 tarihli “Ukrayna’nın Ulusal Güvenliği Hakkında” Kanunla bu siyasi rota kesinleştirilmiş oldu. Ukrayna’nın Avroatlantik eğiliminin pratik göstergesi NATO’nun Irak operasyonlarını desteklemesi ve bölgeye 1800 kişilik askeri birlik göndermesi oldu.¹⁹⁰

Dış politikada kesin dönüş yapmasına rağmen İttifak’ın Prag (2002) ve İstanbul (2004) Zirvelerinde Ukrayna, NATO üyeliğiyle ilgili Eylem Planı’na dahil edilmedi.

Rusya Ukrayna’nın bu eğiliminin karşılığında “Büyük Antlaşma” kapsamında rahatsızlığını dile getirmekle kalmamış defalarca yüksek düzeyde görüşmeler yapmıştı. Bunun yanı sıra, Ukrayna’nın EvrAz A.Ş. kapsamında işbirliğine celp edilmesi, gaz konsorsiyumunun kurulması, Azak-Kerç yönetimi, kara sınırlarının kesinleştirilmesi, birleşik ekonomik mekanda derinleşme gibi konular bu görüşmelerin ana konularını teşkil etmekteydi.

2000’li yılların başında Ukrayna’da başkan Leonid Kuçma’nın da adının geçtiği siyasi kriz başladı. Cumhurbaşkanlığı Korumasından Nikolay Melniçenko başkanın telefon konuşmalarını ve şahsi görüşmelerini kaydederek yayınladı. Burada karşıt görüşlü gazeteci Georgi Gongadze’nin kaçırılarak öldürülmesinde başkanın da adının geçmesi ve ABD’li uzmanlarca yazıların orijinalliğinin doğrulanması ülke çapında skandal yarattı. Melniçenko ABD’ye sığındı ve bundan sonra ABD

¹⁸⁹ Eberhard Sneider, “Vneshnyaya Politika Ukraini pri Viktorė Yushshenko”, *Vestnik Analitiki*, Moskova, 2005, Sy. 3, s. 113

¹⁹⁰ Usova, a.g.m; s. 156

Ukrayna'ya mali yardımların dayandırılması hakkında karar aldı. Böyle bir kararın alınmasında en önemli sebep Ukrayna hükümetinin Irak'a askeri yardımda bulunması, daha da Saddam Hüseyin'e "Kolçuga" füze sistemlerinin iletilmesi gösterildi. Bununla da siyasi olarak açık bir şekilde muhalefet lideri Viktor Yuşçenko'ya destek olunacağı ifade edildi.¹⁹¹ Hatta George Soros 2 Mart 2001 tarihli *Financial Times* dergisinde yayınlanan "Step Aside Mr. Kuchma" başlıklı mektubunda açık bir şekilde Başkan Kuçma'dan dönemin başbakanı Viktor Yuşçenko lehine hakimiyetten gitmesini talep ediyordu:

"Batı Kuçma'nın hareketlerini kınayan kesin bir konum belirlemelidir. Uluslararası topluluk bağımsız araştırma bitmeden ve zanlılar cezalarını çekmeden sayın Kuçma'yla hiç bir şekilde işbirliği yapmamalıdır. Ülke nüfusu bilmeli ki Batı onların yanındadır ve Kuçma'nın sorumluluktan kaçma teşebbüslerine karşı koyacaktır."

Halk arasında ve Batı'da keskin eleştirilen Kuçma Rusya'ya daha çok eğilimli politika yapmaya başladı. Bu skandal ve ardından başkanın Rusya'yla daha sıkı ilişkiler kurması halkta Ukrayna'nın Avrupa'ya entegrasyonunun Kuçma başkanlığındaki antidemokratik rejimle mümkün olmayacağı fikrini yarattı. Bu fikirler ışığında giderek artan itirazlar "Turuncu Devrim" olarak bilinen olaylara dönüştü.¹⁹²

Yuşçenkonun Avrupa devletleri tarafından da açık şekilde desteklenmesi halkta onun seçilmesi halinde Ukrayna'nın AB'ye kabul edilmesi çok hızlı ve erken olacağı düşüncesini yaydı. 2004 yılında yakın komşularının da AB'ye kabul edilmesiyle bu inanç daha da arttı. Yuşçenko'nun pozisyonu Ukrayna'nın Avrupa entegrasyonunu temsil etmesi ve halkın diktatör rejimlerin yeniden canlanmasından çekinmesi onun seçmenlerinin sayısının artmasına neden oldu.¹⁹³

¹⁹¹ Plotnikov, a.g.m; s. 77

¹⁹² Plotnikov, a.g.m; s. 77

¹⁹³ Anton Finko, *Vibori 2004 goda*, www.analitik.org.ua/author/4242b8c9eae6/ (E.t.27.12.2014)

Avrupa faktörü böylece 2004 seçimlerinde “Turuncu Devrimi” hakimiyete getirdi. Bu seçimlerde sonucu şahıslar değil de, onların temsil ettiği görüşler, ülkenin geleceği, özellikle de dış siyaseti konusundaki stratejileri belirlemiş oldu.

Seçimden zaferle çıkmış Viktor Yuşçenko, bütün siyasetini Ukrayna’nın Avrupa entegrasyonu yönünde uygulamaya başladı. Yuşçenkoya göre, “Turuncu devrim Ukrayna’nın sadece tarihi ve coğrafi bağlarla değil, siyasi, manevi ve ahlaki bağlarla da Avrupa medeniyetinin bir parçası olduğunu ispatlamıştır. Ukrayna geleceğinin Avrupa’ya giden yoldan geçtiğini teyit etmiştir”.¹⁹⁴

Bu hedeflere varmak için Yuşçenko önemli kadro değişiklikleri yaptı. Dışişleri Bakanı Avroatlantikçi olarak tanınan Boris Tarasyuk atandı. Yuliya Timoşenko Başbakan yardımcısı pozisyonuna getirildi. Yuşçenko 2007 yılına kadar Ukrayna’nın AB’ye girmesiyle ilgili görüşmelerin biteceği ile ilgili kesin açıklamalar yapmaktan bile çekinmedi.¹⁹⁵

Ancak, Avrupa ülkeleri Ukrayna’nın Birliğe kabul edilmesiyle ilgili aceleci davranmadılar. Ukrayna tarafının sürekli kesin kabul ile ilgili tahmini tarih belirleme talepleri geri çevrildi. Yuşçenko’nun seçim öncesi vaatlerinden en önemlisi böylece yerine getirilmemiş kalıyordu. Artık 2007 Haziran’ında Ukrayna cumhurbaşkanı Yuşçenko “Ukrayna’nın AB’ye kabulüyle ilgili herhangi bir tarih belirleme talebinin olmadığını” ifade etti.¹⁹⁶

Ukrayna’nın NATO’ya dahil olmasıyla dünyanın en büyük askeri-siyasi bloğu Rusya’nın hemen yanı başında olacak ve Rusya güvenliğinin temini için azami çaba sarf etmek zorunda kalacaktı. Bu yüzden Rusya Ukrayna’yla Dostluk, İşbirliği ve Partnerlik Anlaşması’na esasen 2008 Nisanda Bükreş’te düzenlenen NATO-Rusya Zirvesi’nde Ukrayna’nın bu katılımına karşı çıktı. Vladimir Putin bu zirvede NATO’nu ve Ukrayna ile ilgili planlarını keskin bir dille eleştirdi ve Ukrayna’da 17 milyon Rus yaşadığına dikkat çekti. Ayrıca Ukrayna devletinin çok yapay olduğunu ve Sovyetler döneminde Rusya’dan da toprak hediye edildiğini hatırlatarak

¹⁹⁴ Viktor Yuşçenko, *Ukraina v Evrope*, www.president.gov.ua/ru/news/2325.html (E.t.27.12.2014)

¹⁹⁵ <http://news.liga.net/news/old/246760-ukraina-nadeetsya-do-2007-goda-zavershit-peregovory-o-svoem-vstuplenii-v-es-v-yushchenko.htm> (E.t.27.12.2014)

¹⁹⁶ www.president.gov.ua/ru/news/6716.html (E.t.27.12.2014)

NATO'nun askeri bir ittifak olarak kaldığı sürece Rusya'nın sınırlarına yakın bırakılmayacağını söylemekle *politik bir caydırma eğiliminde* bulundu.¹⁹⁷

1 Nisan 2008'de Rusya Devlet Duması'nda yapılan dinlemelerde Ukrayna'yla 1997 senesinde imzalanmış Büyük Antlaşmanın feshedilmesi konusu tartışmaya açıldı.

Öte yandan ABD bu zirvede Ukrayna'nın Eylem Planı'na alınmasına çalışsa da Fransa, Almanya, Belçika ve İtalya'nın bu duruma karşı çıkmasıyla böyle bir karar kabul edilemedi. Fakat Bükreş Zirvesi'nde bir daha ileride Ukrayna'nın AB üyesi olacağı konusu kesin formüle edildi.¹⁹⁸

Buna rağmen, Ukrayna siyasi liderleri Avrupa entegrasyonun popüler etkisini anlamakta geç kalmadılar. Hatta Yuşçenko'nun muhalifi 2010 seçimleriyle yeniden hakimiyete gelen Viktor Yanukoviç bile defalarca “Ukrayna'nın dış politikasında Avroentegrasyonun en önemli mesele olduğunu ve Ukrayna'nın stratejik gelişiminin AB'yle yaklaşma olduğunu” ifade etti.

Ancak Yanukoviç'in seçimleri kazanması üzerine Avroatlantik rota askıya alındı. Viktor Yanukoviç hükümeti zamanında Rusya ile Ukrayna arasında çözülmemiş problemlerin bir çoğunda anlaşmalara varıldı. 21 Nisan 2010 tarihinde Harkiv'de Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviçle Rusya Cumhurbaşkanı Dmitriy Medvedev arasında Rusya Karadeniz Filosu'nun Sevastopol ve Kırım'da yerleşmesi konusu 25 yıllık uzatıldı. İki ülke arasında ekonomik ticaret 42 milyar dolara kadar yükseldi.¹⁹⁹ 1 Temmuz 2010 tarihinde Yüksek Rada'nın onayladığı “Ukrayna'nın İç Ve Dış Siyasetinin Esasları Hakkında” kanunla NATO üyeliği süreci durduruldu. Bu anlaşmayla Ukrayna yeniden “tarafsızlık” statüsüne dönmüş oldu.²⁰⁰

¹⁹⁷ Putin'in Bükreş Zirvesi'nde Konuşması <http://www.unian.net/politics/110868-vyistuplenie-vladimira-putina-na-sammite-nato-buharest-4-aprelya-2008-goda.html> (E.t. 14.01.2015)

¹⁹⁸ Usova, a.g.m; s. 158

¹⁹⁹ Usova, a.g.m; s. 157

²⁰⁰ Usova, a.g.m; s. 158

Ukrayna'nın stratejik seçimini değerlendirirken Avrupa Komisyonu başkanı Jose Manuel Barroso Ukraynalı meslektaşlarına “aynı anda hem Gümrük Birliği üyesi olmak, hem de Avrupa Birliği ile derinleştirilmiş serbest ticaret yapmak mümkün değil” hatırlatmasında bulunmuştu.²⁰¹

Avrupa Parlamentosu, 25 Şubat 2010 tarihinde Brüksel’de Ukrayna’nın bir Avrupa ülkesi olduğu gerekçesiyle AB üyeliğine başvuru talebi yapma hakkının saklı olduğunu teyit eden bir karar aldı ve Avrupa Konseyi’ne Ukrayna’yla vizesiz rejim uygulama hakkında ön çalışmalar yapılması hakkında talep gönderdi.²⁰²

Bunlarla beraber, Kasım 2010 yılında NATO Lizbon Zirvesi’nde İttifak’ın doğuya genişleme politikasını bir daha teyit eden *Yeni Stratejik Konsept* kabul edildi.²⁰³ Ukrayna konusunda İttifak’ın Ukrayna’yı celp etme kararına sadık kalacağı belirtilmekteydi. Böyle bir vurgunun yapılması Ukrayna hükümetinin kabul ettiği “tarafsızlık” kararının NATO’ya göre *modus vivendi* olarak kabul edildiği ve ileride değiştirilebilir olduğu düşüncesiyle ele alındığını söylemek mümkündür. Hatta Ukrayna tarafının 1997 yılında kabul edilen 2009’da ilaveler edilen NATO-Ukrayna Tüzüğü’nün feshedilmesini talep etmemesi de ileride İttifak’a katılma isteğinin dolaylı ifadesi gibi yorumlanabilir.

Ukrayna ve AB arasında yakınlaşma için en önemli adım “İşbirliği Hakkında Anlaşma’nın imzalanmasından sonra beklenmekteydi. Bu belgede AB ülkelerinden getirilen mallara koyulan gümrük rüsumunu minimuma indirmeyi öngörüyordu. Bu anlaşmadan ileri gelen sonuç Ukrayna’ya Avrupa’dan daha çok mal getirileceği konusuydu ki, Moskova buna kesin bir şekilde itiraz etti. Rusya tarafı bu itirazını Ukrayna’yla aralarında serbest ticaret anlaşmasının var olması, Ukrayna’nın AB ile böyle bir anlaşma imzaladığı takdirde AB mallarının hiç bir engel olmadan Rus pazarına serbestçe girebileceğini ve rekabette Rus mallarını üsteleyebileceği ile açıkladı. Başbakan Dmitry Medvedev Ukrayna’nın böyle bir anlaşmayı imzalaması

²⁰¹ www.podrobnosti.ua/economy/2013/02/25/890089.html (E.t.27.12.2014)

²⁰² <http://www.interfax.ru/world/125231> (E.t. 16.12.2014)

²⁰³ Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm (E.t. 15.12.2014)

halinde Rusya'nın ona tanıdığı bütün üstünlüklerini kaybedeceğini ve Gümrük Birliği'ne yeniden katılmak için bir daha asla şansının olmayacağını, Rusya'nın Ukrayna yönetimine "iki sandalyede oturmaya" izin vermeyeceğini açıkladı.²⁰⁴

AB ile işbirliği anlaşması Ukrayna'dan bir sıra reform yapmayı talep ediyor buna karşılık Ukrayna'ya Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesinde ayrılan mali yardımlarda bir artım vaat etmiyordu. Ayrıca bütçe kısıtlamaları yapılması da talepler arasındaydı. Ayrıca, AB yöneticileri Ukrayna'nın AB'ye kesin kabul tarihi belirtmek gibi sorumluluktan da kaçınmayı tercih ettiler. Bu şartlar altında Rusya'nın da sınırda sıkı gümrük uygulamaları yapacağını dikkate alınca ülkedeki çıkacak ekonomik krizi de dikkate alan Yanukoviç AB ile işbirliği görüşmelerini durdurma kararı almasına rağmen, hükümetin genel dış siyaset istikametinin değişmediği belirtildi. Viktor Yanukoviç bu kararı protesto etmek için sokaklara çıkan protestocuları sakinleştirmek için kararın ekonomik nedenlerden dolayı alındığını, ileride Avroentegrasyon politikasına dönülebileceğini bu şekilde ifade etti:

"Ukrayna'da toplum inşası için Avrupa standartlarının alternatifi yoktur. Benim siyasetim hep bu yola sadık kalmış ve kalmakta devam edecektir. Kimse bizim eşitliğe dayanan, Avrupalı Ukrayna olma arzumuzu çalamadığı gibi, hiç kimse bizi bu arzumuzu hayata geçirme konusunda yolumuzdan döndüremez. Biz çok mesafe kat ettik ve daha çok mesafe almamız gerekebilir, ve bu yolda en çok sıkıntı hep ekonomik koşullar olmuştur ve olmakta devam ediyor"²⁰⁵

Hükümetin bu kararın memnun kalmayan itirazcıları sakinleştirmek için dönemin Başbakanı Nikolay Azarov işbirliğinden imtina kararının tamamen ekonomik nedenlerle olduğunu ve dış siyasetin ana hedefinde herhangi bir değişiklik olmadığı şeklinde açıklamaya çalıştı.²⁰⁶

Giderek artan itirazlar (basında bunlara "Evromaidan" adı verildi), farklı partilerin Avroentegrasyon vurgusu yapması, Ukrayna toplumunda Avrupa olgusunun önemi konusunda bilgi edinmemize yardımcı olabilir.

²⁰⁴ <http://russian.rt.com/inotv/2013-09-23/Medvedev-Rossiya-ne-pozvolit-Ukraine> (E.t. 27.12.2014)

²⁰⁵ <http://www.president.gov.ua/ru/news/2325.html> (E.t. 27.12.2014)

²⁰⁶ <http://ukraina.ru/news/20141213/1011485837.html> (E.t. 27.12.2014)

Sonuç olarak diyebiliriz ki, özellikle bağımsızlığından bu yana “Avrupa faktörü” Ukrayna’da hem iç hem de dış siyasette önemli rol oynamaktadır. Bazı analistler bunu “sadece siyasi değil, hem de medeni bir seçim”²⁰⁷ olarak nitелеmektedir.

1. Evromaidan Olayları

13 Kasım’da parlamento üyesi Yuri Lutsenko AB ile İşbirliği Anlaşması’nın hükümet tarafından imzalanmayacağı zaman toplu protesto mitingi yapmak konusunu tartışmak için parlamentodaki muhalif liderleri görüşe çağırdı.²⁰⁸ 18 Kasım’da Lutsenko, 24 Kasım’da Kiev’de Avroentegrasyona destek mitingi düzenleneceği ilan etti.²⁰⁹ 28-29 Kasım 2013 tarihinde Vilnius’te yapılacak olan ve gündemde Ukrayna ile işbirliği anlaşması imzalamak olan Doğu Ortaklığı Zirvesi’ne birkaç gün kala 21 Kasım 2013 tarihinde, Ukrayna Başbakanı Nikolay Azarenko bu anlaşmanın imzalanması için hazırlıkların durdurulduğunu resmi şekilde açıkladı. Bu açıklamanın yapılmasıyla ilk protesto mitingleri başladı. Mitingciler daha önce Turuncu Devrim’in yapıldığı Bağımsızlık Meydanı’nda (Maidan Nezalezhnosti) yapıldığından bu olaylar basında *Evromaidan* olarak adlandırıldı. Vekiller Vitaliy Kliçko, Arseniy Yatsenyuk ve Oleg Tyagnibok’un protestoculara destek vermesiyle gösteriler daha da genişlemeye başladı. 24 Kasım’da Kiev’de daha önceden planlanan ilk büyük protesto mitingi düzenlendi. Bakanlar Kabinesi’nin önünde polisle göstericiler arasında çatışmalar yaşandı.

Yoğun polis önlemleri ve dondurucu soğuğa rağmen göstericilerin dağılmaması ve Maydan’da kamp kurarak²¹⁰ talepleri yerine getirilmeyinceye kadar protestolarına devam edeceğini açıklaması üzerine, İçişleri Bakanlığı’na bağlı özel polis timleri olan *Berkut*, 30 Kasım 2013 tarihinde Evromaydan’ı dağıtmak için gece

²⁰⁷ Pogrebinsky, a.g.e, s. 52

²⁰⁸ <http://politrada.com/news/yuriy-lutsenko-uzhe-gotovit-novyy-maydan/> (e.t. 25.01.2015)

²⁰⁹ <http://politrada.com/news/yuriy-lutsenko-sobiraet-stotysyachnyy-miting-v-podderzhku-evrointegratsii/> (e.t. 25.01.2015)

²¹⁰ <http://www.euronews.com/2013/11/27/protests-continue-in-kyiv-ahead-of-vilnius-eu-summit/> (e.t. 25.01.2015)

saat 04:00'da harekete geçti. Basıncı su, coplar, ses bombaları, biber gazı ve plastik mermiler kullanan Berkut'a göstericilerin de karşılık vermesi sonucunda çıkan olaylarda çoğu kişi ağır yaralandı.²¹¹ Bu olaylardan sonra gösteriler ülkenin bütün kentlerine yayıldı. 30 Kasım olayları protestoların devrime çevrilmesine neden oldu. 30 Kasım'a kadar protestocuların esas talepleri AB ile işbirliği anlaşmasının imzalanmasıydı da, bu tarihten sonra göstericiler artık hükümetin istifasını ve parlamentonun feshedilmesini talep etmeye başladılar.

1 Aralık 2013'te Kiev Mahkemesi bir aylığına Maydan, Avrupa Meydanı, Cumhurbaşkanlığı İdaresi ve diğer bakanlıkların önünde gösteri yapmayı yasakladı.²¹² Buna rağmen göstericiler yeniden yürüyüş yaparak çeşitli bölgelerde polisle çatışmaya girdiler ve dozer ele geçirerek polisi Maydan'dan çıkarmayı başardılar. Cumhurbaşkanlığı İdaresi'ne de hücum ederek orayı da ele geçirmeye çalışsalar da buna muvaffak olamadılar. Ertesi gün Bakanlar Kabinesi girişini tutan göstericiler kabinenin işini engellediler.²¹³ 11 Aralık 2013 tarihinde Berkut 4000 kişilik bir birlikle gece yarısı Evromaydanı dağıtmak için harekete geçti. 8 saat süren çatışmada devrimciler Berkut'u geri püskürtmeyi başardı.²¹⁴

Gösterilerin Ocak-Şubat ayları boyunca sürmesi, bütün bölgelerde çeşitli devlet kurumlarının göstericilerin eline geçmesi sonucunda, 21 Şubat'ta muhalefet liderleriyle Başkan Yanukoviç arasında siyasi krizin çözülmesi hakkında anlaşma imzalandı. Anlaşmada 2004 Anayasasına geri dönülmesi ve yarı başkanlık sistemine geçilmesi öneriliyordu. Anlaşma'nın ilan edilmesinden sonra muhaliflerden çoğu anlaşma şartlarıyla razılaşmadıklarını, Yanukoviç'in istifa etmesi gerektiğini talep ettiler. 22 Şubat'ta Yanukoviç başkenti terk ederek Harkiv'e gitti. Oradan Kırım'a geçen Yanukoviç, hayati tehlikesi olduğu gerekçesiyle Kırım'dan Rusya'ya sığındı.

Yanukoviç'in başkenti terk etmesi üzerine 22 Şubat'ta Parlamento, Yanukoviç'in kendini görevden azletmesi durumu ilan etti²¹⁵ ve Yanukoviç'in

²¹¹ <http://rt.com/news/ukraine-police-disperse-protest-509/> (e.t. 25.01.2015)

²¹² <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/12/1/7003925/> (e.t. 25.01.2015)

²¹³ <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/12/2/7004246/> (e.t. 27.01.2015)

²¹⁴ <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/12/11/7006027/> (e.t. 27.01.2015)

²¹⁵ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/757-VII> (e.t. 31.01.2015)

görevden alınması ve erken cumhurbaşkanlığı seçimleri hakkında karar kabul etti.²¹⁶ Ukrayna Yüksek Radası 23 Şubat 2014 tarihinde Aleksandr Turçinov’a geçici olarak Başkanlık yetkileri, 27 Şubat’ta Arseniy Yatsenyuk’a geçici Başbakanlık yetkileri verdi.²¹⁷

Diğer taraftan Rusya Ukrayna’daki hakimiyet değişikliğini yasadışı ilan ederek, yeni hükümeti tanımadığını, Ukrayna Cumhurbaşkanı olarak Yanukoviç’i muhatap aldığını ve hiçbir şekilde darbe hükümetiyle ilişki kurulmayacağını açıkladı.²¹⁸

25 Mayıs 2014 tarihinde yapılan başkanlık seçimlerini oyların %54.7’ni alan Petro Poroşenko kazandı.²¹⁹ Yanukoviç’in devrilmesini illegal kabul eden Rusya bu seçimlerin sonucu da tanımaktan imtina etti.²²⁰

Burada belirtmemiz gereken bir önemli husus, Ukrayna eski cumhurbaşkanı, “Turuncu devrim”in lideri Viktor Yuşçenko 25 Aralık 2014 tarihinde “Ukainskaya Pravda” gazetesine verdiği röportajda Evromaydan’a katılmadığını belirtmiş, bu kararı birçok etmenin tesir ettiği, özellikle de maydancıların taleplerinden birinin o zaman tutuklu olan eski başbakan Yulya Timoşenko’nun serbest bırakılması olduğunu ifade etmiştir. Yuşçenko’ya göre Timoşenko’nun görevlerinden biri Ukrayna Cumhurbaşkanı’nı stabilize etmek olduğunu iddia ederken, yeni Başkan Petro Alekseeviç Poroşenko’nun ilk tökezlediği anda yanında Timoşenko olduğunda onun ihanet misyonunun ortaya çıkacağını da iddia etmiştir. Konuşmasında Yuşçenko, “Maydan’da ortaya çıkan politik çevrelerde tamamen farklı projeler – meydanda baş verenlere paralel projeler yaşandığını, oradaki büyük taklitleri görünce, sağlam genç neslin akıllı taleplerinin ustaca hakimiyet transformasyonuna dönüştürüldüğünü gördüğünde Ukrayna’nın büyük bir ulusal belaya sürüklendiğini fark ettiğini” de vurgulamıştır.²²¹

²¹⁶ <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/02/22/7015777/> (e.t. 27.01.2015)

²¹⁷ <http://lenta.ru/news/2014/02/27/yatsenuk/> (e.t. 28.01.2015)

²¹⁸ <http://www.kremlin.ru/news/20366> (e.t. 27.01.2015)

²¹⁹ <http://www.nrcu.gov.ua/en/148/566632/> (e.t. 28.01.2015)

²²⁰ <http://www.bbc.com/news/world-europe-27314816> (e.t. 28.01.2015)

²²¹ <http://ria.ru/world/20141225/1040206644.html#ixzz3N5Lhoyun> (e.t. 22.01.2015)

Yuşçenko'nun bu ifadelerinden sonra Euromaidan'ın "Turuncu Devrim"ın devamı olması konusunda yapılan analizlerin daha ince çizgileri görmezden geldiğini söylemek mümkündür.

2. Kırım Krizi ve Kırım'ın Rusya'ya İlhak Edilmesi

Günümüzde Dünya gündemini en çok meşgul eden konu Ukrayna-Rusya Kırım krizi ve bunun sonucunda Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesidir. Konu küresel düzeyde olduğu kadar, bölgesel açıdan da büyük önem arz etmektedir. Kırım'ın Türkiye ile tarihi ve kültürel bağlarını dikkate alırsak, özellikle Türkiye için olayların derinden analiz edilmesi önem taşımaktadır. Konunun Türkiye açısından diğer bir kayda değer tarafı, Kırım Tatarlarını sonraki kaderinin belirlenmesine son olayların nasıl etki edeceği konusudur. Ayrıca, Sivastopol'de Rusya'nın askeri varlığı ister Avrupa Güvenliği, ister NATO, isterse de Türk jeopolitiği açısından dikkat merkezinde tutulan konudur.

Tezimizin sınırlarını aşmamak için Kırım'ın tarihini incelemek yerine 2014 krizi üzerinde durmağa, krizin arka planı, olayların gelişme kronolojisini, uluslararası tepkileri belgeler üzerinden incelemeğe ve sebep sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirmeğe çalışacağız.

18. Yüzyılda Osmanlı'dan *Yekaterina Velikaya* tarafından alınan Kırım'ın nüfusun dörtte birinden az kısmı etnik Ukraynalıdır. Yarımada nüfusunun yarıdan fazlası teşkil eden Rusların yanı sıra Kırım tatarları da etnik kimlikleriyle öne çıkan üçüncü gruptur.

SSCB'nin kurulmasının ardından 18 Ekim 1921 tarihinde Rusya SFSC'e bağlı Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti oluşturulmuş, Kırım Tatarlarının sürgün edilmesinden sonra, 25 Haziran 1946'da Kırım ÖSSC, Kırım Eyaleti'ne dönüştürülmüştür.²²²

²²² Kanun metni için bkz: <http://sevkrimrus.narod.ru/ZAKON/1945-46.htm#z> (e.t. 31.01.2015)

“Pereyaslav Anlaşması”nın 300. yıldönümü üzerine SSCB Genel Sekreteri Nikita Kruşçev’in 5 Şubat 1954 tarihli SSCB Yüksek Sovyeti oturumundaki teklifi üzerine 19 Şubat 1954 tarihli *SSCB Yüksek Sovyeti Başkanlık Kararnamesi*’ne esasen Kırım eyaleti Rusya SFSC idaresinden çıkarılarak Ukrayna SSC’ne bağlanıldı. Kararnamenin 9 Mart’ta resmi yayın organında yayınlaması üzerine²²³ 26 Nisan 1954’te SSCB Yüksek Sovyeti onaylamasıyla Kırım resmen Ukrayna’ya devredilmiş oldu.²²⁴

20 Ocak 1991’de Kırım referandumunun sonuçlarına esasen 12 Şubat 1991’de Ukrayna SSC Yüksek Sovyeti, Kırım ÖSSC’nin yeniden yapılanması hakkında kanun kabul etti.²²⁵

26 Şubat 1992’de Kırım ÖSSC Yüksek Sovyeti ülkenin adının Kırım Cumhuriyeti olması hakkında kanun kabul etti ve 6 Mayıs’ta kabul edilen yeni Anayasada bu isim kullanıldı ve Ukrayna’ya bağlılığı sözleşmeli esaslarla olduğunu ilan etti.²²⁶ Ancak Ukrayna isim değişikliğini ve sözleşme şartını kabul etmedi. 1994 Eylülünde Ukrayna Yüksek Meclisi Kırım ÖSSC’nin Kırım Özerk Cumhuriyeti ile değiştirilmesi hakkında kanun kabul etti.²²⁷

1992-1994 yılları Rusya ve Ukrayna hükümetleri arasında Kırım’ın kendi ülkelerine bağlanması hakkında kararlar almalarıyla Kırım krizi derinleşti. 1995 yılında Ukrayna Yüksek Radası, Kırım cumhurbaşkanını görevden almasının²²⁸ ardından 1996 yılında Kırım Anayasası’nı iptal etti.²²⁹

Bağımsızlığının ilk yıllarında Rusya Kırım’ın Ukrayna’ya bağlı olmasını kabul etmese de 1997 yılında imzalanan Büyük Antlaşma’yla, dolayı yolla, Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü tanımış oldu. Bu kararla ilgili Rusya’da çeşitli çevrelerin, ideolojik akımların memnuniyetsizliği de kayda değerdir. Büyük

²²³ SSCB Yüksek Sovyeti Başkanlık Kararnamesi, *Vedomosti Verkhovnogo Soveta Soyuza Sovetskikh Sotsialisticheskikh Respublik*, 9 Mart 1954, No 4 (798),

²²⁴ <http://www.bestpravo.ru/sss/gn-praktika/r7p.htm> (e.t. 31.01.2015)

²²⁵ <http://sevkrimrus.narod.ru/ZAKON/1991-2.htm> (e.t. 31.01.2015)

²²⁶ <http://zakon2.rada.gov.ua/krym/show/rb076a002-92/print1394702726687636> (e.t. 31.01.2015)

²²⁷ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/171/94-%D0%B2%D1%80> (e.t. 31.01.2015)

²²⁸ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/92/95-%D0%B2%D1%80> (e.t. 31.01.2015)

²²⁹ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/171/94-%D0%B2%D1%80> (e.t. 31.01.2015)

Antlaşma imzalandığında Rusya parlamenterlerinin büyük çoğunluğu Kırım'ı Ukrayna bölgesi olarak tanımak istememişti. Rus milliyetçileri özellikle Karadeniz Filosu'nun yerleştiği Sivastopol için endişe duymaktaydılar. Sivastopol kentinde yaşayan 340000 kişilik nüfusun dörtte üçü etnik Rus'tur. 14000 kişilik Rus Donanma personeli de bu şehirde yaşamaktadır.²³⁰ 1992 yılında Birinci Kırım krizi çıktığında Rusya Federasyonu Yüksek Meclisi 9 Temmuz 1993 yılında 5359-1 numaralı kararla Sivastopol'un Rusya Federasyonuna bağlı şehir olduğunu onaylamıştı. Meclis bunu 1954 yılında Kırım'ın Ukrayna'ya devredilmesi hakkında karar alındığında kararın metninde Sivastopol'le ilgili herhangi bir şey olmaması ile açıklamıştı. Söz konusu kanuna baktığımızda gerçekten de kararın sadece Kırım Eyaletiyle sınırlı olduğunu, Sivastopol'un karar metninde yer almadığını görüyoruz.

Bundan önce ise 29 Ekim 1948 tarihinde Rusya SFSC Yüksek Sovyeti 761/2 No'lu emirle Sivastopol kentinin özel statülü ayrı bir idari birim olarak ayrılmasına karar vermişti.²³¹ Bu kararla Kırım ve Sivastopol iki ayrı idari birim olarak ortaya çıkmışlar. Fakat 1978 yılı Ukrayna SSC Anayasası'nda Sivastopol, Ukrayna SSC'ye bağlı şehir olduğu vurgulanıyordu.²³²

Yukarıda değindiğimiz bilgiler doğrultusunda Ukrayna'yla olası yeni bir krizin yine Kırım ve Sivastopol üzerinden ateşleneceğini tahmin etmek çok da zor değildi. 2008 Ağustosunda ortaya çıkan Rusya-Gürcistan savaşını değerlendirirken çeşitli uluslararası kurumlar söz konusu olayları Rusya'nın yeni dünya düzenine karşı revizyonist icraatları olarak nitelendirmekteydiler ve Rusya'nın bir sonraki adımının Ukrayna olacağı hakkında çeşitli yorumlar yapılmaktaydı. Ukrayna'da kriz için en uygun alanın Kırım yarımadası ve nüfusu genellikle etnik Ruslardan oluşan Doğu Ukrayna olacağı çok belirgindi.

Daha önce de değindiğimiz gibi Ukrayna'nın Karadeniz kıyısının, özellikle de Kırım yarımadasının Rus jeopolitiği için çok önemli olduğunu, söz konusu siyasetin çıkarları gereği buranın Rusya tarafından kontrol edilmesi gerektiği

²³⁰ <http://online.wsj.com/articles/SB122100831438617621> (e.t. 29.01.2015)

²³¹ Andrey Fyodorov, *Pravovoy Status Krıma; Pravovoy Status Sevastopolya*, Moskova Üniversitesi yay, Moskova 1999, s. 53

²³² <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html> (e.t. 31.01.2015)

hususunun Rusya için olmazsa olmaz niteliği taşıması, Rusya açısından bu bölgeden taviz verilmeyeceği fikrinde eminlik uyandıracak çıkarımlar yapmaya izin vermektedir.

Moskova Büyükşehir Belediyesi Başkanı Yuri Lujkov da dahil bir çok Rus milliyetçi siyaset adamları zaman zaman Kırım'a seyahat etmekte, orada Rus bayrağı dalgalandırmakta ve Karadeniz Filosu'ndan emekli olmuş askerlerle görüşmekteydiler. Bu askerler sürekli farklı itiraz mitingleri düzenlemektelerdi. 2006 yılında bu itirazların sonucunda "Sea Breeze" NATO-Ukrayna ortak askeri tatbikatları iptal edilmişti. Ayrıca Moskova Belediye Başkanı Lujkov 2008 Mayısında "Sivastopol Rusya'nın olmuştur ve yeniden olmalıdır" – şeklinde açıklama yapmış ve Moskova Belediyesi "yurtdışında yaşayan soydaşları desteklemek için" 34 milyon dolar bütçe ayırmıştı. Bundan başka 5 Eylül 2008 tarihinde Ukrayna Dışişleri Bakanı Vladimir Ogryzko Rus Konsolosluğunu Kırım'ın başkenti Simferopol'da yarımada sakinlerine Rusya pasaportları dağıtmakla suçlamıştı.²³³

23-27 Şubat 2014'te Ukrayna'da baş veren hakimiyet değişikliği Kırım ve Sivastopol'u da etkiledi. Ukrayna'nın yeni hakimiyeti Kırım Özerk Cumhuriyeti ve Özel Statülü Sivastopol'da icra organlarındaki kadroları da değiştirdi. Bunun sonucunda sonuncular Ukrayna hükümetini tanımaktan imtina ettiler ve Rusya hükümetine yardım için müracaat ettiler.

26 Şubatı 27'ne bağlayan gece Simferopol'de bir grup silahlı birlik tarafından Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin ve Bakanlar Kurulu'nun binaları ele geçirildi. Binaların üzerinde Rusya bayrakları asıldı ve önlerinde barikatlar kuruldu. Sabah erkenden yarımadayı anakaraya bağlayan Perekop kıstağında ve Çongar yarımadasında kontrol noktaları kuruldu.²³⁴ Bu günden itibaren Rusya yanlısı güçlerin aktif eylemleri resmen başlamış oldu. Önceleri bu silahlıların Rusya Silahlı Kuvvetleri olduğunu hakkında Rusya tarafı yalanladığı²³⁵ ve bu

²³³ Gnş blg için bkz: Leon Aron, *Russia's Next Target Could Be Ukraine* <http://online.wsj.com/articles/SB122100831438617621> (e.t. 29.01.2015)

²³⁴ <http://www.interfax.ru/world/361416> (e.t. 30.01.2015)

²³⁵ <http://lenta.ru/news/2014/03/04/selfdefence/> (e.t. 30.01.2015)

iddiaların provokasyon olduğunu açıkladığı,²³⁶ çeşitli yayın organlarının silahlı kişileri kimliği belirsiz olarak nitelendirdiği halde, 4 Nisan 2014 tarihinde Rusya Savunma Bakanı Orgeneral Sergey Şoygu, eylemi, Karadeniz Filosu'na bağlı birliklerin hayata geçirdiğini açıkladı. Org. Şoygu bunu, yarımada'nın sivil sakinlerini korumak ve Rusya üslerinin silahlı radikallerin eline geçmemesi için yapıldığını iddia etti.²³⁷ Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin de, 24 Ekim 2014 tarihinde Rusya'nın Kırım'da Ukrayna Silahlı Kuvvetlerini etkisizleştirmek için Rusya Silahlı Kuvvetlerini kullandıklarını ifade etmiştir.²³⁸

27 Şubat 2014 tarihinde silahlıların kontrolünde yapılan oturumda Kırım Yüksek Meclisi, Rus Birliği Partisi'nin genel başkanı Sergey Aksenov'u Kırım'ın yeni başbakanı ilan etti.²³⁹ Yeni başbakan 1 Mart'ta Rusya Başbakanına Kırım Özerk Cumhuriyeti'ndeki krizle mücadele etmek için askeri yardımda bulunması konusunda müracaat etti.²⁴⁰ Vladimir Putin'in müracaatı Federasyon Meclisi'ne göndermesi üzerine Meclis'ten onay alındı.²⁴¹

6 Mart 2014 tarihinde Kırım Yüksek Meclisi, "16 Mart 2014 tarihinde Genel Kırım Referandumu Yapılması Hakkında Karar" kabul etti.²⁴²

11 Mart 2014 tarihinde Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Özel Statülü Sivastopol Şehir Meclisi tarafından *Bağımsızlık Hakkında Beyanname* ilan edildi.²⁴³ Beyanname'ye uygun olarak 16 Mart 2014 tarihinde Kırım ve Sivastopol'de Rusya'ya birleşme hakkında referandum yapıldı ve referandum sonuçlarına esasen 17 Mart'ta Kırım Cumhuriyeti ve ona özel statüyle bağlı olan Sivastopol kenti egemenlik ilan etti. Resmi açıklamalara göre Kırım'da referanduma

²³⁶ <http://lenta.ru/news/2014/03/05/shoigu/> (e.t. 30.01.2015)

²³⁷ <http://itar-tass.com/politika/1097051> (e.t. 30.01.2015)

²³⁸ <http://kremlin.ru/transcripts/46860#sel> (e.t. 30.01.2015)

²³⁹ <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3312515-novym-premerom-kryma-yzbran-lyder-russkoho-edynstva-aksenov> (e.t. 30.01.2015)

²⁴⁰ <http://itar-tass.com/mezhdunarodnaya-panorama/1013127> (e.t. 30.01.2015)

²⁴¹ <http://www.kremlin.ru/news/20353> (e.t. 30.01.2015)

²⁴² http://crimea.gov.ru/news/06_03_2014_1 (e.t. 29.01.2015)

²⁴³ http://www.rada.crimea.ua/news/11_03_2014_1 (e.t. 30.01.2015)

katılım oranı %83 iken, katılımcıların %96,77'i,²⁴⁴ Sivastopol'de de katılımcıların %95,6'sı Rusya'ya birleşme yönünde oy kullanmışlar.²⁴⁵

18 Mart 2014 tarihinde Rusya Federasyonu ve Kırım Cumhuriyeti Kırım'ın Rusya'ya birleştirilmesi hakkında anlaşma imzaladılar. Bu anlaşmaya esasen Rusya'ya bağlı olarak Kırım Cumhuriyeti ve Sivastopol Federal Kenti isimli yeni özneler oluşturuldu.²⁴⁶ Karar, 20 Mart'ta Rusya Devlet Duması, 21 Mart'ta Federasyon Meclisi tarafından onayladı.²⁴⁷

BM üye ülkelerin çoğu Kırım referandumunu tanımama kararı almıştır. AB, ABD, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM)²⁴⁸, AGİT²⁴⁹, NATO gibi Batı kurumları, Rusya'nın eylemlerini tecavüz olarak niteledirmişler. Rusya tarafı hadiselerin BM Tüzüğü'nde yer alan halkların kendi kaderini belirleme hakkıyla tamamen örtüştüğünü iddia etmektedir.²⁵⁰ 27 Mart'ta BM Genel Kurulu Kırım referandumunun yasadışı olduğuna dair karar kabul etti.²⁵¹ 15 Nisan 2014'te Ukrayna Yüksek Radası Kırım'ı geçici işgal bölgesi ilan etmiştir.²⁵²

Kırım'ın ilhakı Ukrayna için çok önemli stratejik, askeri, turistik bir kayıp olmakla birlikte, Ukrayna ekonomisine enerji darbesi de vurmuş oldu. Ukrayna'nın Rusya'dan doğalgaz ithalını azaltmak için 2011'den itibaren çalışmalar başlattığı ve bu tarihten 2013'e kadar %50'e kadar bir azalma olduğunu da söylemeliyiz. 2020'e kadar Rus gazının ithalını tamamen durdurulması planlanmaktaydı ve söz konusu planda Kırım yarımadasının sahil şeridinde son zamanlar bulunmuş petrol ve gazın kullanılması Kırım'ın Ukrayna için bir enerji merkezi rolünü oynayacağını vaat ediyordu. Hesaplamalara göre Kırım bölgesinde 4-13 trilyon cm³ doğal gaz

²⁴⁴ <http://itar-tass.com/mezhdunarodnaya-panorama/1052196> , ayrıca, <http://www.reuters.com/article/2014/03/16/us-ukraine-crisis-idUSBREA1Q1E820140316> (e.t. 31.01.2015)

²⁴⁵ <http://itar-tass.com/mezhdunarodnaya-panorama/1052517> (e.t. 31.01.2015)

²⁴⁶ <http://kremlin.ru/news/20604> (e.t. 30.01.2015)

²⁴⁷ <http://www.rg.ru/2014/03/22/krym-dok.html> (e.t. 28.01.2015)

²⁴⁸ *Parliamentary Assembly Resolution 1988 (2014)*

²⁴⁹ <http://www.oscepa.org/meetings/annual-sessions/2014-baku-annual-session/2014-baku-final-declaration/1850-06> (e.t. 28.01.2015)

²⁵⁰ <http://www.kremlin.ru/news/20603> (e.t. 28.01.2015)

²⁵¹ <http://www.un.org/russian/news/story.asp?newsID=21375#.VMzfy9KsXD8> (e.t. 30.01.2015)

²⁵² <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/deputaty-zashchitili-prava-ukraincev-v-okkupirovannom-krymu-513118.html> (e.t. 30.01.2015)

rezervlerinin olduğu söylenmektedir.

Yeni Kırım yönetimi dünya devi olan Rusya'nın Gazprom şirketini Kırım gazının çıkarılmasıyla görevlendirdi. Ukrayna şirketleri olan Naftohaz Ukrainy ve Chornomor Naftohaz'ın Kırım şubelerinin hisseleri ise Gazprom tarafından millileştirilmiştir.²⁵³

Ukrayna'nın ikinci en büyük gaz rezervleri ise Donetsk ve Harkiv bölgelerinde yerleşmektedir. Bu bölgede *de facto* Rus kontrolü Ukrayna'nın enerji bağımsızlığı için en büyük tehlikelerden birisidir. Ayrıca ülkenin kömür rezervlerinin % 45,6'nın Donetsk bölgesinin payına düştüğünü dikkate alırsak Kiev'in enerji konusunda can damarlarının Rusya kontrolünde olduğunu söyleye biliriz.

3. Donbas Sorunu

Ukrayna'da devam eden krizin bir diğeri ayağı Doğu Ukrayna'da Rusya yanlısı ayrılıkçıların başlattığı protestoların sonucunda Donbas bölgesi diye bilinen Donetsk ve Lugansk eyaletlerinin merkezi hükümeti redetmesi ve bağımsızlıklarını ilan ederek Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri ilan etmesi buna bağlı olarak da Ukrayna hükümetinin bu bölgeyi Antiterör Operasyonları bölgesi (ATO) ilan etmesi oldu. Ayrılıkçıların Ukrayna ordusuna direniş göstermesi ülkede bir iç savaşa sebebiyet vermiş, operasyonlar günümüze dek sürmekle beraber, krizin uluslararası bir boyut kazanmasına neden olmuştur.

Avrupa Konseyi, NATO²⁵⁴, AB, Ukrayna, ABD Rusya Federasyonu'nu soruna müdahale etmekle, özellikle de düzenli ordu kullanmakta itham ediyorlar. Rusya tarafı bu ithamları reddetmekle beraber, Rusya'nın bu çatışmada taraf

²⁵³ <http://www.nato.int/docu/review/2014/NATO-Energy-security-running-on-empty/Ukraine-energy-independence-gas-dependence-on-Russia/EN/index.htm> (e.t. 03.02.2015)

²⁵⁴ <http://www.golos-ameriki.ru/content/ukraine-us-russia-nato/2432116.html> (e.t. 02.02.2015)

olmadığını ve Ukrayna'nın içişleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini beyan etmiştir.²⁵⁵

Euromaidan olaylarının devrime dönüşmesi, Yanukoviç hükümetinin azli ve yeni kabinenin oluşturulması etnik Rusların çoğunlukla yaşadığı Doğu Ukrayna'da itirazlarla karşılandı. Daha Euromaidan olayları devam ederken bir yandan da Rusya ve Yanukoviç yanlısı grupların Donetsk ve Lugansk ve etraf bölgelerinde Yanukoviç'e destek gösterileri devam ediyordu. İtirazcılar, aynı maydancılar gibi, önemli devlet binalarını ele geçirme, üzerinde Rus ve ya bölgesel bayraklar asma taktikleri uygulamaya başladılar. Göstericilerin talepleri, Rus diline devlet dili statüsü verilmesi, Yüksek Rada ve yeni hükümetin tanınmaması, Ukrayna'nın federalize edilmesi ve bazı bölgelerin Rusya'ya birleştirilmesi için referandum yapılmasından ibaretti. Euromaidan yanlısı göstericilerle Antimaidan göstericileri arasında zaman zaman çatışma yaşansa da olayların büyümesi 22 Ocak 2014 tarihinde antimaydancıların devlet binalarını ele geçirmesiyle başladı. Bu tarihte Yanukoviç'le irtibata geçen antimaydancılardan bir grup Ukrayna parlamentosuna alternatif olan *Halk Radası* oluşturulduğunu ilan ettiler.²⁵⁶

Ülkedeki hakimiyet değişikliği zaten Rusya tarafından tanınmamış, resmi olarak *coup d'état* olarak değerlendirilmişti. Hatta 23 Şubat'ta Rusya Ukrayna'daki büyükelçisi Mihail Zurabov'u detaylı rapor vermesi ve istişare için Moskova'ya çağırılmıştı.²⁵⁷ 1 Mart 2014 tarihinde Vladimir Putin Federasyon Meclisi'ne "Ukrayna topraklarında Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılması için" müracaat etti.²⁵⁸ Aynı gün olağanüstü oturum yapan Federasyon Meclisi oybirliğiyle, "Ukrayna topraklarında Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin kullanılması" hakkında karar kabul etti²⁵⁹ ve kararla Cumhurbaşkanı "Ukrayna'da toplumsal ve siyasi olaylar normalleşinceye kadar" Rus ordusunu kullanma yetkisi verdi.

Çatışmanın başlama tarihi geçici Cumhurbaşkanı Oleksandr Turçinov'un silahlı eylemcilere karşı antiterör tedbirleri alınması konusunda kriz masanı

²⁵⁵ http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/5A4CB5306FC0ABD344257D4300415026 (e.t. 03.02.2015)

²⁵⁶ <http://podrobnosti.ua/power/2014/01/23/954651.html> (e.t. 01.02.2015)

²⁵⁷ <http://itar-tass.com/politika/998105> (e.t. 01.02.2015)

²⁵⁸ <http://www.kremlin.ru/news/20353> (e.t. 02.02.2015)

²⁵⁹ <http://council.gov.ru/activity/documents/39979> (e.t. 02.02.2015)

oluşturduğu 7 Nisan 2014²⁶⁰ tarihi sayılmaktadır. Bunun ardından Turçinov, 14 Nisan'da Antiterör operasyonlarının başlatılması hakkında emir²⁶¹ imzalarken, 15 Nisan'da devlet binalarını ele geçiren teröristlere karşı antiterör operasyonları başlatıldığını ilan etti. Sonralar Cumhurbaşkanı Poroşenko bu savaşı “Vatan savaşı” adlandıracaktı.²⁶²

6 Nisan'da yapılan mitingde göstericiler Donetsk Eyalet Sovyeti'nin binasını ele geçirdiler. Ertesi gün antimaydancıların liderlerinden seçilen Cumhuriyet Halk Sovyeti bu binada “Donetsk Halk Cumhuriyeti'nin Egemenliği Hakkında Beyanname” kabul etti. Cumhuriyet Sovyeti aynı zamanda 11 Mayıs 2014 tarihine Lugansk ve Harkiv eyaletleri ile beraber halk oylaması yapılacağını açıkladı.²⁶³

8 Nisan'dan itibaren yönetim bir sıra yeni kararlar kabul etti: Ukrayna hükümetinin tayin ettiği vali Sergey Taruta istifaya gönderildi, Donetsk eyalet İdaresi binasının önünde barikatlar kuruldu. 15 Nisan 2014'te Donetsk Halk Cumhuriyeti yönetimi Ukrayna hükümetini tanımadığını ve onunla herhangi bir diyalog yürütülmeyeceğini açıkladı.²⁶⁴

18 Nisan'da Donetsk havalimanı,²⁶⁵ 27 Nisan'da yerel televizyon²⁶⁶ isyancıların eline geçti. Artık 30 Nisanda başkanlık görevini icra eden Turçinov, Donetsk eyaletinin kontrolünün tamamen isyancıların eline geçtiğini açıkladı.

1 Mayıs'ta isyancılar Donetsk adliyesini, yerli milis karakollarını ele geçirdiler. Nisan-Mayıs ayları boyunca, bölgeye bağlı şehirlerin çoğu DHC ordusunun kontrolüne geçti.

12 Mayıs 2014 tarihinde 11 Mayıs referandumunun sonuçlarına esasen, Donetsk Halk Cumhuriyeti resmen ilan edildi. Hemen ardından DHC geçici

²⁶⁰ <http://vesti-ukr.com/strana/46250-turchinov-objavil-o-nachale-antiterroristicheskoy-operacii-na-jugo-vostoke-ukrainy> (e.t. 02.02.2015)

²⁶¹ <http://www.president.gov.ua/documents/17317.html> (e.t. 02.02.2015)

²⁶² Cumhurbaşkanı Poroşenko'nun Yılbaşı seslenişi
<http://www.president.gov.ua/ru/news/32011.html> (e.t. 03.02.2015)

²⁶³ <http://www.rosbalt.ru/ukraina/2014/04/07/1253550.html> (e.t. 02.02.2015)

²⁶⁴ <http://kprf.ru/international/ussr/130353.html> (e.t. 02.02.2015)

²⁶⁵ <http://www.1tv.ru/news/world/256744> (e.t. 02.02.2015)

²⁶⁶ <http://www.gudok.ru/sujet/ukraina/?ID=1143296> (e.t. 02.02.2015)

eşbaşkanı Denis Puşilin, Rusya Federasyonu'na birleşmek için yeni bir müracaat etti.²⁶⁷

Haziran Temmuz ayları boyunca birkaç başarılı operasyonla bazı şehirleri geri alan Ukrayna ordusu karşı tarafın hücumları karşısında ağır itkiler verdi. Sonuçta Ağustos sonlarında Azak denizi kıyısındaki şehirleri de kontrolüne alan DHC deniz kıyısında da kontrol sağlayamadıktan sonra Rusya'yla sınırı koruyan Ukrayna sınır birliklerini merkezden ayrı salmayı başardı ve Ukrayna kuvvetlerine çok ağır kayıplar yaşatarak Rusya sınırının kontrolünü de eline geçirmiş oldu.

DHC'nin icra organı olan Devlet Başkanı Aleksandr Zakharçenko, yasama organı olan DHC Halk Meclisi'nin başkanı Andrey Purgindir.

Donetsk'le paralel Lugansk eyaletinde de benzeri olaylar yaşanmaktaydı.

30 Mart'ta Rusya yanlısı mitingin ardından 6 Nisan'da isyancılar Ukrayna Güvenlik Servisi'nin Lugansk'taki binasını ele geçirdiler. Ertesi gün Merkezi Sovetskaya caddesini kapatarak ele geçirdikleri binada Güneydoğu Direnişi Karargahı kurdular. İsyancılar merkezi hükümetten bazı siyasi tutukluların özgür bırakılması ve bölgenin kendi kaderini tayin etmesi hakkında referandum yapılmasını talep ederken, aksi takdirde "Lugansk Cumhuriyeti Parlamentosu" oluşturacaklarını ilan ettiler.²⁶⁸

8-9 Nisan'da yerli askeri birlikler orada hizmet görev yapan askerlerin ebeveynleri tarafından kuşatıldı ve kumandanlığa ordunun göstericilere karşı kullanılmaması için uyarıda bulundular. Birkaç gün devam eden kuşatmada askerlere dışarı çıkmaya izin verilmezken, 11 Nisan'da "Güneydoğu Ordusu Karargahı" Lugansk İl Meclisi'ne 10 saat süre tanıyarak, Lugansk Halk Cumhuriyeti'nin egemenliği ilan etmesi ve Rusya'ya birleşme hakkında karar kabul edilmesini talep etti. 14 Nisan'da isyancılar Lugansk Bölge İdaresi önünde gösteri yaparak yeni

²⁶⁷ <http://ria.ru/world/20140512/1007507367.html> (e.t. 02.02.2015)

²⁶⁸ http://frazua/news/08.04.14/192963/zahvatchiki_zdaniya_sbu_v_luganske_vydvinuli_trebovaniya.html (e.t. 03.02.2015)

Ukrayna hükümetini tanımaması, “halk hareketinin” meşruluğunu kabul etmesi ve tutuklu siyasi aktivistleri serbest bırakması için ultimatom verdiler.

28 Nisan’da Lugansk Halk Cumhuriyeti ilan edildi.²⁶⁹ Ertesi gün İçişleri Bakanlığı Lugansk Eyalet İdaresi’nin binası ve adliye çatışmasız ele geçirildi. Asayiş kuvvetleri binanı gönüllü şekilde terk ettiler ve aralarından çoğu isyancılara katıldı.²⁷⁰

12 Mayıs 2014 tarihinde Donetsk Halk Cumhuriyetiyle beraber 11 Mayıs’ta yapılan referandumun %96,2’lik sonuçlarına esaslanarak Lugansk Halk Cumhuriyeti’nin egemenliği ilan edildi.²⁷¹ LHC yönetimi DHC ile birlikte *Novorossiya* adı altında birleşerek Rusya Federasyonu egemenliğine geçmek için Rusya’ya müracaat etti. Bunun yanı sıra bağımsızlığını tanıması için 14 ülkeye müracaat etse de yalnız Rusya ve tanınmayan Güney Osetya LHC’yi tanımış bulunmaktadır.²⁷² Ayrıca LHC yönetimi 19 Mayıs 2014’te Birleşmiş Milletler Örgütü’ne, özel olarak da BM genel Sekreteri Ban Ki Moon’a egemenliğini ve bağımsızlığını tanıması için resmi müracaat yolladılar.²⁷³ Ülke başkanı İgor Plotnitsky, başbakanı Gennady Tsiplakov’dur seçilmiştir.

24 Mayıs 2014 tarihinde DHC ve LHC, *Novorossiya* adlanan tek bir devlette birleşme hakkında senet imzaladılar.²⁷⁴

Resmi Kiev her iki oluşumu da yasadışı ve terör örgütü olarak kabul etmekte ve ATO çerçevesinde operasyonlar düzenlemektedir. Fakat Ukrayna silahlı kuvvetlerinin bu operasyonlarda başarılı olduğu söylenemez. Bölgenin ayrılıkçılar tarafından kontrolü, Ukrayna ordusunun ağır kayıplar vermesi savaşın günümüze dek sürmesine ve hiçbir ilerleyiş olmamasına sebep olmuştur.

²⁶⁹ <http://lenta.ru/news/2014/04/28/lugansk/> (e.t. 03.02.2015)

²⁷⁰ <http://vesti-ukr.com/donbass/49808-v-luganske-bez-boja-zahvatili-prokuraturu> (e.t. 03.02.2015)

²⁷¹ <http://vesti-ukr.com/donbass/51357-luganskaja-oblast-objavila-o-vyhode-iz-sostava-ukrainy> (e.t. 02.02.2015)

²⁷² <http://www.aif.ru/politics/world/1190267> (e.t. 04.02.2015)

²⁷³ <http://slon.ru/fast/world/luganskaya-narodnaya-respublika-poprosila-oon-o-priznanii-suvereniteta-1100235.shtml> (e.t. 04.02.2015)

²⁷⁴ <http://lenta.ru/news/2014/05/24/novorossia/> (e.t. 04.02.2015)

Savaşın tarafları arasında Ukrayna tarafında Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinin yanı sıra, gönüllülerden ibaret birlikler de yer alırken, ayrılıkçıların tarafında Ukraynalı Ruslardan ve Rusya'dan destek için gelen Ruslardan oluşan, çeşitli isimlerle kendi bölgelerinden sorumlu birlikler, 2008 savaşında yer alan Osetinler, ayrılıkçıların safına geçmiş asker ve polisler savaşmaktadır. Çeçen lider Ramzan Kadırov'a bağlı birliklerin de Ukrayna'da savaştığı iddiaları seslenmektedir.²⁷⁵ Silah ve mühimmat bakımından Rusya'nın ayrılıkçıları desteklediği çeşitli medya haberleri, uydu görüntüleriyle²⁷⁶ esaslandırılmaya çalışılmıştır. Ayrılıkçılar ele geçirdikleri askeri tesisler ve silah ambarlarındaki silahları kullandıklarını söyleseler de dünya kamuoyunu inandırmaya bu yetmiyor. Sadece iki bölgede ele geçirilen silahların uzun süren savaş için yeterli olmayacağı da şüphelerin derinleşmesine esas vermektedir.

Rusya'nın ayrılıkçılara askeri yardımı özellikle çok tepki çeken insani yardım konvoyunun Ukrayna'ya gönderilmesinden sonra iddia edilmeye başlandı. Ağustos 2014 ten itibaren Rusya sürekli Ukrayna'nın doğu bölgelerine insani yardım konvoyları göndermektedir. 280 araçlık ilk konvoy 12 Ağustos 2014'te Moskova'dan yola çıkmış, birçok batılı ülkeler bunu Rusya'nın Ukrayna'yı işgali gibi değerlendirmişti. İddialara göre tırlarda insani yardımdan başka silah ve mühimmat da isyancılara ötürülmektedir. 14 Ağustos'ta Ukrayna sınırına varan konvoy Ukrayna yetkililerinin güvenlik endişelerinden kaynaklanan itirazları üzerine bir süre sınırda bekletilmiş, 16 Ağustos'ta bürokratik işlemler tamamlandıktan sonra bazı araçların girişine izin verilmişti. Uluslararası Kızıl Haç Komitesi Ukrayna hükümetini tutucu tavrından dolayı eleştirmişti.²⁷⁷ Daha sonra 13 Eylül 2014'te 200 araçlık yeni insani yardım konvoyu Moskova'dan ayrıldı. 31 Ocak 2015 tarihinde gönderilen 170 araçlık konvoyla birlikte toplamda 12 insani yardım konvoyu 15 bin ton insani yardımı çatışma bölgesine götürmüş oldu.²⁷⁸ Ukrayna bunu Rusya'nın Ukrayna egemenliğini ihlal etmesi gibi yorumlamaktadır. Ukrayna bunu, sonraki konvoyların Kızıl Haç'ın denetimi olmadan isyancıların eskortluğunda getirilmesiyle

²⁷⁵ <http://qha.com.ua/nemtsov-donetsk-te-putin-in-rizasiyla-kadirov-un-askerleri-savasiyor-132454tr.html> (e.t. 04.02.2015)

²⁷⁶ <http://rt.com/usa/175980-us-images-russia-ukraine/> (e.t. 04.02.2015)

²⁷⁷ <http://rt.com/news/181872-humanitarian-convoy-russia-ukraine/> (e.t. 04.02.2015)

²⁷⁸ <http://tr.sputniknews.com/rusya/20150131/1013724526.html> (e.t. 04.02.2015)

esaslandırmakta, bununla da Rusya'nın yardımları konusunda endişelerini dile getirmektedir.²⁷⁹ Batılı ülkelerin pozisyonunu yansıtan açıklamayla NATO Genel Sekreteri Anders Fog Rasmussen de Ukrayna'nın izni ve Kızıl Haç'ın denetimi olmadan Rusya konvoylarının Ukrayna sınırlarını ihlal etmesini kınadığını açıklamıştır.²⁸⁰

Rusya tarafı defalarca bütün suçlamaları reddetmiş ve provokasyon adlandırmıştır. Konvoyların tamamen insani yardım karakterli ürünler taşıdığı, teklif ettiği takdirde ne AB ülkeleri ne Ukrayna yönetiminin konvoyu denetlemeye gelmediğini ve hiç bir şekilde silah ve mühimmat taşınmadığını iddia etmiştir.²⁸¹

a) MH17 Uçağının Düşürülmesi

17 Temmuz 2014 tarihinde, henüz Ukrayna ordusuyla isyancılar arasında savaş doruk noktasındayken Donetsk semasında Malaysia Airlines şirketine ait Amsterdam - Kuala-Lumpur seferi yapan Boeing 777 markalı yolcu uçağı düşürüldü. 15 kişilik kabin heyeti ve 283 kişilik yolcuların hepsi olayda hayatını kaybetti.²⁸² Bu olay uluslararası alanda Rusya'ya baskıların artırılmasına ve gerilimin tırmanmasına sebep oldu.

Ukrayna ve diğer Batı ülkeleri ellerinde uçağın Rus yapımı kara-hava tipli “Buk” füze sistemiyle vurulmasına dair sübutların olduğunu olayda Rusya'nın iştiraki olduğunu iddia etmekte. İsyancılar o yükseklikte uçağı vuracak silahlara sahip olmadıklarını söyleyerek sorumluluğu üzerine almadılar.

Ukrayna yönetimi kazanın araştırılması için Malezya ve Hollanda yetkililerini, Avrupa Komisyonunu, Boeing şirketinin yetkililerini, Amerikan Ulusal

²⁷⁹ <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/22/russian-convoy-crosses-border-ukraine-without-permission> (e.t. 04.02.2015)

²⁸⁰ <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/22/russian-convoy-crosses-border-ukraine-without-permission> (e.t. 04.02.2015)

²⁸¹ <http://tr.sputniknews.com/rusya/20150131/1013724526.html> (e.t. 04.02.2015)

²⁸² *Preliminary Report Crash Involving Malaysia Airlines Boeing 777-200 flight MH17*, Dutch Safety Board, Hague, Eylül 2014, s. 12

Nakliye Güvenliği Kurumunu, Eurocontrol, Europol yetkililerini davet etti. Hollanda Güvenlik Kurumunun tekrar araştırması sonucu yayınlanan raporda uçağın teknik ve pilotaj sorunlarından dolayı değil, dışarıdan ateşlenerek havada patlatılma suretiyle düşürüldüğü sonucuna varıldı.²⁸³

Olaydan birkaç gün önce de Ukrayna hava kuvvetlerine ait uçaklara karşı ateş edildiği Ukrayna yönetimi tarafından açıklanmıştı. 14 Temmuz'da Lugansk üzerinde An-26, 16 Temmuz'da Su-25 uçakları vurulmuş, Haziran Temmuz ayları boyunca Ukrayna Hava Kuvvetleri'ne ait onun üzerinde uçak düşürülmüştü.²⁸⁴

Bu yüzden Ukrayna yönetimi kriz bölgesi üzerinde sivil havacılığı kapatmış, 1 Temmuz'dan itibaren 7900 metre, 14 Temmuz'dan itibaren 9800 metreyle kısıtlamıştı. Eurocontrol raporuna göre, uçağın hareket ettiği 330'cu seviyede (10000 metre) uçuş izni vardı.²⁸⁵ Şirket de uçuş boyunca Eurocontrol'le anlaşıldığı üzere uçuşun bu 330'cu seviyenin üzerinde hayata geçirildiğini açıkladı.²⁸⁶ Ayrıca IATA da resmi açıklamasında uçuşun izin verilen yükseklikte hayata geçirildiğini belirtmiştir.²⁸⁷

Bu açıklamalar, uçağın Ukrayna kuvvetleri tarafından düşürülmesi için bir sebep olmadığı sonucuna varılmasına sebep olmuş, Rusya ve Rusya yanlısı ayrılıkçı kuvvetlerin sorumluluk taşıması gerektiği vurgulanmıştır. Rusya tarafı ise sorumluluktan kaçınarak olayla bir ilgisi olmadığını beyan ederken, bir taraftan da uydu görüntüleri ve başka deliller getirerek facianın sorumluluğu tamamen Ukrayna ordusu üzerine atmıştır.²⁸⁸

Her ne kadar isyancılar ellerinde söz konusu silahların olmadığını iddia etseler de, 29 Haziran 2014 tarihinde DHC kuvvetlerinin hücumu sonucunda

²⁸³ *Preliminary Report*, s. 8

²⁸⁴ http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/07/140717_ukraine_russia_plane_shot_down.shtml (e.t. 04.02.2015)

²⁸⁵ <http://www.eurocontrol.int/news/mh-17-ukraine> (e.t. 04.02.2015)

²⁸⁶ <http://web.archive.org/web/20140719030226/http://www.malaysiaairlines.com/my/en/site/mh17.html> (e.t. 04.02.2015)

²⁸⁷ <http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/statement-MH17.aspx> (e.t. 04.02.2015)

²⁸⁸ http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/09/140910_shoygu_mh17 (e.t. 04.02.2015)

Ukrayna Hava Savunma birliği bütün ağır silahlar, özellikle de kara-hava tipli “Buk” füzeleriyle birlikte isyancıların eline geçmişti.²⁸⁹

Uçağın düşürölmesiyle ilgili konuşma yapan ABD Başkanı Barack Obama olayla ilgili Rusya’nı suçladı. Obama konuşmasında Rusya tarafından yönlendirilen ayrılıkçıların alanda araştırma yapan uzmanlara alanın tamamına erişme imkanı vermediğini, bazı cenazelerin olay yerinden kaldırıldığını, uzman gruplarının işini havaya ateş ederek bozmaya çalıştıklarını iddia etti. Obama, ayrıca Rusya’nın ayrılıkçılar üzerinde büyük etkisi olduğunu, isyancıların Rusya’da eğitildiğı, hareket liderlerinin önemli kısmının Rusya vatandaşı olduğunu ve Rusya’nın ayrılıkçıları silahlandırdığı konusunda istihbarat bilgilerinin olduğunu iddia ederken Malezya yolcu uçağının düşürölmesinin de sorumluluğunu Rusya’ya yükledi.²⁹⁰

b) Minsk Protokolü

Sıcak çatışmalarla geçen Haziran-Ağustos ayları daha çok Ukrayna olmakla, genelde her iki taraf için de ağır kayıplar verilmesine neden oldu. Batının Rusya’ya uyguladığı yaptırımlar, Ukrayna’da ekonominin kötü durumu Putin ve Poroşenko tarafından kriz yönetimi planları yapılmasına sebebiyet vermiş oldu.

Temmuz ayında Malezya Havayolları’na ait uçağın düşürölmesiyle tırmanan gerilim, özellikle isyancıların araştırma gruplarını alana bırakmak istememesiyle ateşkes anlaşmasının gerekliliğı ortaya çıkmaktaydı. Daha o zamanlar üç taraflı görüşmeler yapılması fikri ortaya çıkmıştı.²⁹¹ Ağustos ayında isyancıların taarruzlarıyla Ukrayna ordusunun zor duruma düşmesi bir an önce görüşmelerin başlatılmasını gerekli kılıyordu.

26 Ağustos’ta Poroşenko ve Putin Belarus’un başkenti Minsk’te görüştöler. 3 Eylül’de her iki cumhurbaşkanı arasında yapılan telefon görüşmesinin ardından

²⁸⁹ <http://www.kp.ru/online/news/1777045/> (e.t. 04.02.2015)

²⁹⁰ Bkz: Administration of Barack Obama, *Remarks on the Situations in Ukraine and Gaza*, 21 Temmuz 2014, DCPD No: 201400554

²⁹¹ <http://vesti-ukr.com/donbass/63285-poroshenko-reshil-provesti-trehstoronnie-peregovory-v-minske> (e.t. 05.02.2015)

Putin'in de sorunun çözümüne dair planını açıklaması²⁹² üzerine yeniden Minsk'te bir araya gelen taraflar AGİT'in de dahil olmasıyla 5 Eylül 2014 tarihinde sorunun çözülmesi ve ateşkes hakkında *Minsk Protokolü* diye adlandırılan anlaşma imzaladılar. Rusya tarafından anlaşmayı RF'nun Ukrayna Büyükelçisi Mihail Zurabov, Ukrayna tarafından eski başkan Leonid Kuçma, AGİT tarafından İsviçreli diplomat Heidi Tagliavini imzaladılar. Ayrıca DHC başkanı Aleksandr Zakharenko ve LHC başkanı Igor Plotnitsky de görüşmelere katıldılar. Anlaşma, imzalandığı gün saat 18:00'dan itibaren yürürlüğe girdi.²⁹³

19 Eylül'de yine Minsk'te Ukrayna temsilcisi Kuçma ile isyancıların liderleri Zakharenko ve Plotnitsky arasında Rusya temsilcisi Zurabov'un arabuluculuğuyla muhtıra imzalandı. Muhtıra, Protokol'ün şartlarını güçlendirmekle birlikte ilave hükümler de getiriyordu. Muhtıraya göre taarruz eylemlerinden çekinilmeli, 100 mm'den büyük çaplı ağır silahlar çatışma hattından 15 km geri çekilmeli ve böylece güvenli bölge oluşturulmalı, bölge üzerinde askeri uçuşlar yasaklanmalı ve bölgede mayın-patlayıcı etkili bariyerler kurulmamalıydı.²⁹⁴

Protokol'un imzalandığı an itibariyle isyancıların kontrolünde olan alanın yüzölçümü 16 bin km², söz konusu bölgede yaşayan nüfus 4,5 milyon olduğu bilinmektedir.²⁹⁵

Ancak anlaşmanın geçerli olduğu süre boyunca da savaşın devam ettiği çeşitli raporlardan anlaşılmaktadır. Özellikle ateşkes ilanından sonra Donetsk Havalimanı, Mariupol, Debaltsevo bölgelerindeki uzun süren çatışmalar ve sadece Kasım 2014'e kadar 1000 kişinin çatışmalarda hayatını kaybetmesi²⁹⁶ medya aracılığıyla izlendiği gibi çeşitli kurumların konulara ilişkin açıklamaları ateşkesin sadece protokol üzerinde kaldığını göstermektedir. 2015 Ocak ayında Ukrayna yönetimi isyancıların kontrol ettiği bölgeye ulaşım yollarını kapattığını ve sadece 7

²⁹² <http://vz.ru/news/2014/9/3/703814.html> (e.t. 05.02.2015)

²⁹³ Protokol için ekler kısmına bak.

Ayrıca, <http://vesti-ukr.com/donbass/68415-v-minske-dogovorilis-ob-objavlenii-peremirija-na-donbasse-s-18-00> (e.t. 05.02.2015)

²⁹⁴ Muhtıra için Ek'ler kısmına bak

²⁹⁵ <http://vesti-ukr.com/infografika/68638-opublikovana-karta-ato-posle-peremirija> (e.t. 05.02.2015)

²⁹⁶ http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/11/141120_un_ukraine_human_rights_report (e.t. 05.02.2015)

koridorun açık tutulduğunu ilan etmesiyle²⁹⁷ DHC anlaşmadan çıktığını ve Donetsk bölgesinin tamamını kontrol etmek için bölgenin sınırlarına kadar taarruza geçeceğini açıkladı.²⁹⁸ BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon anlaşmanın tek taraflı feshedilmesini kınayan, bunun uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia eden açıklamada bulundu.²⁹⁹

Bunun üzerine yeniden başlayan çatışmalar günümüze dek tüm şiddetiyle devam etmekte ve çok sayıda kayıplar yaşanmaktadır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakından sonra Donbas ayrılıkçılarına aktif desteği sonucu Ukrayna toprak bütünlüğünün bozulması üzerine Ukrayna Yüksek Radası 23 Aralık 2014 tarihinde Cumhurbaşkanının teklifi üzerine 2010 yılında kabul edilmiş ülkenin bloksuzluk statüsünden imtina eden ve NATO'ya katılma yöneliminin yeniden başlatılması hakkında karar kabul etti. Karar gerekli 226 oy için 303 parlamenterden destek gördü. Teklifi meclise göndermeden önce Cumhurbaşkanı Petro Poroşenko, ülkenin bloksuzluk statüsünün ülke güvenliğini garantileye bilmediğini, o yüzden bu statüden imtina etmenin gerekli olduğunu söylemişti. Ayrıca, Poroşenko ülkenin NATO'ya katılıp katılmama kararının referandum yoluyla halk tarafından belirleneceğini de vurgulamıştır.

Kabul edilen kararla da Poroşenko'nun vurguladığı hususlar bir daha teyit edilirken, "İç Ve Dış Politikanın Esasları Hakkında" Kanunla kabul edilmiş "bloksuzluk" statüsü devletin dış tehlikelerden ve baskılardan korunması konusunda efektif olmadığı, Ukrayna'nın iki güçlü kolektif savunma bloklarının arasında tampon bölge olarak kalmasının devlet için ilave tehdit olduğu sonucuna varılmıştır.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov defalarca bu statünün Avroutlantik bölgesinde güvenlik için çok büyük öneminin olduğunu ve Ukrayna devletinin çekirdek çıkarlarından sorumlu olduğunu söylemişti.³⁰⁰

Rusya Başbakanı Dmitry Medvedev, Ukrayna'nın bu statüden imtina

²⁹⁷ <http://gordonua.com/news/war/Turchinov-V-zonu-ATO-sozdany-sem-transportnyh-koridorov-ostalnye-puti-perekryty-59310.html> (e.t. 05.02.2015)

²⁹⁸ <http://lenta.ru/news/2015/01/23/zaharchenko/> (e.t. 05.02.2015)

²⁹⁹ <http://lenta.ru/news/2015/01/25/bankimoon/> (e.t. 05.02.2015)

³⁰⁰ <http://ria.ru/world/20141223/1039768806.html> (e.t. 23.12.2014)

etmesinin onu Rusya'nın potansiyel düşmanına çevireceğini vurgulamıştır.³⁰¹

Genel olarak değerlendirildiğinde doğu Ukrayna'da bu savaş ciddi tahribatlara yol açmış, çok sayıda sivil asker fark etmeksizin insan kayıpları yaşanmış, ülke ekonomisi çökmüş duruma gelmiştir. Savaşın halen devam etmesi durumu da daha da kötüleştirmekte, sorunu çözülmez hale getirmektedir. Özellikle Novorossiya bölgesinde yaşayan insanların hem maddi durumu normalin çok altında kalmakta, hem de insan hakları açısından çok sayılı ihlallerle karşılaşmaktalar.

BM verilerine göre 15 Aralık 2014 tarihine kadar sorunlu bölgede 5,2 milyonluk nüfus yaşamakta, onlardan 542080 kişi dahili migrasyona maruz kalmış, 567956 kişi başka ülkelere sığınmıştır.³⁰²

Donbas sorunu Post-Sovyet coğrafyanın diğer bölgelerindeki bir çok sorunlarla, özellikle de Moldova'daki Transdinyester, Gürcistandaki Abhazya ve Güney Osetya, Azerbaycan'da Dağlık Karabağ sorunuyla benzerlik teşkil etmektedir.

DHC ve LHC de facto bağımsız olsalar da, Dünya ülkeleri tarafından tanınmayacak gibi görünmektedirler. Her iki ülke Transdinyester, Abhazya ve Güney Osetya gibi Rusya'yla birleşmek isteklerini ifade etmişler.

Donbas sorunu Sovyetlerden kalma bir sorun olmasa da ayrılıkçıların Rusya'nın desteğini almasıyla gelişmiş, ayrılıkçıların statüko ilan etmesiyle sonuçlanmıştır. Moldova'da Transdinyester, Gürcistan'da Abhazya ve Güney Osetya, Azerbaycan'da Dağlık Karabağ ayrılıkçılarının desteklenmesini de dikkate aldığımızda Rusya'nın eski Sovyet bölgelerinin aynı taktikle kontrol ettiğini söyleye biliriz.

Bosna ve Kosova örneğinden farklı olarak Donbas sorununda Batı'nın askeri müdahalesi reel görünmemektedir. Rusya için son derece hassas bir bölgeye böyle bir müdahale, dünyada en çok nükleer silaha sahip olan Rusya'yla savaş anlamına gelmektedir. Bunun yerine Batı ülkeleri Rusya'ya karşı yaptırım ve

³⁰¹ <http://ria.ru/world/20141223/1039694865.html> (e.t. 23.12.2014)

³⁰² Report on the human rights situation in Ukraine, *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*, 15 Aralık 2014, s. 7

ambargo siyasetine devam edecekleri daha reel görünmektedir. Fakat böylesine bir pozisyonun bahsi geçen konuda Rusya'yı durdurma hedefine ulaşacağına inanmak da pek mantıklı değildir. Nitekim, siyasi tarihte böyle yaptırımların hedefine ulaştığı yönünde örnek pek fazla değildir. Batı Ukrayna'ya siyasi ve ekonomik destek vermekte devam edeceği beklenen durumdur. Batı yanlısı Ukrayna hükümeti Batı ülkelerinden iki taraflı krediler alabileceği gibi, IMF ve AB gibi kurumlar çerçevesinde de ekonomik destek paketleri alabilir. Ukrayna hükümetinin her ne kadar AB ve NATO üyeliği için Batı yanlısı politikalar izlese de söz konusu kurumlar Ukrayna konusunda temkinli davranmaktadırlar. Transdinyester sorunuyla Moldova, Abhazya ve Güney Osetya sorunuyla Gürcistan örneğinde olduğu gibi, Donbas ve Kırım sorunuyla uğraşan Ukrayna gibi post-Sovyet ülkelerinin bahsi geçen kurumlara yakın gelecekte kabulü pek mümkün görünmemektedir. Özellikle de Rusya'nın bu konuda taviz vermeyen tutumu, Donbas ayrılıkçılarını açık şekilde desteklemesi sorunun çözülmesinin çok zor olacağından haber vermekte, böylece Ukrayna'nın Batı kurumlarına üyeliğinin önünü kesmektedir.

Ayrıca, diğer post-Sovyet ülkelerinde olduğu gibi, bu sorunun da yakın gelecekte çözülmesi pek mümkün görünmemekte, tam tersi, dondurulmuş sorun olarak uzun süre kalabileceği ihtimali daha ağır basmaktadır. Post-Sovyet coğrafyasında bunun çeşitli örneklerini gördüğümüz gibi, tez çalışması için Ukrayna'da bulunduğumuz zaman diliminde askerler, akademisyenler, öğrenciler, kamu görevlileri, memurlar, Maydan olaylarının yıldönümünde gösteri yapan toplumun çeşitli kesimlerinden insanlarla yaptığımız görüşmelerden vardığımız sonuçlar, Ukrayna toplumunun Rusya yönetimine ve halkına karşı nefretle ve düşmanca tavır aldığından, her gün şiddetlenen çatışmalar ve yaşanan ağır kayıpların iki ülke arasında eski ilişkilerin yeniden kurulması uzun süre imkansız olacağından haber vermektedir. Ayrıca, Ukrayna'nın de facto bölünmüş ülke olması, Rusya himayesindeki ayrılıkçıların pozisyonlarının çok güçlü olması, Batı ülkelerinden önemli bir destek gelmemesi Donbas sorunun köklü ve kalıcı olarak çözilemeyeceği endişesini uyandırmaktadır.

D. NATO’NUN UKRAYNA KRİZİNDE ROLÜ

Ukrayna krizi bölgesel bir sorun olmaktan ziyade Avrupa güvenliği için bir tehdit niteliği taşımasının yanı sıra küresel seviyede bir cepheleşme de uyandırmıştır. Bu sebeple sorun sürekli AB ve ABD gündeminde kalmaktadır.

ABD ve Avrupalı müttefiklerinin fikirlerinden hareketle, NATO Genel Sekreteri Anders Fog Rasmussen Rusya’nın askeri tecavüzünü "Berlin Duvarı’nın yıkılmasından sonra Avrupa’da en ciddi tehdit" olarak nitelendirerek, NATO’un daha fazla Rusya’yla işbirliği yapamayacağını açıkladı.³⁰³ NATO’nun krize bu şekilde tepki vermesi Ukrayna’ya, onun teritoryal bütünlüğüne destek niteliğinde olmanın yanı sıra, Rusya’ya sitem etme ve Merkezi ve Doğu Avrupa’daki müttefiklerine güvenlik kapsamında verilen taahhüdün tekrar vurgulanması gibi değerlendirilebilir. 2014 Nisan’ında NATO Rusya’yla NATO-Rusya Konseyi çerçevesinde her türlü pratik sivil ve askeri işbirliğini durdurduğunu açıkladı. Taraflar arasında politik diyalogunsa devam edeceği bildirildi. NATO-Rusya Konseyi çerçevesinde işbirliği, aktiviteleri helikopter fonu, Afganistan’da uyuşturucuyla mücadele ve bazı ortak antiterör faaliyetlerini kapsamaktadır.³⁰⁴

1. Bölgesel Güvenlikle İlgili Atılan Adımlar

NATO’nun kriz başlangıcındaki ilk adımı Rusya ve Ukrayna ile sınırları olan müttefik devletlerin güvenliği ile ilgili bir takım uygulamalar yapması oldu. Putin’in eylemlerine karşı NATO askeri açıdan herhangi bir yanıt vermese de Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri için Brüksel’den gelen cevap çok önemli siyasi adımdır. NATO’ya ait savaş ve keşif uçakları sürekli Baltık seması ve Polonya-Ukrayna sınırında uçuş yapmaktadır. Önceden de planlandığı gibi biri Polonya’da, diğeri Baltık ülkelerinde olmak üzere iki birleşmiş NATO askeri tatbikatı yapılmıştır.

³⁰³ NATO’nun Brüksel Zirvesi, “A Strong NATO in a Changed World”, NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen’in konuşması, 21 Mart 2014

³⁰⁴ Paul Berkin, Derek E. Mix, Steven Woehrel, “NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe”, *Congressional Research Service*, 31 Temmuz 2014, s. 2

Nisan 2014'ten itibaren ise Baltık denizi ve Akdeniz'de NATO donanmasına ait Belçika, Estonya, Fransa, Almanya, Norveç ve Hollanda askeri gemileri devriye yapmaktadır. Akdeniz'deki filodaysa Türkiye, ABD, Kanada, İtalya, Almanya, Norveç, Romanya ve Yunanistan gemileri devriye yapmaktadır.³⁰⁵

Askeri adımlar olarak Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ABD Baltık denizindeki donanma güçlerini, Polonya ve diğer Baltık ülkelerindeki savaş jetlerinin sayısını artırdı. Bazı Cumhuriyetçi Kongre üyeleri eski başkan Bush'un füze savunma programını yeniden yürürlüğe konulmasını talep etse de Obama yönetimi sadece ekonomik yaptırımlarla yetindi. Söz konusu füze savunma programı, Çek Cumhuriyeti'nde radar istasyonu ve Polonya'da 10 adet istasyon bazlı önleme füzesi yerleştirilmesinden ibaretti.

Ukrayna'daki gelişmelerden en çok endişe duyan Polonya Rusya'yla uzun sınırlarının olduğunu esas göstererek NATO'dan 10000 kişilik iki ağır silahlı piyade tugayı talep etmiştir.³⁰⁶

NATO'ya üye ülkelerin hepsi ortak ekonomik ve politik birliğe sahipler ve bu birliğin krizle ilgili olarak Rusya'ya karşı yaptırımlar uygulaması da birliğin kendi içinde daha da sıkılaştığını göstermektedir. Aslında bu tür yaptırımların hemen sonuç vereceği beklenmemektedir. Ancak, zamanla bunun Rus ekonomisine büyük darbe vuracağı ve çöküntüye yol açacağı beklenmekte olduğundan bazı Batılı daireler buna "var olma yaptırımları" bile demekten çekinmediler. Bunun ardından Amerikan dolarının hızlı yükselişi, petrol fiyatlarının düşüşü Rus ekonomisine çok büyük darbe vursa da son zamanlar Putin'in Çin, Hindistan, Türkiye gibi ülkelerle alternatif yollar arayışı sonuç vermiş gibi görünmektedir. Çin'in defalarca Rusya'ya askeri destek vereceği, Hindistan'la, Rus rublesi üzerinden ticaret yapılması hakkında kararlar, Rus ekonomisinin toparlanması ve özellikle de Rublenin hızlı değer kaybını durdurmakla beraber, Putin siyasetinin de başarısı sayılabilir.

³⁰⁵ Congressional Research Service, s. 3

³⁰⁶ J. Paul de B. Taillon, Hard Realities: NATO Options In The Wake Of The Ukraine Crisis
<http://www.mackenzieinstitute.com/hard-realities-nato-options-wake-ukraine-crisis/>
(e.t. 12.02.2015)

Almanya Maliye Bakanı Wolfgang Schäuble de Washington'daki G20 Zirvesinde Ukrayna krizinin AB ile ABD arasındaki ilişkileri daha da pekiştirdiğini ifade etmiştir. Bakan ayrıca, Rusya'nın uluslararası alanda son dönem davranışlarını “emperyal geçmişe dönüş eğilimleri” olarak adlandırmıştır. Wolfgang Schäuble'e göre, Rusya şu an gelişmekte olan ülkelere cazip model sunamamaktadır, fakat Avrupa ve ABD bu konuda rekabete dayanıklı ve cazip görünmektedir.³⁰⁷

Bu fikirlere karşılık olarak 25 Aralık 2014 tarihinde Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Aleksandr Lukaşeviç “NATO'nun doğuya genişleme politikası sadece Avrupa'da değil, tüm dünyada ciddi askeri-siyasi hareketlenmelere sebep olacaktır. Bu şekilde Rusya'nın ulusal güvenlikle ilgili çıkarlarını da ilgilendirerek, ülkemizi karşı adımlar atmaya sevk edecektir” şeklinde açıklamada bulundu.³⁰⁸

2. Kriz Kapsamında AB ve NATO'nun Ukrayna'ya Desteği

İster BM³⁰⁹ ister AB veya NATO krizin ilk günlerinden beri Ukrayna hükümetine siyasi destek vermişler. Bu tarz politik söylemler sonucunda ise Ukrayna sadece izole edilmiş durumda kalmış, ancak direk bir NATO müdahalesi meselesi potansiyel olarak bile mümkün görünmemektedir.

Ukrayna'nın uzun süreden beri NATO üyeliği için çabalamasına, ABD'nin potansiyel üye olarak görmesine rağmen henüz üye olmadığı gerekçesiyle üye devletlerin herhangi bir şekilde Ukrayna'yı askeri savunma taahhüdü bulunmamaktadır. NATO'nun Ukrayna'daki çıkarları hayati önem taşımadığı söylenebilir. Burada çok önemli bir argüman ister NATO ister ayrı ayrı üye devletlerden herhangi birinin Ukrayna karşısında yükümlülüğünün bulunmamasıdır. Bu durumda NATO'nun askeri yardımı sorunun iki büyük nükleer güç arasında savaş zeminine taşınmasına sebep olabilir.

³⁰⁷ <http://dlib.eastview.com/browse/doc/42061529> (e.t. 16.11.2014)

³⁰⁸ <http://ria.ru/world/20141225/1040133706.html#ixzz3PIY1wxqz> (e.t. 24.01.2015)

³⁰⁹ <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47443&Cr=ukraine&Cr1=#.VMPG0tKsXD8> (e.t. 12.02.2015)

Ukrayna Silahlı Kuvvetleri ve Polisi Rusya'nın Şubat ve Mart 2014'te Kırım'ı ilhak etmesine efektif şekilde karşı koyamadı. Bunun hemen ardından Nisan ve Mayıs aylarında Rusya yanlısı silahlılar Ukrayna'nın doğusunda Donetsk, Lugansk ve Donbas bölgesinin diğer kentlerinde kontrolü ele geçirdiler. Birçok gözlemciye göre, Ukrayna ordusunun etkisizliği birçok etkenle açıklanabilir; bunlar arasında yetersiz eğitim, moral düşüklüğü, temel donanımların eksikliği, ordu ve polis içinde ihanet temel faktörlerdir. Buna rağmen, 2014 Haziranından sonra Ukrayna ordusu ayrılıkçılara birçok önemli darbeler vurmayı başarmıştır. Ukrayna ordusunun taktiği Donetsk ve Lugansk bölgelerini kuşatmayı ve ayrılıkçıları Rusya'dan gelen desteğin önünü kesme yönünde operasyonlar düzenleme üzerine kurulu olmuştur. Ukraynalı yöneticiler büyük şehirlerde ev ev, sokak sokak çatışmalardan kaçmaya çalıştıklarını, aksi takdirde durumun askeri ve insani açıdan daha dramatik boyut kazanacağını söylemektedirler. Hatta bu şehirlerin uzun süre kuşatma altında tutulması bile hem askeri hem sivil felakete sebep olabilir. Ukrayna askeri sözcüleri ve bazı sivil gözlemciler Rusya'nın aktif desteği olmadığı takdirde ayrılıkçıları yenmenin birkaç haftalık iş olduğunu iddia ediyorlar. Bu durumda onlar Rusya destekli ayrılıkçıların bölgeden barış yoluyla çekilmesi hakkında görüşmelerde bulunmak istediklerini ve bunun da bölge için barış planının bir hissesi olduğunu söylemekteydiler.

ABD'li siyasetçilere göre, durumun daha da kötüleşmesine sebep isyancılara Rusya tarafından tanklar, toplar, zırhlı taşıma araçları ve başka ağır silahların verilmesi olmuştur. Yetkililer aynı zamanda Rusya'nın ayrılıkçıları Malaysian Airlines MH17 uçağının da düşürülmesinde kullanılan uçaksavar füzelerle donattığını iddia etmekte. ABD'li resmi kaynaklar Rus Silahlı Kuvvetlerinin Rusya arazisinden Ukrayna ordusunu top ateşine tuttuğunu gösteren uydu resimlerini de yayınladılar. Ayrıca, Rusya'nın ayrılıkçılara ek gelişmiş ağır silahlar göndermeye hazırlandığı da bildirildi.³¹⁰

Müttefikler Kiev hükümeti ile siyasi ve askeri işbirliğini genişletmek hakkında mutabakata varmışlar. Bu işbirliği çerçevesinde, Ukrayna ordusunun modernleştirilmesine destek, birlikte operasyonlar ve eğitimlerle Ukrayna ve

³¹⁰ *Congressional Research Service*, s. 13

Müttefik silahlı kuvvetlerinin operasyon kabiliyetini artırmak için uzmanlar görevlendirmek kastedilmiştir. Haziran 2014'te NATO Genel Sekreteri Rasmussen, Ukrayna'nın lojistik, komuta kontrol, siber savunma ve emekli askerlerin sivil hayata adaptasyonu için psikolojik asistanlık dahil, savunma kapasitesini geliştirmek için bir sıra yeni NATO güven fonu oluşturulacağını açıkladı.³¹¹

13 Mayıs 2014'te Ukrayna hükümeti ve Avrupa Komisyonu arasında yapılan görüşmeler sonucunda alınan kararda Avrupa Komisyonu'nun Ukrayna'ya toplamda 11 milyar avroluk paketlerle makro-fınansal düzeyde yardımda bulunacağı kabul edilmiştir.³¹² Bu yardımlar yeni devlet inşası, reform paketleri, enerji güvenliği, gümrük vergilerinin kaldırılması, hareketliliğin kolaylaştırılması, AB-Ukrayna Havacılık Anlaşması gibi destek paketlerinden oluşmaktadır.³¹³ IMF iki yıl içerisinde Ukrayna'ya 17 milyar dolarlık kredi paketi onaylamıştır. Bu kredinin reformları desteklemek amacıyla beraber Ukrayna'nın enerji sıkıntısını gidermek için de kullanılacağı konusunda mutabakat sağlanmıştır. Ayrıca resmi Washington 1 milyar dolarlık kredi ve teknik destek taahhüdünde bulunmuştur. Almanya Şansölyesi Angela Merkel Doğu Ukrayna'da savaş sebebiyle yaranmış tahribat ve göçmenlere yardım maksadıyla 700 milyon dolarlık bir vaatte bulunmuştur.³¹⁴

NATO Ukrayna'ya askeri teknoloji konusunda yardımda bulunmamıştır ve böyle bir şey de beklenmemektedir. Ancak bu müttefiklerden herhangi birinin kendi inisiyatifi dışında alınan bir karardır. Örneğin, Birleşik Devletler Ukrayna'ya öldürücü olmayan askeri yardımda bulunmuştur. Bütün NATO üyeleri ateşli silahlar konusunda ilerde problemin daha da derinleşeceğine sebep olabileceği endişesiyle mesafeli davranarak fikir birliği göstermişler.³¹⁵

Analistler Ukrayna ordusunun Rusya destekli ayrılıkçılar üzerindeki zaferinden de endişe duymaktalar. Bu şekilde, Rusya onları tasfiye edebilir veya açık bir şekilde Ukrayna sınırına topladığı askerlerle Ukrayna'nın doğusunu işgal edebilir.

³¹¹ *Congressional Research Service*, s. 13

³¹² http://europa.eu/newsroom/files/pdf/ukraine_en.pdf (e.t. 17.02.2015)

³¹³ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-279_en.htm (e.t. 17.02.2015)

³¹⁴ McMahon, Robert "Ukraine in Crisis." Mart 2014. Council on Foreign Relations. Şubat 2015
<http://www.cfr.org/ukraine/ukrainecrisis/p32540> (e.t. 12.02.2015)

³¹⁵ Gnş blg için bkz: *Congressional Research Service*, s. 2-3

30 Temmuz'da müttefikler Ordusu'nun kumandanı General Breedlove Rusya'nın Ukrayna sınırına topladığı asker sayısının 12000'e çıkardığını bildirdi.³¹⁶

2013 Martında Ukrayna ABD'den askeri yardım talep etti. Bu yardım talebinin tam listesi yayınlanmadığı için bazı analistler bunun silah ve mühimmat, iletişim cihazları, istihbarat yardımı, uçak yakıtı, gecegörme cihazları, mayın tarama cihazları, araçlar, medikal ekipmanlardan ibaret olduğunu iddia etmekte.

ABD yönetimi bu talebe cevap verdi, fakat öldürücü olmayan askeri yardım yapmayı tercih etti. 2014 Nisan'ında Beyaz Saray, Ukrayna'ya 18 milyon dolar değerinde güvenlik destek paketini yayınladı. Bu meblağa 3 milyon dolar değerinde Mart ayında teslim edilmek üzere 300000 adet hazır yemek de dahildi. Ayrıca, ABD Ukrayna Silahlı Kuvvetlerine ilave 7 milyon dolar değerinde tıbbi yardım sunmayı da üstlendi. Buna ek, Ukrayna ordusu için 8 milyon dolarlık *non-lethal* destek paketinde, patlayıcı madde imha ekipmanı, el radyosu ve mühendislik ekipmanları, iletişim ekipmanları, araçlar, Ukrayna sınır güvenliği birimleri için öldürücü olmayan bireysel taktik cihazlar içeren paket de onaylandı. 4 Haziran'da ABD, Ukrayna'ya ilave 5 milyon dolar değerinde yardım ilan etti. Bu fon kapsamında yapılacak yardım çelik yelekler, gecegörme cihazları ve iletişim cihazlarını içermekteydi. 7 Haziran'da ABD Ukrayna Devlet Sınır Koruma Servisi için 10 milyon dolar değerinde yeni bir yardım paketi ilan etti. Bununla Ukrayna'ya yapılacak askeri yardım toplamda 33 milyon dolar değerinde olmuştur.³¹⁷

9 Temmuz'da Senato Dış İlişkiler Komitesinde ifade veren Savunma Sekreteri yardımcısı Derek Chollet, Haziran ve Temmuz ayları boyunca ABD'nin Ukrayna'ya 1929 adet ilk yardım çantası, 80 multiband el radyosu, 1000 uyku matı, 5000'den fazla üniforma teslim ettiğini söylemiştir. 4 Temmuz'da Ukrayna'ya 2000 çelik yelek teslim edilmiştir. Chollet ayrıca, Temmuz ve Ağustos aylarında ABD'nin Ukrayna'ya 50 gecegöreme cihazı, 150 termal kamera, 1000 Kevlar kaskı, 50 patlayıcı madde imha etme robotu ve daha 96 radyo iletileceğini açıklamıştı.³¹⁸

³¹⁶ Congressional Research Service, s. 13

³¹⁷ Congressional Research Service, s. 13

³¹⁸ Congressional Research Service, s. 13-14

Kongre'nin bazı üyeleri Ukrayna'ya öldürücü silah yardımıyla bulunulması veya Ukrayna Silahlı Kuvvetleri için istihbarat bilgileri sunulması ve Malaysian Airlines MH17 uçağını indirilmesinde kullanılan satıhtan-havaya füzeler yerleştirilmesi gerektiğini de ifade etmişler. Bu fikri destekleyenler Ukrayna'nın teritoryal bütünlüğü ve bağımsızlığı için ABD'nin Rusya'ya karşı kararlılık göstermesi gerektiği fikrine dayanıyorlar. Bununla Putin'in Ukrayna'nın diğer bölgelerine karşı ilerlemesinin karşısının alınabileceği kanısını paylaşmaktalar. Ukrayna'ya öldürücü silahlarla yardım edilmesinin Putin'i Ukrayna'nın tamamını işgal etmeye provoke edecek bir addım olduğunu ve bunun Afganistan'da ABD-Rusya işbirliğinin bitireceği ve ABD'nin Afganistan'dan çekilmek zorunda kalacağıyla sonuçlanacağını iddia edenlerse bu fikre karşı çıkmaktalar.

Ayrıca, Avrupa Komisyonu Doğu Ukrayna'da savaş sebebiyle yerlerinden edilen göçmenlere yapacağı yardımın hacmini genişleterek 15 milyon avroya çıkarma hakkında karar almıştır. Bununla da, savaş genelinde yapılan yardımların hacmi 32.5 milyona avroya ulaşmıştır.³¹⁹

Şimdiye kadarki bulguları özetlediğimizde NATO'nun da ikili oyun sergilediğini görebiliriz. Bunlardan ilki, 1997 senesinde daha önce de değindiğimiz gibi, NATO-Ukrayna tüzüğünün imzalanması oldu. Böylece Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra NATO'ya kabul edilen ilk üyelerle beraber Ukrayna'yla da işbirliği yapılabilirdi. Bu aslında bir az da Rusya'ya karşı bir *nabız yoklaması* gibiydi. Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'dan farklı olarak NATO, Ukrayna'yı üyeliğine alamayacağını biliyordu. Bunun iki önemli sebebi vardı: Ukrayna toplumunun karmaşık, Rusya'yla girift yapısı ve Ukrayna'nın üyeliğinin Rusya için temel bir dürtü özelliği taşıyacağı ve bunun da Soğuk Savaş sonrası yeni bir çatışma ortamı oluşturacağı endişesi.

NATO Ukrayna'yla anlaşmaya varırken bir yandan da Rusya'yla NATO-Rusya Konseyi çerçevesinde iyi geçinmeye çalışıyordu. Bazı yorumcular bunu Putin'in bütün kapıları kapatmaması gibi yorumladılar.

³¹⁹ [http://www.europeanvoice.com/article/eu-boosts-aid-to-ukraine/ \(e.t. 17.02.2015\)](http://www.europeanvoice.com/article/eu-boosts-aid-to-ukraine/ (e.t. 17.02.2015))

Burada bir başka husus, Aralık 1994'te imzalanan Güvenlik Teminatı üzerine Budapeşte Muhtırası ile ilgili sorundur. Bu anlaşmayla Ukrayna, bağımsızlığı ve egemenliğine saygı duyulması ve güvenliği ile ilgili Britanya, ABD ve Rusya'nın taahhütleri karşılığında Sovyetlerin çöküşü zamanı topraklarında kalan nükleer başlıkları Rusya'ya devretmeyi kabul etmişti.³²⁰ Muhtıra kuvvede kalsa da Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün bozulması Rusya tarafının kural tanımaz yapısını gün yüzüne çıkardığı gibi Batılı siyasilerin de çifte standartlarını ortaya çıkarmaktadır.

1993-98 yıllarında ABD'nin NATO'daki elçisi görevini yürütmüş Robert E. Hunter, European Institute tarafından yayınlanan makalesinde eski Amerikan Başkanı George H.W. Bush'un Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da barış ve düzen için Rusya'yla iyi geçinmeyi öneren bir konsepti olduğunu, bu konseptte göre Merkezi Avrupa ülkelerinin diplomatik satranç tahtasından kaldırılması, Ukrayna'ya ise üyelik vaat edilmemesi öngörülüyordu. Ancak ikinci Clinton kabinesinde bu görüşte olan insanların neredeyse hepsi görevden alındığına göre Rusya'ya karşı yeni bir stratejik bakış geliştirildiğini aktarmaktadır.³²¹

³²⁰ Budapeşte Muhtırası için bak:

<http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484> (e.t. 12.02.2015)

³²¹ Robert E. Hunter, "Perspectives: Options for NATO in Ukrainian Crisis", Mart 2014
<http://www.europeaninstitute.org/index.php/194-european-affairs/ea-march-2014/1859> (e.t. 20.11.2014)

SONUÇ

Bugün Ukrayna’da, dolayısıyla da Avrupa’da yaşanan olaylar aslında politikada Soğuk Savaş dejavüsü yaşatmaktadır. Soğuk Savaş dönemindeki Sovyet otoritesini yeniden oluşturmaya çalışan Putin’le, Rusya’ya karşı pozisyon almakta geç kalmış Batı arasında Ukrayna üzerinden otorite mücadelesi verilmektedir. Putin’in motivasyonu Rusya Federasyonu’nun eski Sovyet bloğu bölgelerini dahil edecek kadar genişletmek üzerine kurulduğu söylenebilir.

Kremlin’in Ukrayna politikasının geniş uluslararası ve dahili içeriği vardır. Rusya uluslararası alana kendi nüfuz dairesini kabul ettirmeye ve Avroatlantik alan üzerinde ABD’nin etkisini azaltmakla jeopolitik denklemi kendi lehinde değiştirmeye çalışmaktadır. İç siyasette, Ukrayna meselesi milliyetçi dairelerde yeniden uyanan büyük güç özlemini gündemde tutmakla Vladimir Putin hakimiyetinin meşruiyeti için ana kaynak teşkil etmektedir. Ayrıca, Kremlin için kültürel, düşünsel ve dil açısından Rusya’ya en yakın ülke olan Ukrayna’nın transformasyonunu önlemek hayati önem taşımaktadır. Ukrayna’nın başarılı şekilde demokratikleşmesi Putin’in ekibi tarafından kurgulanmış, özellikle de liberal demokrasi gibi Batı modellerinin kendi bölgesinde kullanılmasını imkansız kılan Rus uygarlığının kendine has özellikleri olduğunu iddia eden ideolojik sistemin altını kazarak Putin rejimi için tehlike arz etmektedir. Bu aynı zamanda, Kremlin’in Avrasya entegrasyonu projesini tehlikeye sokmaktadır.

Ukrayna’daki durum Rusya’nın post-Sovyet mekanda pozisyonu için de çok önemlidir. Ukrayna’nın başarılı bir şekilde transformasyonu veya Batı kurumlarına entegrasyonu, Moskova için anahtar devletin kaybı anlamına gelmekte ve Rusya’nın bölgesel güç rolünü önemli ölçüde zayıflatacaktır. Ukrayna diğer post-Sovyet ülkeler için de örnek teşkil edebilir ve onların yönetici elitlerini Kremlin’den bağımsızlık kazanmaya cesaretlendirebilir.

Rusya’nın değişmez hedefi, Ukrayna’da en önemli politik ve ekonomik süreçlere daimi etki gücü elde etmektir. Bu hedefe götüren araçlardan biri Avrasya

entegrasyonudur. Bu evrede Moskova Ukrayna'nın Batı yanlısı yönelimini durdurmak ve politik-ekonomik transformasyonunu engellemek için yollar aramaktadır. Prestij kaygılarının yanı sıra, bu Rusya'nın Ukrayna'da etkilerini azaltmaya yönelik politikalarını etkisizleştirmek ve ülke sistemini Rus ekonomik-politik modeline uygunlaştırmak hedeflerini de içermektedir. Ayrıca Rusya, Ukrayna'nın AB ile yakınlaşmasının NATO ile de ilişkileri derinleştireceğini ve Moskova'nın güvenlik kaygılarını arttıracaklarını iddia etmektedir.

Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesi, Rusya'da Ukrayna üzerinde politik etkisini azaltacağı endişesi uyandırdı. Her yapılan demokratik reform veya icraat Ukrayna'yı Rusya'dan uzaklaştırmakta, Avrupa'ya yakınlaştırmakta olduğunu dikkate alırsak Rusya'nın Yanukoviç'i desteklemesinin kendisi için hayati önem taşıdığı sonucuna varabiliriz. Rusya kendisi için uydu-devlet niteliği taşıyan Ukrayna'yı böyle kolay şekilde kaybetmeği göze alamazdı.

Daha Şubat'ta Kırım'da ayrılıkçılar Ukrayna'dan ayrılma konusunda çağrılar yaptıklarında Rusya teritoryal sınırları ve egemenliğine saygı duymaksızın onları destekleyeceğini açıklamıştı. ABD, Kırım'ın ayrılmasının bütün Avrupa'da istikrarı bozacağı konusunda uyarılarda bulunsa da Obama yaptırımlar uygulanması konusunu askıya aldı ve ya Doğu Avrupa'daki NATO ülkelerinin Rusya'ya karşı durması için çağrı yapmadı. ABD ve Avrupalı müttefikleri Ukrayna'nın egemenliğine karşı tehditlere karşı tepkilerde çok yavaş davrandılar.

Her ne kadar Ukrayna için çeşitli destek paketleri ayrılmış olsa da bu Ukrayna'daki durumu düzeltmek için kafi olmamıştır. Rusya'ya uygulanan yaptırımlar da Rusya'yla etkili mücadele yöntemi gibi kendisini ispatlamış değildir. Bu Rusya'nın başka müttefikler aramaya veya diğer taraftaki müttefiklerle ilişkilerini daha da derinleştirmeye itmiştir. Krizle ilgili elde olunan tek geçici başarı Minsk'te ateşkes anlaşmasının imzalanması görünse de pratikte bunun da tutarsızlığı izlenmektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus Rusya'nın Ukrayna devletçiliğine olan bakışı ve konudaki tutumlarıdır. Rusya defalarca Ukrayna'nın NATO'ya üye olmasını ve dolayısıyla sınırlarında NATO birliklerinin

konuşlanmasına müsaade etmeyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca Rusya'nın Karadeniz stratejisi için Ukrayna'nın önemini bir daha hatırlarsak konunun Rusya için hassasiyeti hakkında fikir edinmek zor olmayacaktır. İster Başkan Putin isterse çeşitli üst düzey Rus yöneticiler defalarca NATO'nun doğuya doğru genişleme politikasının bölgedeki dengeyi bozmaya yönelik adım olduğu, bunun sonucunda Rusya'nın alternatif adımlar atacağı konusunda uyarılarına rağmen Ukrayna'nın sürekli Batılaşıma eğilimleri ve AB, NATO gibi Batı kurumlarının Ukrayna üzerinden sürekli programları Rusya'nın endişelerinin Batı için ciddiyetinin olmadığını söylemeye esas vermektedir.

Soğuk Savaş'tan sonra NATO sürekli Rusya'ya karşı itici tavır almış, aradaki gerilimi tırmandıran eylemlerde bulunmuştur. Balkan ülkelerini bünyesine alma gibi bir takım adımları Rusya'nın kin biriktirmesine sebep olmuştur. Batı Sırbistan'daki etnik temizliği durdurduktan sonra Kosova'yı ayırmış ve bağımsızlığını tanımıştır. Bugün Putin'in Kırım'ı önce bağımsızlaştırıp sonra ilhak etmesindeki temel referans Kosova örneğidir. ABD Merkezi Avrupa'da füze kalkanı kurmaya kalkmakla da Rusya'ya bir meydan okuma eğilimine girerken Rusya'yı kendisine karşı itici pozisyona sokmakla tedbir almaya yönlendiriyordu. Aslında herhangi bir durumda bu füzelerin kullanılacağı bile çok tartışılan bir konudur. Bir çok analist ve o dönemin ABD ve Avrupa siyasetinde aktif yer alan şahıslar kullanılmayacak olan bu füze sistemlerinin kurulmasını gündeme getirerek düşmanca bir tavır sergilemenin stratejik bir hata olduğu kanaatini taşımaktadırlar.

Bunları hata olarak kabul ettiğimizde müttefiklerin en büyük yanlışının 2008 Bükreş Zirvesi'nde Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyesi olacağını deklare etmeleri olduğunu söyleye biliriz. Buradaki yanlış, aslında onların söz konusu ülkelerin üyeliği ile ilgili acele etmedikleri ve iddialarına göre aslında hiç böyle düşünmedikleri halde bu tarz deklarasyon yapılmasıydı. Rusya'nın buna tepkisiz kalmayacağı öngörülemez olmadığından, bu deklarasyonun ardından 1949 Washington Anlaşması'nın 5. Maddesine göre bu ülkelere güvenlik garantisi verilmesi daha uygun olurdu ki, müttefikler bunu yapmadılar. Bunun sonucunda bu boşluktan yararlanan Rusya Gürcistan'la kısa süren savaşa girerek bölgede otoritenin kendisi olduğunu ispatlama eğiliminde bulunmuştur.

Gürcistan tecrübesinden ders alınması gerekirken, Ukrayna’da da aynı senaryonun uygulanması bilinen gerçekliklerin dışında bir planlama konusunda kuşkuları da artırmaktadır. Ukrayna krizinde Rusya’nın tepkileri aynı olduğu gibi NATO’nun tepkileri de neredeyse dejavü niteliğindedir.

Gürcistan’dan farklı olarak Ukrayna coğrafi olarak bir Avrupa ülkesidir ve siyasi olarak Gürcistan’a göre daha kırılgan niteliktedir. Rusya’nın Kırım’ı ilhak etmesine karşı Ukrayna hükümeti Rusya yanlısı söylem ve eylem yapanların vatandaşlıktan çıkarılması hakkında kanun üzerinde çalışmalara başlamıştı. Burada esas endişe bu söylemlerin ülkenin diğer bölgelerine, özellikle Rus nüfusun çoğunlukla yaşadığı Harkiv, Donetsk, Zaporijya bölgelerine yayılmasıydı. Bu endişelerin duyulmasında esas neden Putin’in eylemlerinin Moskova merkezli Sovyet ideali yönünde olduğu gibi farklı etnik söylemler üzerinden Doğu Avrupa’da sabitliği bozmaya yönelik adımlar gibi değerlendirilmesiydi. Hatta Eski Sovyet ülkelerinin liderleri Putin’in adımlarının Ukrayna’yla sınırlı olmadığı, toprak iddialarının ileride Moldova, Belarus, Kazakistan, Polonya, Estonya, Letonya ve Litvanya’ya da yansıyacağı endişesine kapılmışlardı. Doğu Ukrayna’da korkulan ve beklenenin gerçekleşmesi bu ülkelerle ilgili endişeleri de artırmış oldu.

Aslında Kırım krizinin, Kırım’ın Rusya veya Ukrayna’ya ait olup olmama sorunundan ziyade bu ilhakın devamı olarak Putin’in diğer eski Sovyet ülkelerine karşı eylemlerinin devam edeceği endişesi üzerine olduğu kanaatindeyiz. Zaten Kırım’da *de facto* var olan Putin Rusya’sı için bu stratejik adım olmakla beraber, hem de Putin için bir prestij meselesi, Sovyetlerin çöküşünden sonraki Rusya için ise yeni bir ruh yükselişi gibi yorumlanabilir.

Söz konusu kriz Ukrayna’nın doğu bölgesinde ciddi tahribatlara yol açmış, Ukrayna genelinde ekonomik sıkıntılar çıkarmış, Ukrayna devletine adeta ağır bir darbe vurmuştur. Bunlarla beraber, kanaatimizce en büyük sorun toplumun ideolojik olarak ikiye bölünmesidir. Tez çalışması kapsamında Ukrayna’da bulunduğumuz sürede toplumun çeşitli kesimlerinin tepkilerini, siyasi olayları, askeri gelişmeleri karşılaştırdığımızda savaş sebebiyle Ukrayna ve Rus toplumlarında ciddi düşmanlık ve nefret söylemlerinin, tahammülsüzlüğün her gün biraz daha arttığını söyleye

biliriz. Bu durumda krizin çözülmesi için uzun zaman dilimine ihtiyaç olacağını öngörebiliriz. Bu savaş sonucunda Ukrayna toplumunun, özellikle doğu bölgesindeki Ruslarla ülkenin diğer yerlerindeki Ukraynalılar arasında ilişkilerin eskisi gibi olacağı konusunda iyimser davranmak mevcut durumla yakın vadede mümkün görünmemektedir. Çok sayıda can kaybının yaşandığı ve düşmanlık söylemlerinin her gün arttığı toplumda kriz çözülse bile üniter yapılı Ukrayna'nın geleceği konusunda endişelere sebep olmaktadır. Kremlin, Minsk görüşmelerinde de artık federal bir yapının kurulması gerektiğinden bahsetmiş, bu durumda en uygun çözüm yolunun bu olduğu kanaatini paylaşmıştır.

Durumu yapay şekilde zorlaştıran bir diğer olgu da Rusya'nın bölgedeki etnik Rusları sürekli ideolojik kışkırtma ve askeri destekle kontrol etmesidir. Kremlin'in çok sayıda askeri birlik ve mühimmatla donatarak bölgeyi ateşkes döneminde bile militarize etmesi tansiyonu yüksek tutmakla birlikte çözüm adımlarını da provoke etmektedir. Bununla Rusya, Ukrayna'nın Batıya entegrasyonu konusunda kararından hiçbir şekilde taviz vermeyeceğini, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ve siyasi mekanizmasını tehdit etmekte devam edeceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ACAR, Cemal, *Soğuk Savaş*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007

ARİBOĞAN, Deniz Ülke, *Kabilelerden Küreselleşmeye*, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1998

ARİBOĞAN, Deniz Ülke, *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, Timaş Yayınları, İstanbul 2003

AYDINGÜN, İsmail ve BALIM, Çiğdem (ed.), *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna; Türk Dilli Halklar – Türkiye ile İlişkiler*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2012

BİLBİLİK, Erol, *NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2004

BILINSKY, Yaroslav, *Endgame in NATO'S Enlargement: The Baltic States and Ukraine*, Praeger, London, 1999

BRZEZINSKI, Zbigniew, *Büyük Satraç Tahtası*, (Ertuğrul Dikbaş, Ergun Kocabıyık) Sabah Kitapları, İstanbul 1998

BÜYÜKAKINCI, Erhan (der.), *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, Phoenix, Ankara, 2004

ÇAKMAK, Haydar, *Avrupa Güvenliği*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003

CANBOLAT, İbrahim S., *Avrupa Birliği ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler*, Alfa Yayınları, İstanbul 2002

CAŞIN, Mesut Hakkı, *Rus İmparatorluk Stratejisi*, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul 2006

CEYLAN, Musa, *Yeni NATO Sıcak Savaştan Soğuk Savaşa*, Ülke Kitapları, 1999

CHOMSKY, Noam, *11 Eylül*, (Çev; Dost Körpe), Om Yayınevi, İstanbul 2002

ÇOMAK, Hasret, *Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye*, Tasam Yayınları, İstanbul 2005

ÇOMAK, İhsan, *Rusya Çalışmaları; Stratejik Araştırmalar 2*, TASAM Yayınları, İstanbul 2009

DAĞI, Zeynep, *Rusya'nın Dönüşümü*, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2002

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul 2001

DECAUX, Emmanuel, *CEP Üniversitesi AGİK*, (Çev; Gökçen Tunalı Alpkaya) İletişim Yayınları, İstanbul 1993

DEDEOĞLU, Beril, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Yayınları, İstanbul 2003

DUGİN, Aleksandr, *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*, çev. Vügar İmanov, Küre Yay, İstanbul, 2003

ERDOĞDU, Hikmet, *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı*, İQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004

ERER, Tekin, *NATO'nun Hür Ufukları*, Ak Yayınları, İstanbul 1969

EROL, Mehmet Seyfettin, *Sıcak Barışın Soğuk Orgütü: Yeni NATO*, Barış Platin Yayınları, Ankara 2012

ERTAN, Fikret, *Rusya'nın Dönüşümü*, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 2001

FYODOROV, Andrey, *Pravovoy Status Krıma; Pravovoy Status Sevastopolya*, Moskova Üniversitesi yay, Moskova 1999

HALİL, Ali, *Atatürkçe Dış Politika ve NATO ve Türkiye*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1968

HİÇYILMAZ, Semih, *Halklara karşı bir örgütlenme NATO*, SAV Yayınları, İstanbul 2004

İMANOV, Vügar, *Avrasyacılık; Rusya'nın Kimlik Arayışı*, Küre yay, İstanbul, 2008

İŞYAR, Ömer Göksel, *Avrasya ve Avrasyacılık*, Dora yay, Bursa 2010,

JAFAROV, Samir, *Dünden Bugüne NATO-Rusya İlişkileri*, Ezgi Kitabevi, Bursa 2007

KENNEDY, Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, (Çev; Birtane Karanakçı) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991

KESKİN, Serdar, *NATO – Rusya İlişkileri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2009

KISSINGER, Henry, *Diplomasi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (Çev; İbrahim H. Kurt) İstanbul 2002

KRIENDLER, John, *Ukrainian Membership in NATO: Benefits, Costs and Challenges*, George C. Marshall European Centre For Security Studies, No 12, July 2007

KUPCHAN, Charles, *Zakat Ameriki. Uje Skoro*, çev. Boris Sırkov, AST Lyuks, Moskova, 2004

LANGLOIS, George, *20. Yüzyıl Tarihi*, (Çev; Ömer Turan) Nehir Yayınları, İstanbul 2000

OLÇAR, Kemal, *Ukrayna'nın Komşu Devletlerle İlişkileri ve Türkiye-Ukrayna Stratejik Yaklaşımları*, basılmamış yüksek lisans tezi, Gebze Yüksek Teknolojisi Enstitüsü, Gebze 2007

ONAY, Yaşar, *Rusya ve Değişim*, Nobel Yayınları, Ankara 2002

PAP, Michael (ed), *Russian Empire; Some Aspects Of Tsarist And Soviet Colonial Practices*, Kent State University PRINTING, Cleveland, 1985

PEKSARI, Derya Gonca, *NATO'nun Değişen Konsepti*, Asil Yayınları, Ankara 2001

PETERSON, James Walter, *Building A Framework Of Security For Southeast Europe And The Black Sea Region*, The Edwin Melles Press, Lewiston, Quinston, Lampeter, 2013

POGREBINSKY, Mihail, *Ukraina bez Kuçmı; God Oranjevoy Vlasti*, Kiyev, 2007

PRİMAKOV, Yevgeniy, *11 Eylül ve Irak'a Müdahale Sonrası Dünya*, (Çev; Fatma Arıkan, Serdar Arıkan) Doğan Yayıncılık, İstanbul 2004

PURTAŞ, Fırat, *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu*, Platin yay, Ankara, 2005

ROBERTS, J.M., *Yirminci Yüzyıl Tarihi*, (Çev; Sinem Gül) Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2003.

RUDNYTSKY, Ivan (ed), *Rethinking Ukrainian History*, CIUS press, Edmonton, 1981

SOMUNCUOĞLU, Sadi, *Avrupa Birliği*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul 1996

TALBOTT, Strobe, *Bill i Boris, Zapiski o Prezidentskoy Diplomatii*, çev. Maksim Nemtsov, Gorodets, Moskova, 2003

YAKOVENKO, Natalya, “Ukraine, NATO& European Security”, *The Centre for Defence and International Security Studies*, Lancaster University, 1998

YAPICI, Merve İrem, *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*, USAK yay, Ankara 2010

ZHUSSIPBEK, Galym, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Tanımı ve Düşünsel Arka Planı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2009, C. 5, Sy. 19, s. 71-88

ZICKEL, Raymond E. (ed.), *Soviet Union: A Country Study*, Federal Research Division, Library of Congress, US Government Printing Office, Washington, 1991

MAKALELER

BALKAN, Zerrin Ayşe, “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları”, *21. Yüzyıl*, Sy. 3, (Ekim-Kasım-Aralık, 2007), ss. 35-50

BILENER, Tolga, “Ulus Devlet Olma Sürecinde Ukrayna”, *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, (der. Erhan Büyükkakıncı), Phoenix, Ankara, 2004

COHEN, Stephen F., “Patriotic Heresy V; Neo-McCarthyites Have Stifled Democratic Debate On Russia and Ukraine”, *The Nation*, 15 Eylül 2014,s. 22-26

ÇOMAK, Hasret, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nda Gelişmeler ve Türkiye’nin Tutumu”, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar* (Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar), Beta, İstanbul, 2013, ss. 215-263

DUBININ, Yuriy, “Bitva za Çernomorskiy Flot”, *Rossiya v Globalnoy Politike*, 2006, Sy.1

EREKER, Fulya, “İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı”, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, (Ed. Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2012, ss. 43-75

GORLAÇ, Yuri, “Rossiya i NATO – Problemi i Vzaimodeystviya v Sfere Bezopasnosti”, *Evropeyskaya Bezopasnost: Sobitiya, Otsenki, Prognozi*, 2006, C. 4, Sy. 20

GÜNYEL, Cihan, *Avrupa’nin Güvenlik Ve Savunma Politikalarının Oluşum Ve Gelişim Süreci*, Kadir Has Üniversitesi, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, 2011, s. 32

JARZYNSKA, Katarzyna, "Russian Nationalists on the Kremlin's policy in Ukraine", *OSW Commentary; Center for Eastern Studies*, Varşova, Sy. 156, (24.12.2014), s. 1-8

KOLOSOV, Vladimir, "Rossiysko-Ukrainskie Otnosheniya V Epohu Intensivnogo Natsionalnolgo I Gosudarstvennogo Stroitelstva", *Politiya*, 2001, Sy. 1

M. ARENDS, J. Frederik, "Homeros'tan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde "Güvenlik" Kavramı" (Çev. Burcu Yavuz), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* (Ed. Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2012, s. 199-223

OĞAN, Sinan, "NATO-Rusya İlişkileri: Korkunun Ecele Faydası Yok!", *Stratejik Analiz*, Asam Yayınları, Cilt 5, Sayı 52, (Ağustos 2004)

ÖĞÜT, Kaan, "21. Yüzyılda Türkiye'nin Dış Politikası", *Aydınlanma* 1923 C.30, Sy. 30 (1997): 15-20

PLOTNIKOV, Dmitriy, "Evropeyskiy Faktor v Rossiysko-Ukrainskix Otnosheniyax", *Ars Administrandi*, Perm, 2013, Sy. 4, s. 75-82

ROHRABACHER, Dana, "U.S. Doesn't Have A Dog In This Fight", *USA Today*, 02/25/2014, s. 6a

SNEIDER, Eberhard, "Vneshnyaya Politika Ukraini pri Vikторе Yushshenko", *Vestnik Analitiki*, Moskova, 2005, Sy. 3

USOVA, Larisa, "Vneşnyaya Politika Ukrainı: Mejdu Vneblokovostyu i Evroatlanticheskoy İntegratsiey", *Vlast*, Moskova, Temmuz 2011, s. 156-158

UTKIN, Anatoliy, "SŞA-ES: Dva Polyusa, Dva Vzglyada", *SŞA i Kanada: Ekonomika, Politika, Kultura*, Sy. 7, 2005,

YAKOVENKO, Natalya, “Ukraine, NATO& European Security”, *The Centre for Defence and International Security Studies*, Lancaster University, 1998
(özel bülten)

İNTERNET KAYNAKLARI

Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm (e.t. 15.12.2014)

Rusya Cumhurbaşkanı'nın 26 Mayıs 2004 tarihli Federal Meclis'e mektubu:
<http://archive.kremlin.ru/text/appears/2004/05/71501.shtml> (e.t. 24.12.2014)

Rusya Federasyonunun Dış Siyaset Konsepsiyonu (12 Şubat 2013 yılında kabul edilmiş)
http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/6D84DDEDEDBF7DA644257B160051BF7F (E.t. 27.12.2014)

Anton Finko, *Vibori 2004 goda*,
www.analitik.org.ua/author/4242b8c9eaed6/ (E.t. 27.12.2014)

Viktor Yuşçenko, *Ukraina v Evrope*,
www.president.gov.ua/ru/news/2325.html (E.t. 27.12.2014)

J. Paul de B. Taillon, Hard Realities: NATO Options In The Wake Of The Ukraine Crisis
<http://www.mackenzieinstitute.com/hard-realities-nato-options-wake-ukraine-crisis/>
(e.t. 12.02.2015)

McMahon, Robert "Ukraine in Crisis." Mart 2014. Council on Foreign Relations. Şubat, 2015 <http://www.cfr.org/ukraine/ukrainecrisis/p32540> (e.t. 12.02.2015)

Robert E. Hunter, "Perspectives: Options for NATO in Ukrainian Crisis", Mart 2014 <http://www.europeaninstitute.org/index.php/194-european-affairs/ea-march-2014/1859> (e.t. 20.11.1014)

Leon Aron, *Russia's Next Target Could Be Ukraine*

<http://online.wsj.com/articles/SB122100831438617621> (e.t. 29.01.2015)

<http://eeas.europa.eu/us/> (e.t. 15.02.2015)

<http://thekievtimes.ua/kyiv/395833-nezavisimost-ukrainy-dolgie-gody-borby.html> (e.t. 03.01.2015)

<http://dlib.eastview.com/browse/doc/42492698> (e.t. 16.11.2014)

<http://ria.ru/world/20141225/1040206644.html#ixzz3N5Lhoyun> (e.t. 22.01.2015)

<http://dlib.eastview.com/browse/doc/42061529> (e.t. 16.11.2014)

<http://news.liga.net/news/old/246760-ukraina-nadeetsya-do-2007-goda-zavershit-peregovory-o-svoem-vstuplenii-v-es-v-yushchenko.htm> (E.t. 27.12.2014)

www.president.gov.ua/ru/news/6716.html (E.t. 27.12.2014)

http://www.nato.int/cps/ru/natolive/topics_37768.htm (e.t. 24.04.2014)

www.podrobnosti.ua/economy/2013/02/25/890089.html (e.t. 27.12.2014)

<http://russian.rt.com/inotv/2013-09-23/Medvedev-Rossiya-ne-pozvolit-Ukraine> (E.t. 27.12.2014)

<http://www.president.gov.ua/ru/news/2325.html> (E.t. 27.12.2014)

<http://ukraina.ru/news/20141213/1011485837.html> (E.t. 27.12.2014)

<http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/02/22/7015777/> (e.t. 27.01.2015)

<http://www.kremlin.ru/news/20366> (e.t. 27.01.2015)

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/757-VII> (e.t. 31.01.2015)

<http://politrada.com/news/yuriy-lutsenko-uzhe-gotovit-novyy-maydan/> (e.t. 25.01.2015)

<http://politrada.com/news/yuriy-lutsenko-sobiraet-stotysyachnyy-miting-v-podderzhku-evrointegratsii/> (e.t. 25.01.2015)

<http://www.euronews.com/2013/11/27/protests-continue-in-kyiv-ahead-of-vilnius-eu-summit/> (e.t. 25.01.2015)

<http://rt.com/news/ukraine-police-disperse-protest-509/> (e.t. 25.01.2015)

<http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/12/1/7003925/> (e.t. 25.01.2015)

<http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/12/2/7004246/> (e.t. 27.01.2015)

<http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/12/11/7006027/> (e.t. 27.01.2015)

<http://lenta.ru/news/2014/02/27/yatsenuk/> (e.t. 28.01.2015)

<http://www.nrcu.gov.ua/en/148/566632/> (e.t. 28.01.2015)

<http://www.bbc.com/news/world-europe-27314816> (e.t. 28.01.2015)

<http://www.bbc.com/news/world-europe-27308526> (e.t. 04.03.2015)

<http://dlib.eastview.com/browse/doc/42061529> (e.t. 16.11.2014)

<http://ria.ru/world/20141225/1040133706.html#ixzz3PIY1wxqz> (e.t. 24.01.2015)

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47443&Cr=ukraine&Cr1=#.VMPGOtKsXD8> (e.t. 12.02.2015)

http://europa.eu/newsroom/files/pdf/ukraine_en.pdf (e.t. 17.02.2015)

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-279_en.htm (e.t. 17.02.2015)

<http://www.europeanvoice.com/article/eu-boosts-aid-to-ukraine/> (e.t. 17.02.2015)

<http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-08-20/russian-policy-towards-ukraine-local-actions-global-goals>

<http://sevkrimrus.narod.ru/ZAKON/1945-46.htm#z> (e.t. 31.01.2015)

<http://www.bestpravo.ru/sssr/gn-praktika/r7p.htm> (e.t. 31.01.2015)

<http://sevkrimrus.narod.ru/ZAKON/1991-2.htm> (e.t. 31.01.2015)

<http://zakon2.rada.gov.ua/krym/show/rb076a002-92/print1394702726687636> (e.t. 31.01.2015)

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/171/94-%D0%B2%D1%80> (e.t. 31.01.2015)

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/92/95-%D0%B2%D1%80> (e.t. 31.01.2015)

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/171/94-%D0%B2%D1%80> (e.t. 31.01.2015)

<http://online.wsj.com/articles/SB122100831438617621> (e.t. 29.01.2015)

<http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html> (e.t. 31.01.2015)

<http://www.interfax.ru/world/361416> (e.t. 30.01.2015)

<http://lenta.ru/news/2014/03/04/selfdefence/> (e.t. 30.01.2015)

<http://lenta.ru/news/2014/03/05/shoigu/> (e.t. 30.01.2015)

<http://itar-tass.com/politika/1097051> (e.t. 30.01.2015)

<http://kremlin.ru/transcripts/46860#sel> (e.t. 30.01.2015)

[http://korrespondent.net/ukraine/politics/3312515-novym-premerom-kryma-
yzbran-lyder-russkoho-edynstva-aksenov](http://korrespondent.net/ukraine/politics/3312515-novym-premerom-kryma-
yzbran-lyder-russkoho-edynstva-aksenov) (e.t. 30.01.2015)

<http://itar-tass.com/mezhdunarodnaya-panorama/1013127> (e.t. 30.01.2015)

<http://www.kremlin.ru/news/20353> (e.t. 30.01.2015)

http://crimea.gov.ru/news/06_03_2014_1 (e.t. 29.01.2015)

http://www.rada.crimea.ua/news/11_03_2014_1 (e.t. 30.01.2015)

<http://itar-tass.com/mezhdunarodnaya-panorama/1052196> , ayrıca,
[http://www.reuters.com/article/2014/03/16/us-ukraine-crisis-
idUSBREA1Q1E820140316](http://www.reuters.com/article/2014/03/16/us-ukraine-crisis-
idUSBREA1Q1E820140316) (e.t. 31.01.2015)

<http://itar-tass.com/mezhdunarodnaya-panorama/1052517> (e.t. 31.01.2015)

<http://kremlin.ru/news/20604> (e.t. 30.01.2015)

<http://www.rg.ru/2014/03/22/krym-dok.html> (e.t. 28.01.2015)

[http://www.oscepa.org/meetings/annual-sessions/2014-baku-annual-
session/2014-baku-final-declaration/1850-06](http://www.oscepa.org/meetings/annual-sessions/2014-baku-annual-
session/2014-baku-final-declaration/1850-06) (e.t. 28.01.2015)

<http://www.kremlin.ru/news/20603> (e.t. 28.01.2015)

<http://www.un.org/russian/news/story.asp?newsID=21375#.VMzfy9KsXD8>
(e.t. 30.01.2015)

[http://www.segodnya.ua/politics/pnews/deputaty-zashchitili-prava-
ukraincev-v-okkupirovannom-krymu-513118.html](http://www.segodnya.ua/politics/pnews/deputaty-zashchitili-prava-
ukraincev-v-okkupirovannom-krymu-513118.html) (e.t. 30.01.2015)

<http://www.golos-ameriki.ru/content/ukraine-us-russia-nato/2432116.html>
(e.t. 02.02.2015)

http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/5A4CB5306FC0ABD344257D4300415026
(e.t. 03.02.2015)

<http://podrobnosti.ua/power/2014/01/23/954651.html> (e.t. 01.02.2015)

<http://itar-tass.com/politika/998105> (e.t. 01.02.2015)

<http://www.kremlin.ru/news/20353> (e.t. 02.02.2015)

<http://council.gov.ru/activity/documents/39979> (e.t. 02.02.2015)

<http://vesti-ukr.com/strana/46250-turchinov-objavil-o-nachale-antiterroristicheskoy-operacii-na-jugo-vostoke-ukrainy> (e.t. 02.02.2015)

<http://www.president.gov.ua/documents/17317.html> (e.t. 02.02.2015)

<http://www.president.gov.ua/ru/news/32011.html> (e.t. 03.02.2015)

<http://www.rosbalt.ru/ukraina/2014/04/07/1253550.html> (e.t. 02.02.2015)

<http://kprf.ru/international/ussr/130353.html> (e.t. 02.02.2015)

<http://www.1tv.ru/news/world/256744> (e.t. 02.02.2015)

<http://www.gudok.ru/sujet/ukraina/?ID=1143296> (e.t. 02.02.2015)

<http://ria.ru/world/20140512/1007507367.html> (e.t. 02.02.2015)

http://fraza.ua/news/08.04.14/192963/zahvatchiki_zdanija_sbu_v_luganske_vydvinuli_trebovanija.html (e.t. 03.02.2015)

<http://lenta.ru/news/2014/04/28/lugansk/> (e.t. 03.02.2015)

<http://vesti-ukr.com/donbass/49808-v-luganske-bez-boja-zahvatili-prokuraturu> (e.t. 03.02.2015)

<http://vesti-ukr.com/donbass/51357-laganskaja-oblast-objavila-o-vyhode-iz-sostava-ukrainy> (e.t. 02.02.2015)

<http://www.aif.ru/politics/world/1190267> (e.t. 04.02.2015)

<http://slon.ru/fast/world/luganskaya-narodnaya-respublika-poprosila-oon-o-priznanii-suvereniteta-1100235.xhtml> (e.t. 04.02.2015)

<http://lenta.ru/news/2014/05/24/novorossia/> (e.t. 04.02.2015)

<http://qha.com.ua/nemtsov-donetsk-te-putin-in-rizasiyla-kadirov-un-askerleri-savasiyor-132454tr.html> (e.t. 04.02.2015)

<http://rt.com/usa/175980-us-images-russia-ukraine/> (e.t. 04.02.2015)

<http://rt.com/news/181872-humanitarian-convoy-russia-ukraine/> (e.t. 04.02.2015)

<http://tr.sputniknews.com/rusya/20150131/1013724526.html> (e.t. 04.02.2015)

<http://www.theguardian.com/world/2014/aug/22/russian-convoy-crosses-border-ukraine-without-permission> (e.t. 04.02.2015)

<http://www.theguardian.com/world/2014/aug/22/russian-convoy-crosses-border-ukraine-without-permission> (e.t. 04.02.2015)

<http://tr.sputniknews.com/rusya/20150131/1013724526.html> (e.t. 04.02.2015)

http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/07/140717_ukraine_russia_plane_shot_down.shtml (e.t. 04.02.2015)

<http://www.eurocontrol.int/news/mh-17-ukraine> (e.t. 04.02.2015)

<http://web.archive.org/web/20140719030226/http://www.malaysiaairlines.com/my/en/site/mh17.html> (e.t. 04.02.2015)

<http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/statement-MH17.aspx> (e.t. 04.02.2015)

http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/09/140910_shoygu_mh17
(e.t. 04.02.2015)

<http://www.kp.ru/online/news/1777045/> (e.t. 04.02.2015)

<http://vesti-ukr.com/donbass/63285-poroshenko-reshil-provesti-trehstoronnie-peregovory-v-minske> (e.t. 05.02.2015)

<http://vz.ru/news/2014/9/3/703814.html> (e.t. 05.02.2015)

<http://vesti-ukr.com/donbass/68415-v-minske-dogovorilis-ob-objavlenii-peremirija-na-donbasse-s-18-00> (e.t. 05.02.2015)

<http://vesti-ukr.com/infografika/68638-opublikovana-karta-ato-posle-peremirija> (e.t. 05.02.2015)

http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/11/141120_un_ukraine_human_rights_report (e.t. 05.02.2015)

<http://gordonua.com/news/war/Turchinov-V-zonu-ATO-sozdany-sem-transportnyh-koridorov-ostalnye-puti-perekryty-59310.html> (e.t. 05.02.2015)

<http://lenta.ru/news/2015/01/23/zaharchenko/> (e.t. 05.02.2015)

<http://lenta.ru/news/2015/01/25/bankimoon/> (e.t. 05.02.2015)

<http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484> (e.t. 12.02.2015)

DİĞER

Administration of Barack Obama, *Remarks on the Situations in Ukraine and Gaza*, 21 Temmuz 2014, DCPD No: 201400554

Minsk Muhtırası (Ek-7)

Minsk Protokolü (Ek-8)

NATO Review, No 1, Şubat 1992, s. 29

NATO v Ukraine. Sekretne Materialı, Evropa, Moskova, 2006

NATO'nun Brüksel Zirvesi, "A Strong NATO in a Changed World", NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen'in konuşması, 21 Mart 2014

NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul 1997

Parliamentary Assembly Resolution 1988 (2014)

Paul Berkin, Derek E. Mix, Steven Woehrel, "NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe", *Congrestional Research Service*, 31 Temmuz 2014,

Perepiska Prezidenta Rossiyskoy Federatsii B.N. Yeltsina S Glavami Gosudarstv i Pravitelstv (1996-1999), Moskova, 2011

Preliminary Report Crash Involving Malaysia Airlines Boeing 777-200 flight MH17, Dutch Safety Board, Hague, Eylül 2014

Report on the human rights situation in Ukraine, *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*, 15 Aralık 2014,

SSCB Yüksek Sovyeti Başkanlık Kararnamesi, *Vedomosti Verkhovnogo Soveta Soyuzu Sovetsikh Sotsialisticheskikh Respublik*, 9 Mart 1954, No 4 (798),

EKLER

Ek-1. SSCB'nin resmi yayın organı olan *Vedomosti* gazetesinden Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesi hakkında kesit.

ПРОЛЕТАРИИ ВСЕХ СТРАН, СОЕДИНЯЙТЕСЬ! ПРОЛЕТАРЫ ВСЕХ КРАЙ, СЕДНАЙТЕСЬ! ПРОЛЕТАРЫ ВСЕХ КРАЙ, ЕДИНАВЕСИТЕ БУДУЩЕ ПРОЛЕТАРАТ, БИРАВИНУНУН
БАРНА СЕДЕРИИ ПРОЛЕТАРАТ, БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН
ПРОЛЕТАРЫ ДИИ ТУАТЕ БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН
ПРОЛЕТАРЫ ДИИ ТУАТЕ БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН БИРАВИНУНУН

ВЕДОМОСТИ

ВЕРХОВНОГО СОВЕТА

СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

9 марта 1954 г.

№ 4 (798)

Год издания 17-й

УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

О передаче Крымской области из состава РСФСР в состав УССР

Учитывая общность экономики, территориальную близость и тесные хозяйственные и культурные связи между Крымской областью и Украинской ССР, Президиум Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик **постановляет:**

Утвердить совместное представление Президиума Верховного Совета РСФСР и Президиума Верховного Совета УССР о передаче Крымской области из состава Российской Советской Федеративной Социалистической Республики в состав Украинской Советской Социалистической Республики.

Председатель Президиума Верховного Совета СССР К. ВОРОШИЛОВ.

Секретарь Президиума Верховного Совета СССР Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль. 19 февраля 1954 г.

**Ek-2. Ukrayna Yüksek Radası'nın Cumhurbaşkanı Yanukoviç'i
Görevinden Azletmesi Hakkında Kararı.**

ПОСТАНОВА **Верховної Ради України**

Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 11, ст.158)

Враховуючи, що Президент України В. Янукович самоусунувся від виконання конституційних повноважень, що загрожує керованості держави, територіальній цілісності і суверенітету України, масовому порушенню прав і свобод громадян, виходячи з обставин крайньої необхідності, виражаючи суверенну волю Українського народу, Верховна Рада України **постановляє:**

1. Встановити, що Президент України В. Янукович у неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень та є таким, що не виконує свої обов'язки.
2. Відповідно до пункту 7 частини першої статті 85 Конституції України призначити позачергові вибори Президента України на 25 травня 2014 року.
3. Ця Постанова набирає чинності з моменту її прийняття.

**Голова Верховної Ради
України**

О.ТУРЧИНОВ

**м. Київ
22 лютого 2014 року
№ 757-VII**

Публікації документа

- **Голос України** від 23.02.2014 — № 34, / Спецвипуск /
- **Офіційний вісник України** від 28.02.2014 — 2014 р., № 16, стор. 13, стаття 480, код акту 71534/2014
- **Відомості Верховної Ради України** від 14.03.2014 — 2014 р., № 11, стор. 746, стаття 158

Ek-3. Rusya Federasyon Meclisi'nin Rus Silahlı Kuvvetlerinin Ukrayna Topraklarında Hareketine İzin Veren Kararı.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

СОВЕТА ФЕДЕРАЦИИ

ФЕДЕРАЛЬНОГО СОБРАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Об использовании Вооруженных Сил Российской Федерации на территории Украины

Рассмотрев обращение Президента Российской Федерации и исходя из интересов безопасности жизни граждан Российской Федерации, наших соотечественников и личного состава воинского контингента Вооруженных Сил Российской Федерации, дислоцирующегося в соответствии с международным договором на территории Украины (Автономная Республика Крым), в соответствии с пунктом "г" части 1 статьи 102 Конституции Российской Федерации Совет Федерации Федерального Собрания Российской Федерации **п о с т а н о в л я е т**:

1. Дать согласие Президенту Российской Федерации на использование Вооруженных Сил Российской Федерации на территории Украины до нормализации общественно-политической обстановки в этой стране.

2. Настоящее постановление вступает в силу со дня его принятия.

**Председатель
Совета Федерации
Федерального Собрания
Российской Федерации**

В.И. МАТВИЕНКО

Москва
1 марта 2014 года
№ 48-СФ

Ek-4. Sivastopol Kent Meclisi'nin Ukrayna'dan Ayrılma Hakkında Kararı.

РЕШЕНИЕ

внеочередная сессия

14 марта 2014 года

№

г. Севастополь

О статусе города Севастополя

Исходя из прямого волеизъявления народов Крыма на референдуме 16 марта 2014 года, которое показало, что народы Крыма высказались за вхождение в состав России и, следовательно, за выход из состава Украины, руководствуясь Декларацией о независимости Республики Крым, принятой на внеочередном пленарном заседании Верховного Совета Автономной Республики Крым 11 марта 2013 года и внеочередном пленарном заседании Севастопольского городского Совета 11 марта 2014 года, Севастопольский городской Совет

РЕШИЛ:

1. Поддержать принятие Верховной Радой Автономной Республики Крым решения о провозглашении Крыма независимым суверенным государством – Республики Крым, в которой город Севастополь имеет особый статус, и обращение к Организации Объединенных Наций, ко всем государствам мира с призывом принять независимое государство, созданное народами Крыма.

2. Со дня вступления в силу настоящего решения на территории города Севастополя не применяется законодательство Украины, не исполняются решения Верховной Рады Украины и иных государственных органов Украины, принятые после 21 февраля 2014 года.

Законодательство Украины, кроме указанного в абзаце первом настоящего пункта, применяется на территории города Севастополя до принятия соответствующих нормативных актов города Севастополя.

3. Деятельность государственных органов Украины на территории города Севастополя прекращается, их полномочия, имущество и денежные средства переходят к органам, определенным Севастопольским городским Советом.

4. В целях защиты прав и свобод граждан и субъектов экономической деятельности суды Украины на территории города Севастополя продолжают функционировать, при этом их решения,

Ek-5. Rusya Cumhurbaşkanı'nın Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu Terkibine Dahil Edilmesi Hakkında Antlaşmanın İmzalanması İçin Emri.

РАСПОРЯЖЕНИЕ

ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

**О подписании Договора между
Российской Федерацией и Республикой Крым о
принятии в Российскую Федерацию Республики Крым
и образовании в составе Российской Федерации
новых субъектов**

1. Одобрить проект Договора между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов.

2. Считать целесообразным подписать Договор, предусмотренный настоящим распоряжением, на высшем уровне.

Президент
Российской Федерации В.Путин

17 марта 2014 года
№ 63-рп

Ek-6. Kırım'ın Rusya'ya birleştirilmesini onaylayan Rusya Federasyonu'nun Federal Kanun belgesi.

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ЗАКОН

**О ратификации Договора между Российской Федерацией
и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию
Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации
новых субъектов**

Принят Государственной Думой

20 марта 2014 года

Одобен Советом Федерации

21 марта 2014 года

Ратифицировать Договор между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов, подписанный в городе Москве 18 марта 2014 года.

Президент
Российской Федерации В.Путин

Москва, Кремль
21 марта 2014 года
№ 36-ФЗ

Ek-7. Minsk Muhtırası.

МЕМОРАНДУМ

об исполнении положений Протокола по итогам консультаций Трехсторонней контактной группы относительно шагов, направленных на имплементацию Мирного плана Президента Украины П.Порошенко и инициатив Президента России В.Путина

Во исполнение п. 1 Протокола по итогам консультаций Трехсторонней контактной группы относительно совместных шагов, направленных на имплементацию Мирного плана Президента Украины П.Порошенко и инициатив Президента России В.Путина (г. Минск, Республика Беларусь, 5 сентября 2014 г.), участники Трехсторонней контактной группы в составе представителей Украины, Российской Федерации и Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе и представители отдельных районов Донецкой и Луганской областей достигли понимания относительно следующих мер, призванных закрепить договоренности о двухстороннем прекращении применения оружия.

1. Прекращение применения оружия считается общим.
2. Остановка подразделений и воинских формирований сторон на линии их соприкосновения по состоянию на 19 сентября 2014 года.
3. Запрет на применение всех видов оружия и ведение наступательных действий.
4. В течение суток с момента принятия данного Меморандума – отвод средств поражения калибром свыше 100 мм от линии соприкосновения на расстояние не менее 15 км с каждой стороны (за исключением обозначенных ниже), в том числе из населенных пунктов, что даст возможность создать зону прекращения применения оружия шириной не менее 30 км (зону безопасности).

При этом отвести от линии соприкосновения сторон артиллерийские системы калибром свыше 100 мм на удаление их максимальной дальности стрельбы, в частности:

- 100 мм пушка МТ-12 – 9 км; 120 мм минометы – 8 км; 122 мм гаубица Д-30 (2С1 «Гвоздика») – 16 км; 152 мм 2С5 «Гиацинт-С» (2С3 «Акация», 2С19 «Мста-С», 2А65 «Мста-Б») – 33 км, РСЗО 9К51 «Град» – 21 км, 9К57 «Ураган» – 36 км, 9К58 «Смерч» – 70 км, РСЗО «Торнадо-Г» – 40 км, РСЗО «Торнадо-У» – 70 км, РСЗО «Торнадо-С» – 120 км;
- тактические ракетные комплексы – 120 км.

5. Запрет на размещение тяжелого вооружения и военной техники в районе, ограниченном населенными пунктами Комсомольское, Кумачево, Новоазовск, Саханка, при мониторинге ОБСЕ.

6. Запрет на установку новых минно-взрывных инженерных заграждений в границах зоны безопасности.

Обязательство на снятие ранее установленных минно-взрывных заграждений в зоне безопасности.

7. Запрет с момента принятия данного Меморандума полётов боевой авиации и иностранных беспилотных летательных аппаратов (БПЛА), за исключением БПЛА, используемых мониторинговой (наблюдательной) миссией ОБСЕ, вдоль всей линии соприкосновения сторон в зоне прекращения применения оружия на ширину не менее 30 км.

8. Развертывание в зоне прекращения применения оружия мониторинговой (наблюдательной) миссии ОБСЕ в составе групп наблюдателей Организации в течение суток с момента принятия данного Меморандума. Вышеуказанную зону целесообразно разделить на сектора, количество и границы которых согласовать в ходе подготовки к работе мониторинговой (наблюдательной) миссии ОБСЕ.

9. Вывод всех иностранных вооруженных формирований, военной техники, а также боевиков и наемников с территории Украины при мониторинге ОБСЕ.

Участники Трехсторонней контактной группы:

Посол Хайди Тальявини

Второй Президент Украины Л.Д.Кучма

Посол РФ в Украине М.Ю.Зурабов

А.В.Захарченко

И.В.Плотницкий

 «19» сентября 2014 года

Ek-8. Minsk Protokolü.

ПРОТОКОЛ
по итогам консультаций Трехсторонней контактной группы
относительно совместных шагов, направленных на
имплементацию Мирного плана
Президента Украины П.Порошенко
и инициатив Президента России В.Путина

По результатам рассмотрения и обсуждения предложений, внесенных участниками консультаций в Минске 1 сентября 2014 г., Трехсторонняя контактная группа в составе представителей Украины, Российской Федерации и Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе достигла понимания относительно необходимости осуществления следующих шагов:

1. Обеспечить незамедлительное двухстороннее прекращение применения оружия.
2. Обеспечить мониторинг и верификацию со стороны ОБСЕ режима неприменения оружия.
3. Провести децентрализацию власти, в т.ч. путем принятия Закона Украины «О временном порядке местного самоуправления в отдельных районах Донецкой и Луганской областей» (Закон об особом статусе).
4. Обеспечить постоянно действующий мониторинг на украинско-российской государственной границе и верификацию со стороны ОБСЕ с созданием зоны безопасности в приграничных районах Украины и РФ.
5. Безотлагательно освободить всех заложников и незаконно удерживаемых лиц.
6. Принять закон о недопущении преследования и наказания лиц в связи с событиями, которые имели место в отдельных районах Донецкой и Луганской областей Украины.
7. Продолжить инклюзивный общенациональный диалог.
8. Принять меры по улучшению гуманитарной ситуации на Донбассе.
9. Обеспечить проведение досрочных местных выборов в соответствии с Законом Украины «О временном порядке местного самоуправления в отдельных районах Донецкой и Луганской областей» (Закон об особом статусе).
10. Вывести незаконные вооруженные формирования, военную технику, а также боевиков и наемников с территории Украины.

11. Принять программу экономического возрождения Донбасса и восстановления жизнедеятельности региона.
12. Предоставить гарантии личной безопасности для участников консультаций.

Участники Трехсторонней контактной группы:

Посол Хайди Тальявини

Второй Президент Украины Л.Д.Кучма

Посол РФ в Украине М.Ю.Зурабов

А.В.Захарченко

И.В.Плотницкий

Ek-9. Olayların Kronolojisi Tablosu.

Tarih	Gelişmeler
Mart 1917	Ukrayna Merkez Radası'nın oluşturulması
7 Kasım 1917	Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti kuruldu
1 Kasım 1918	Batı Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti kuruldu.
22 Ocak 1919	Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti ve Batı Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti birleştiler.
18 Mart 1921	Polonya-Rusya arasında Riga Antlaşması'nın imzalanması ve Polonya'nın Ukrayna'ya yardımı kesmesi
30 Aralık 1922	Ukrayna'nın SSCB'ye katılması
1932-33	Holodomor (beş milyon Ukrayna'lının açlıktan ölmesi)
1945	Ukrayna SSC Birleşmiş Milletler'e kurucu üye olarak katıldı
26 Nisan 1986	Çernobil faciası
19 Şubat 1954	Kırım ÖSC'nin Ukrayna'ya Bağlanması
8 Eylül 1989	Narodny Rukh'un kurulması
24 Ağustos 1991	Ukrayna Parlamentosu'nun "Bağımsızlık İlan Edilmesi Hakkında Senet" kabul etmesi
1 Aralık 1991	Referandumla bağımsızlığın yasallaşması
5 Nisan 1992	Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kravçuk "Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinin Kurulmasına Dair Acil Tedbirler Hakkında Kararname" imzaladı.
7 Nisan 1992	Boris Yeltsin Karadeniz Filosu'nun Rusya'ya bağlanması hakkında kararname imzaladı.
1992	Birinci Kırım krizi
2 Temmuz 1993	Ukrayna Yüksek Radası'nın kabul ettiği "Ukrayna'nın İç Ve Dış Siyasetinin Genel İstikametleri Hakkında" kararda öncelik Avroentegrasyon istikametine verildi ve ülkenin AB üyeliğine kabul edilmek için çalışmalar yapacağı teyit edildi.
5 Aralık 1994	Budapeşte Muhtırası imzalandı ve Ukrayna nükleer silahları Rusya'ya teslim etti.
31 Mayıs 1997	Rusya Federasyonu'yla Ukrayna Cumhuriyeti arasında "Dostluk, İşbirliği ve Partnerlik Antlaşması" (Büyük Antlaşma) imzalandı.
5 Temmuz 1997	Ukrayna-NATO Tüzüğü imzalandı.
23 Mayıs 2002	"Ukrayna'nın Kuzey Atlantik Antlaşması Stratejisi Hakkında" senet kabul edildi.
19 Haziran 2003	"Ukrayna'nın Ulusal Güvenliği Hakkında" Kanun kabul edildi.

2004	Turuncu Devrim
2008 Nisan	NATO'nun Bükreş Zirvesi'nde Ukrayna Gürcistan'nın üye olacağı yönünde karar alınması
2010	Viktor Yanukoviç'in hakimiyete gelmesi
21 Nisan 2010	Harkiv'de Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviçle Rusya Cumhurbaşkanı Dmitriy Medvedev arasında Rusya Karadeniz Filosu'nun Sevastopol ve Kırım'da yerleşmesi konusu 25 yıllık uzatıldı
1 Temmuz 2010	Yüksek Rada'nın onayladığı "Ukrayna'nın İç Ve Dış Siyasetinin Esasları Hakkında" kanunla NATO üyeliği süreci durduruldu ve Ukrayna yeniden "tarafsızlık" statüsüne dönmüş oldu.
21 Kasım 2013	Ukrayna Başbakanı Nikolay Azarenko 28-29 Kasım 2013 tarihinde Vilnius'te yapılacak olan ve gündemde Ukrayna ile işbirliği anlaşması imzalamak olan Doğu Ortaklığı Zirvesi'ne Ukrayna'nın katılmayacağını ve bu anlaşmanın imzalanması için hazırlıkların durdurulduğunu resmi şekilde açıkladı.
24 Kasım 2013	Kiev'de protesto mitinginin yapılması ve Euromaidan olaylarının başlanması
30 Kasım 2013	Özel polis timleri olan Berkut silah kullanarak Maydancıları dağıtmasıyla çok sayıda ölen oldu.
1 Aralık 2013	Kiev Mahkemesi bir aylığına Maydan, Avrupa Meydanı, Cumhurbaşkanlığı İdaresi ve diğer bakanlıkların önünde gösteri yapmayı yasakladı.
11 Aralık 2013	Berkutla göstericiler arasında 8 saatlik çatışma yaşandı ve olaylar devrime dönüştü.
22 Ocak 2014	Doğu Ukrayna'da Antimaydan eylemleri yapıldı ve Antimaydancılar devlet binalarını ele geçirmeye başladılar. Antimaydancılardan bir grup <i>Halk Radası</i> oluşturulduğunu ilan etti.
22 Şubat 2014	Yanukoviç başkenti terk ederek Harkiv'e gitti. Parlamento, Yanukoviç'in kendini görevden azletmesi durumu ilan etti. Geçici hükümet kuruldu.
23 Şubat 2014	Rusya Ukrayna büyükelçisini geri çağırdı.
26 Şubat 2014	Simferopol'de bir grup silahlı birlik tarafından Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi'nin ve Bakanlar Kurulu'nun binaları ele geçirildi.
27 Şubat 2014	Kırım Yüksek Meclisi, Rus Birliği Partisi'nin genel başkanı Sergey Aksenov'u Kırım'ın yeni başbakanı ilan etti.
1 Mart 2014	Sergey Aksenov Rusya Başbakanına Kırım Özerk Cumhuriyeti'ndeki krizle mücadele etmek için askeri yardımda bulunması konusunda müracaat etti. Vladimir Putin Federasyon Meclisi'ne "Ukrayna topraklarında Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılması için" müracaat etti.

11 Mart 2014	Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi ve Özel Statülü Sivastopol Şehir Meclisi tarafından <i>Bağımsızlık Hakkında Beyanname</i> ilan edildi.
16 Mart 2014	Kırım ve Sivastopol’de Rusya’ya birleşme hakkında referandum yapıldı.
17 Mart 2014	Kırım Cumhuriyeti ve ona özel statüyle bağlı olan Sivastopol kenti egemenlik ilan etti.
18 Mart 2014	Rusya Federasyonu ve Kırım Cumhuriyeti Kırım’ın Rusya’ya birleştirilmesi hakkında anlaşma imzaladılar.
30 Mart 2014	Lugansk’ta Rusya yanlısı miting yapıldı.
6 Nisan 2014	Göstericiler Donetsk Eyalet Sovyeti’nin binasını ele geçirdiler. İsyancılar Ukrayna Güvenlik Servisi’nin Lugansk’taki binasını ele geçirdiler.
7 Nisan 2014	Antimaydancıların liderlerinden seçilen Cumhuriyet Halk Sovyeti bu binada “Donetsk Halk Cumhuriyeti’nin Egemenliği Hakkında Beyanname” kabul etti. Geçici Cumhurbaşkanı Oleksandr Turçinov’un silahlı eylemcilere karşı antiterör tedbirleri alınması konusunda kriz masanı oluşturdu.
15 Nisan 2014	Donetsk Halk Cumhuriyeti yönetimi Ukrayna hükümetini tanımadığını ve onunla herhangi bir diyalog yürütülmeyeceğini açıkladı. Antiterör operasyonlarının başlatılması
18 Nisan 2014	Donetsk Havalimanı isyancıların eline geçti.
28 Nisan 2014	Lugansk Halk Cumhuriyeti ilan edildi.
30 Nisan 2014	Başkanlık görevini icra eden Turçinov, Donetsk eyaletinin kontrolünün tamamen isyancıların eline geçtiğini açıkladı.
11 Mayıs 2014	Donetsk ve Lugansk’ta referandum yapıldı.
12 Mayıs 2014	11 Mayıs referandumunun sonuçlarına esasen, Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Lugansk Halk Cumhuriyeti’nin egemenliği resmen ilan edildi.
24 Mayıs 2014	DHC ve LHC, <i>Novorossiya</i> adlanan tek bir devlette birleşme hakkında senet imzaladılar.
25 Mayıs 2014	Başkanlık seçimlerini oyların %54.7’ni alan Petro Poroşenko kazandı.
17 Temmuz 2014	Donetsk semasında Malaysia Airlines şirketine ait Amsterdam - Kuala-Lumpur seferi yapan Boeing 777 markalı yolcu uçağı düşürüldü.
26 Ağustos 2014	Poroşenko ve Putin Belarus’un başkenti Minsk’te görüştüler.
5 Eylül 2014	Yeniden Minsk’te bir araya gelen taraflar AGİT’in de dahil olmasıyla tarihinde sorunun çözülmesi ve ateşkes hakkında <i>Minsk Protokolü</i> diye adlandırılan anlaşma imzaladılar.

Ek -10. Ukrayna – NATO İlişkilerinde Anahtar Adımlar.

Tarih	Gelişmeler
1991	Ukrayna Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne katıldı (daha sonra Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi).
1994	Ukrayna NATO tarafından düzenlendiği "Barış için Ortaklık" (BİO) programına katıldı.
1996	Ukrayna askeri Bosna Hersek'te NATO liderliğindeki barış birliğine gönderildi.
1997	Kiev'de NATO Enformasyon ve Dokümantasyon Merkezi açıldı. Temmuz ayında Madrid (İspanya) zirve toplantısında NATO ülkeleri ile Ukrayna arasında özel işbirliği anlaşması imzalandı ve NATO-Ukrayna Komisyonu'n kurulmasına dair karar alındı. NATO'da Ukrayna'nın diplomatik temsilciliği kuruldu.
1998	NATO-Ukrayna ortak savunma reformu çalışma grubu kuruldu.
1999	Kiev'de NATO İrtibat Bürosu açıldı. Kosova'da NATO'nun barış güçlerinin bir parçası olarak Polonya-Ukrayna tabur yerleştirildi.
2000	Mayıs'ta Ukrayna Parlamentosunda Barış için Ortaklık Kuvvetleri (asker) statüsü anlaşmasını onaylandı. Eylül ayında Ukrayna doğal afetler ve felaketlere karşı "Zakarpalya 2000" uluslararası tatbikatları düzenledi.
2002	Mayıs ayında, Devlet Başkanı Leonid Kuçma Ukrayna NATO'ya katılmasını hedeflediğini açıkladı. Reykjavik'te düzenlendiği toplantısında NATO ülkelerin dışişleri bakanları tarafından NATO-Ukrayna ilişkilerini geliştirilmesi için gerektiği kararlarını almaya hazır oldukları ilan edildi. Temmuz ayında Donetsk'te 400 bin mayın güvenli imha edilmesine dair bir tören düzenledi. Kasım ayında Prag'da (Çek Cumhuriyeti) dışişleri bakanlar toplantısında NATO-Ukrayna Eylem Planı kabul edildi.
2004	Mart'ında Ukrayna parlamentosu ev sahibi ülkeyi desteklemek için NATO ile bir anlaşma onayladı. Ukrayna-NATO arasında stratejik hava taşımacılığı anlaşması imzalandı. Sonbaharda Ukrayna cumhurbaşkanı seçimleri sonrasında meydana gelen "Turuncu Devrim" alaylarını NATO ülkeleri dikkatle takip ettiğini ve Ukrayna halkın özgür ve adil seçimlere hakkı olduğunu vurgulandı ve bakanlar düzeyinde Aralık'ta yapılacak toplantının erteleneceğini açıklandı.
2005	Şubat ayında NATO Karargahı'nda bir zirve toplantısına yeni seçilen Cumhurbaşkanı Viktor Yuşçenko davet edildi. Ukrayna'da yapılacak reformlar ve NATO ile işbirliğin genişletilmesinde destek sağlayacağı açıklandı.

	Ukrayna ile birlikte 133 bin ton cephane, 1,5 hafif silah, 1.000 tane mobil hava savunma füze sistemi (MANPADS) imha etme projesi dünyada en büyük silah imha etme projesi oldu. Nisan'da Vilnius'ta dışışleri bakanları düzeyinde yapıldığı görüşmelerde Ukrayna NATO'ya kabul olma konusunda görüşmeler devam edeceği ve gerektiği kararla alınacağı açıklandı. NATO tarafından düzenlendiği «Active Endeavour» operasyonuna Ukrayna katılması hakkında taraflar arasında yazışmalar yapıldı. Eylül'de Yakından Diyalog Programı çerçevesinde resmi görüşmeler başladı. Ekim'de NATO konseyi Yakından Diyalog hakkında Ukrayna dışışleri bakanı ve savunma bakanı ile görüşmeler yapmak amacı ile Ukrayna'yı ziyaret etti.
2006	Şubat'ta Khmelnytsky'de emekli askerlere yönelik sosyal adaptasyon eğitim merkezi açıldı. Mart'ta NATO Genel Sekreteri Ukrayna'da gerçekleştirildiği demokratik seçimlerini memnuniyetle karşıladığını açıkladı. Viktor Yanukoviç NATO ziyaretinde Ukrayna hükümet şu anda İttifaka üyelik olması gerektiğini görüşünde olmadığını fakat şimdiki düzeyde NATO ile işbirliğini devam etmesini istediğini ve mevcut anlaşmaları yerine getireceğini açıkladı. Ekim'de Ukrayna parlamentosunda Stratejik Hava taşımacılık anlaşması onaylandı.
2007	Haziran'da "Ternopil", daha sonra sonbaharda "Lutsk" adlı iki Ukrayna gemisi NATO düzenlediği "Active Endeavour" operasyona katıldı. Ukrayna doktorları Afganistan'da faaliyet gösteren İl İmar Timleri (PRT) arasında yerlerini aldı. NATO-Ukrayna işbirliğinin onuncu yıl dönemi.
2008	Nisan'da Bükreş'te gerçekleşen zirve toplantısında NATO liderleri gelecekte Ukrayna NATO üyesi olacağına dair kararını aldılar. Ukrayna NATO düzenlediği "Active Endeavour" operasyonuna katılmak üzere iki askeri gemi (Getman Sagaydaçnyı ve Ternopil) gönderdi. Aralık'ta NATO dışışleri bakanları tarafından NATO-Ukrayna himayesinde Ukrayna ile işbirliğinin genişletilmesi ve gerektiği yardım yerine getirilmesine dair kararı alındı.
2009	Nisan ayında Ukrayna Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvvetleri ikmal için transit anlaşması imzaladı. 21 Ağustos'ta 2008-de Bükreş'te gerçekleşen dışışleri bakanları imzaladığı anlaşmalarına ek olarak Ukrayna-NATO işbirliğini daha da yoğun bir şekilde devam edeceğine dair anlaşması imzalandı.

	Kasım'da Ukrayna askeri gemisi Ternopil "Active Endeavour" operasyonuna üçüncü kez katıldı.
2010	Şubat'ta yeni devlet başkanı Viktor Yanukoviç yeni seçilen hükümet şu anda İttifaka üyelik olması gerektiğini görüşünde olmadığını fakat şimdiki düzeyde NATO ile işbirliğini devam etmesini istediğini ve mevcut anlaşmaları yerine getirmesi gerektiğini açıkladı. Kiev'de Ortak çalışma Grubu himayesinde siber güvenlik konusunda ilk görüşmeler yapıldı. Mayıs'ta Ukrayna-Türkiye arasında anlaşmazlıkları ve riskleri gidermek amacı ile hava durumuyla ilgili verilerin değişimi konusunda anlaşması imzalandı. Kasım'da Ukrayna askeri gemileri altıncı kez "Active Endeavour" operasyonuna katıldı.
2011	Nisan ayında Berlin'de gerçekleşen toplantıda dışişleri bakanları pratik işbirliği için tedbirler uygulamaya başladılar.
2012	Mayıs'ta Cumhurbaşkanı Yanukoviç Afganistan'da NATO İstikrar misyonunu destekleyen ülkelerin başkanları ile toplantıya katılmak üzere Chicago'da gerçekleşen NATO Zirvesi'ne katıldı. 9 Temmuz'da Ukrayna-NATO işbirliği anlaşmasının 1997 yılında imzalanmasının 15. yıl dönümü kutlandı. Temmuz'da NATO başkomutan yardımcısı Richard Shirreff askeri reformların gerçekleştirilmesi için alınması gerektiği kararları hakkında görüşmeler gerçekleştirmek amacı ile Ukrayna'yı ziyaret etti. Eylül'de NATO Askeri Komitesi başkanı Knud Bartels Ukrayna'da gerçekleştirdiği zirve toplantısına katıldı.
2013	Şubat'ta NATO-Ukrayna Komisyonu Savunma Bakanları NATO ve Ukrayna arasındaki işbirliğini güçlendirmek için beş yıllık eğitim, tatbikatlar ve Ukrayna'da emekli subayların yeniden eğitilmesi gibi konuları kapsayan anlaşmalar imzalandı. Sovyetler zamanından kalan radyoaktif maddeleri nötralize edilmesi konusunda görüşmelerde ve Somali'de korsanlara karşı düzenlenen operasyonuna dair anlaşmalar imzalandı.

Not: Tablo, NATO'nun resmi sitesinden alınmış, tarafımızdan Türkçeye çevrilmiş ve bahsi geçen sitedeki bilgiler ışığında ilaveler edilmiştir.

(http://www.nato.int/cps/ru/natolive/topics_37768.htm) (e.t. 25.04.2014)

Ek-11. Kırım Yarımadası

Not: Harita BBC News sitesinden alınmıştır.

(<http://www.bbc.com/news/world-europe-27308526>) (e.t. 06.03.2015)

Ek-12. Ayrılıkçı Donetsk ve Lugansk Bölgeleri

Not: Harita BBC News sitesinden alınmıştır.

(<http://www.bbc.com/news/world-europe-27308526>) (e.t. 06.03.2015)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Bahlul ALİYEV

Uyruğu: Azərbaycan

Doğum Tarihi ve Yeri: 26 Mart 1987, Azərbaycan

Elektronik Posta: teoloq@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Bakü Devlet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi	2009
Yüksek Lisans	Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi Bilim dalı	2012
Yüksek Lisans (2)	İMU, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı	2015

YABANCI DİLLER

İleri düzeyde İngilizce, Rusça, orta düzeyde Arapça, başlangıç düzeyinde Fransızca

HOBİLER

Seyahat, yakın dövüş, doğa kampı